

**Venäläisen lähdemateriaalin lähdetietopankki: Näkökulmia
Venäjän 2000-luvun turvallisuuteen ja puolustukseen
avoimissa lähteissä**

Loppuraportti
Työn laatija: VTK Alina Koskela
Ohjausryhmä: prof. Aki-Mauri Huhtinen, prof. Juha Mäkinen, dos. Anna-Liisa Heusala
Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos
Maanpuolustuskorkeakoulu
2012

Tämän raportti on syntynyt syksyllä 2012 Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksella suoritetun yliopistoharjoittelun tuloksena. *Venäläisen lähdemateriaalin lähdetietopankki: Näkökulmia Venäjän 2000-luvun turvallisuuteen ja puolustukseen avoimissa lähteissä* -raportin ohjausryhmänä ovat toimineet professori Aki-Mauri Huhtinen, professori Juha Mäkinen sekä dosentti Anna-Liisa Heusala. Raportin laatija on harjoittelujakson aikana hankkinut käsityksen saatavilla olevista julkisista lähteistä ja raportoinut näistä ohjausryhmän toiveet ja tavoitteet huomioon ottaen.

Selvitystyön tuloksena syntyneen raportin tarkoituksena on palvella Venäjä-tutkimusta tekeviä kokoamalla yhteen aihepiireittäin keskeisiä, selvitystyön aikana temaattisesti kartoitettuja venäjänkielisiä lähteitä. Alkuperäisesti selvitystyön teemoiksi oli ehdotettu seuraavaa viittä kohtaa:

1. Venäläinen johtaminen ja julkishallinnon kehittäminen
2. Venäläisten käsitykset Suomesta ja suomalaisista
3. Kansalaistoiminta mm. sosiaalisessa mediassa
4. Venäläinen koulutus ja sen kehittäminen, ml. armeijassa
5. Venäläisen nuorison suhde turvallisuuteen ja maanpuolustukseen.

Selvitystyön edetessä raportin keskiöön on nostettu erityisesti kaksi viimeistä teemaa, joita on tarkennettu koskemaan Venäjän asepalvelusta ja sotilaallista koulutusta sekä näiden piirissä 2000-luvulla tapahtuneita muutoksia. Raportissa on lisäksi selvitetty Venäjän puolustusvoimien viranomaisrakennetta, päätöksentekoa sekä puolustusvoimien 2000-luvulla läpikäymiä reformeja.

Venäjänkielisten lähteiden tietopankin tarkoituksena on ollut toimia yleishyödyllisenä ja avoimena tutkimusta edistävänä työkaluna, jota on työstetty erityisesti jatkoselvitysmahdollisuuksia silmällä pitäen. Lähdetietopankin osalta tehtyä työtä voidaan tarpeen mukaan jatkaa kartoittamalla lisää relevantteja lähteitä tai lisäämällä kartoitettavien teemojen määrää.

Tämä raportti on valmistunut ensisijaisesti Maanpuolustuskorkeakoulun sekä Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen käyttöön. Tarpeen mukaan ohjausryhmä tekee raportin pohjalta syventäviä lähdehankintoja Venäjä-tutkimuksen edistämiseksi.

Lukuohje:

Venäläisen lähdemateriaalin tietopankki on Maanpuolustuskorkeakoulun Venäjä-kiinnostuneiden tarpeisiin luotu lähdetietotyökalu, jossa venäjänkielisiä aineistoja on analysoitu potentiaalisina lähteinä. Raportin ohjausryhmän ja raportin tekijän toiveiden ja tavoitteiden yhteensovittamisen seurauksena lähdetietopankin tematiikaksi on valikoitunut Venäjän puolustusreformi, asevelvollisuus, isänmaallisuuskasvatus ja sotilaallinen koulutus 2000-luvulla. Lähdetietotyökalujen kehittämisessä on huomioitu jatkotutkimusmahdollisuudet, sillä tietotyökaluja on helppo laajentaa koskemaan uusia lähteitä ja uusia teemoja.

Raportissa on kaksi toisiaan tukevaa perusosiota (luvut 2. ja 3.), joita on hedelmällistä lukea osin limittäin. Varsinaiset lähdetietotyökalut on sijoitettu lukuun 2., josta alaluku 2.1. vastaa lähdetietotaulukkoa ja alaluku 2.2. lähdetietopankkia. Lähdetietotaulukko esittää systemaattisesta ja aakkosjärjestyksessä kartoitetut lähteet osoittaen, millaisilla venäjänkielisillä hauilla tietystä lähteestä voi löytyä tietoa ja millaisia teemoja lähteen avulla kannattaa lähteä kartoittamaan. Lähdetietotaulukon Huomiot -kohtaan on lisäksi kirjattu mainintoja lähteen luonteesta, ilmenneistä erikoisuuksista sekä käyttösuosituksia. Ensisijaisesti lukijan tulisi tarkistaa lähteen tiedot ensin lähdetietotaulukosta, minkä jälkeen kiinnostavasta lähteestä voi hakea lisää tietoa lähdetietopankki -osiosta. Puolestaan luvun 3. tarkoituksena on tukea lähdetietotyökaluosiota ja tuoda esille esimerkkejä siitä, millaisia näkökulmia Venäjän puolustus- ja turvallisuuspolitiikan, asepalveluksen, isänmaallisuuskasvatuksen ja sotilaallisen koulutuksen tilanteesta 2000-luvulla voi potentiaalisesti löytää kartoitetuista lähteistä ja venäjänkielisestä verkosto ylipäänsä. Osioon perehtyminen edesauttaa etenkin esiteltyjen lähteiden arviointia sekä raportin tekijän tekemien huomioiden asettamista kontekstiin.

Lähdetietopankissa lähteet on esitelty lähdeperheinä, jotta lukija pystyy paremmin hahmottamaan tiettyä toimijakenttää. Lähdeperheen sisällä on mahdollisuuden mukaan tehty vertailua ja annettu suosituksia siitä, millaisia lähteitä voi potentiaalisesti lukea rinnakkain. Lähdetietopankin arviot lähteistä ovat ensisijaisesti raportin tekijän harkinnan alaisia, mutta lähdetietopankkia ohjaavana ideana on ollut lähteiden mahdollisimman monipuolinen ja läpinäkyvä esitleminen. Raportin idean toimimisen kannalta keskeistä on se, että lukija kykenee tarpeen mukaan arvioimaan luvussa 3. käytettyjä lähteitä lähdetietopankin avulla. Toisaalta lukija voi lukiessaan lukua 2. palata lukuun 3. tarkastaakseen, millaista tietoa tietystä lähteestä on löytynyt. Lukujen 2. ja 3. keskinäinen suhde käy selville myös seuraavasta sisällysluettelosta.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Lähdetietotyökalut	5
2.1. Aakkosellinen lähdetietotaulukko	8
2.2. Lähdeperheet	11
2.2.1. Viranomaislähteet.....	11
2.2.2. Tutkimusorientoituneet lähteet.....	14
2.2.2.1. Институт экономической политики имени Е.Т. Гайдара - Gaidar-instituutti .	14
2.2.2.2. Клуб Валдая - Valdai-klubi	16
2.2.2.3. Социологические Исследования - Sosiologiset tutkimukset	18
2.2.2.4. Центр Анализа Стратегий и Технологий - Strategian ja teknologian analyysikeskus	19
2.2.3. Sanomalehdet ja aikakausjulkaisut.....	21
2.2.3.1. Красная звезда - Punatähti	23
2.2.3.2. Национальная оборона - Kansallinen puolustus	24
2.2.3.3. Независимое военное обозрение - Riippumaton sotilaallinen katsaus	26
2.2.3.4. Ориентир - Suunnannäyttävä	28
2.2.3.5. Российская Газета - Venäläinen lehti	29
2.2.4. Kysely- ja mielipidetutkimuskeskukset.....	30
2.2.4.1. Всероссийский центр изучения общественного мнения ВЦИОМ - Yleisvenäläinen mielipidetutkimuksen keskus VTSIOM	31
2.2.4.2. Левада-центр - Levada-keskus.....	33
2.2.4.3. Фонд Общественного Мнения ФОМ - Yhteiskunnallisen mielipiteen säätiö FOM	34
2.2.5. Blogosfääri	36
3. Näkökulmia Venäjän 2000-luvun turvallisuuteen ja puolustukseen avoimissa lähteissä	38
3.1. Venäjän turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta päätöksenteosta.....	39
3.2. Puolustusvoimien reformit avoimissa lähteissä.....	43
3.3. Asevelvollisuus, asepalvelus ja maanpuolustustahto avoimissa lähteissä	49
3.4. Isänmaallisuuskasvatus ja sotilaallinen koulutus avoimissa lähteissä.....	55
4. Johtopäätöksiä	63
5. Lähdeluettelo	66

1. Johdanto

Venäjän kokonaisturvallisuutta, puolustuspolitiikkaa ja sotilaallista kykyä on 2000-luvulla tutkittu useaan otteeseen Suomen puolustusvoimien aloitteesta ja puolustusvoimien tutkijoiden toimesta. Kasvanut tarve kartoittaa tietoa Venäjän turvallisuudesta ja puolustuksesta on näkynyt erityisesti puolustusvoimien teettäminä poikkitieteellisinä raportteina *Haasteiden Venäjä* (2008)¹ sekä *Muutosten Venäjä* (2012)², joissa Venäjän kehitystä on arvioitu myös mahdollisten uhkien osalta. Tutkimusaiheena Venäjä on ollut vahvasti läsnä myös Maanpuolustuskorkeakoulun opinnäytetöissä ja tutkimustyössä. Erityisesti erikoistutkija Alpo Juntunen on tarkastellut monipuolisesti Venäjän toimijuutta kansainvälisellä areenalla usein perinteisestä geopolitiikan näkökulmasta käsin.³ Tutkija Arto Nokkala on kartoittanut tietoa Venäjästä ja Suomen Venäjä-suhteesta erityisesti tutkimuksellaan *Uhka ja Kumppani: Venäjä Suomen puolustushallinnossa* (2009)⁴. Mainitsemisen arvoisia ovat useat Stefan Forssin omat sekä yhdessä työryhmien kanssa työstetyt Venäjä-työpaperit kuten *Russian military thinking and threat perception - A Finnish view* (2010)⁵ sekä *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi* (2011)⁶. Maasotakoulun julkaisuista on mielekästä nostaa esille erityisesti Riku Toivolan raportti *Henkisen kunnon tukemiseen liittyvät järjestelyt ja menetelmät Venäjän armeijassa* (2011)⁷, joka on osaltaan viitoittanut myös tämän raportin perimmäistä tarkoitusta.

Vaikka Suomessa tehdään paljon laadukasta Venäjä-tutkimusta, venäjänkielisten lähteiden käyttäminen Venäjä-tutkimuksessa ei edelleenkään ole aina selviö. Lännessä tehdään Venäjä-tutkimusta myös täysin ei-venäläisten lähteiden varassa ja vahvasti länsimaisella otteella, vaikka Internet-aikana venäjänkielisiä ensi käden lähteitä löytyy myös verkosta. Usein ongelmana on kielimuuri, sillä vain osa venäläisistä lähteistä julkaistaan ja levitetään englanninkielisinä. Jo mainitussa Riku Toivolan raportissa on esimerkillisesti käytetty laajaa venäjänkielistä lähdepohjaa, joka koostuu muun muassa valtakunnallisen ja alueellisen

¹ Puolustusministeriö: *Haasteiden Venäjä*. Puolustusministeriö, Helsinki, 2008. Myös WWW-lähde <http://www.defmin.fi/files/1232/Haasteiden_Venaja.pdf>, (viitattu 28.9.2012).

² Puolustusministeriö: *Muutosten Venäjä*. Puolustusministeriö, Helsinki, 2012.. Myös WWW-lähde <http://www.defmin.fi/files/2118/muutosten_venaja_nettiin.pdf>, (viitattu 28.9.2012).

³ Kts. Juntunen, Alpo: *Venäjän imperiumin paluu*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki, 2009.

⁴ Nokkala, Arto: *Uhka ja kumppani: Venäjä Suomen puolustushallinnossa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki, 2009.

⁵ Forss, Stefan: *Russian Military Thinking and Threat Perception – A Finnish View*. Series 4: Working Papers, No 36. National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies, Helsinki, 2010.

⁶ Forss, Stefan et. al.: *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*. Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita, No 47. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki, 2011.

⁷ Toivola, Riku: *Henkisen kunnon tukemiseen liittyvät järjestelyt ja menetelmät Venäjän armeijassa*. Maasotakoulu, Lappeenranta, 2011.

lehdistön artikkeleista, viranomais- ja lakiteksteistä, erilaisista verkkoviestimien materiaaleista sekä venäläisten tutkimuslaitosten julkaisuista. Toisen esimerkin verkossa tarjolla olevien lähteiden käytettävyydestä tarjoaa Daivis Petraitisin vuonna 2012 ilmestynyt Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisu *Reorganisation of the Russian Armed Forces (2005 – 2015)*⁸, joka tukeutuu substanssinsa osalta pääasiallisesti venäjänkielisiin verkkolähteisiin ja erityisesti venäläiseen verkkomediaan.

Tämän raportin tarkoituksena on omalta osaltaan edistää venäjänkielisten lähteiden käyttöä Venäjä-tutkimuksessa luonnostelemalla venäläisen lähdemateriaalin tietopankkia ja esittämällä millaista tietoa voi löytää Venäjän verkosta aiheista Venäjän puolustusreformi, asevelvollisuus, isänmaallinen kasvatusta ja sotilaallinen koulutus 2000-luvulla. Lähdetietopankin varsinainen tematiikka on valikoitunut ohjausryhmän toiveiden ja tavoitteiden sekä raportin tekijän omien mielenkiinnonkohteiden yhteensovittamisen seurauksena. Tässä raportissa käsitellyt aiheet asettuvat osaksi laajempaa kiinnostustani Venäjän valtion läpikäymään ulko- ja turvallisuuspoliittiseen muutokseen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Muutos on kiinnostanut erityisesti tulkinnanvaraisuudellaan, sillä sitä on tutkimuskirjallisuudessa kuvattu mitä moninaisimmin niin transitio-Venäjänä, uuden kylmän sodan aikana, imperialismin paluuna, menetetyn imperiumin–syndroomana kuin Venäjän alemmuuskompleksina suhteessa länteen.⁹

Yhtenä tämän raportin tarkoituksista on pyrkiä katsomaan poliittisen retoriikan verhon taakse ja tavoittamaan Venäjän turvallisuus- ja puolustuspoliittista viranomaisrakennetta sekä päätöksentekoa, joista on Suomessa kirjoitettu yllättävän vähän. Kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa Venäjän turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa on toki tutkittu enemmän, mutta aihetta on usein tarkasteltu vahvasti henkilöityneenä maan presidenttiin ja avainministereihin. Eri turvallisuus- ja puolustuspoliittisia toimijoita ja näiden välillä vallitsevia voimasuhteita erittelevän kirjallisuuden löytäminen on osoittautunut varsinaiseksi haasteeksi. Mitään yleistä Venäjän keskusviranomaisten päätöksenteosta on tuskin mahdollistakaan kirjoittaa, sillä päätöksenteko sujuu eri sektoreilla hyvin eri tavoin. Ajallisten resurssien asettamien rajoitusten vuoksi alueellinen päätöksenteko on jätetty kokonaan tämän raportin ulkopuolelle. Samasta syystä tarkastelu on pääasiallisesti ajoitettu koskemaan 2000-lukua, mutta

⁸ Petraitis, Daivis: *Reorganisation of the Russian Armed Forces (2005 – 2015)*. Series 4: Working Papers, No 43. National Defence University, Department of Strategy and Defence studies, Helsinki, 2012.

⁹ Kts. Juntunen, Alpo, 2009, s. 133 - 135; Tsygankov, Andrei P.: *Russia's foreign policy. Change and continuity in national identity*. Rowman&Littlefield Publishers Inc, 2006, s. 8 – 12.

jatkotutkimuksen kannalta tarkastelu on helppo ulottaa koskemaan myös 1990-luvulla tapahtunutta kehitystä.

Tämän raportin lähteinä on enimmäkseen käytetty venäjänkielisiä verkkoaineistoja, joita on runsaasti saatavilla. Verkon laajamittaista käyttöä puoltaa ennen kaikkea se, että venäläisten tietokantojen ja hakuportaalien avulla voidaan etsiä hakusanoilla täsmäaineistoja laajoistakin kokonaisuuksista. Suurella osalla Venäjällä julkaistavista valtakunnallislehdistä on olemassa verkkoversionsa ja verkossa vapaassa käytössä olevat tietopankit useiden vuosien ajalta. Verkkoaineistojen hyödynnettävyyttä puolustaa myös se, että kaikilla Venäjän keskusviranomaisilla on olemassa omat verkkosivustot useita vuosia kattavine tietopankkeineen. Todennäköistä on, että aineistot, jotka eivät ole avoimesti saatavissa viranomaisten verkkotietopankkien kautta, tuskin ovat avoimesti saatavia muutenkaan.

Verkkoaineistojen kanssa työskentely ei kuitenkaan aina ole ongelmaton, sillä Venäjän kokoisessa maassa verkkoon tuotetaan äärettömästi sisältöjä. Lähdekritiikki on ehdottoman tärkeä, sillä verkossa voi törmätä aidoilta näyttäviin verkkosivuihin, jotka ovat kuitenkin täysin ulkopuolisen tahon harkinnan alaisia. Hyvänä esimerkkinä voidaan tuoda esille Venäjän puolustusministeriön sotilaallisen yliopiston (Военный университет министерства обороны Российской Федерации) informatiivisilta ja aidoilta vaikuttavat verkkosivut¹⁰. Tarkemmin tarkasteltuna verkkosivuilla voi törmätä disclaimer-merkintään, joka kertoo verkkosivun olevan kyseisen yliopiston entisen opiskelijan luoma. Lähdearviointia auttaa tieto siitä, että Venäjän sotilaallisilla korkeakouluilla ei ole lain mukaan oikeutta jakaa tietoaan verkossa, vaan niistä kertovat julkiset tiedot on koottu Venäjän puolustusministeriön sivuille.

Kun venäjänkielisiä lähteitä on yhä enemmän avoimesti saatavilla, on tarkoituksenmukaista myös viedä Venäjä-tutkimusta alkuperäisen tiedon lähteelle. On kyseenalaistettava sitä, miksi lännessä edelleen tuotetaan Venäjä-tietoutta myös täysin englanninkielisten aineistojen perusteella. On voitava myös kysyä, kuinka monipuolisesta ja tieteelliset kriteerit täyttävästä tiedosta voi loppujen lopuksi olla kysymys, jos liian harva päätyy tutkimaan alkuperäislähteitä ja liian moni kierrättää paikoin jo itsestäänselvyyksiksi muodostuneita käsityksiä Venäjästä. Venäjä on liian tärkeä tutkimusalue Suomelle, jotta täällä olisi varaa rakentaa tulevaisuuden strategioita ja skenaarioita toisen käden tiedon varassa ja ilman holistista näkemystä siitä, mistä Venäjällä tapahtuva kehitys kumpuaa.

¹⁰ Военный университет министерства обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://www.vumo.ru/index.php>>, (viitattu 25.10.2012).

Venäjän verkko on parhaimmillaan monipuolinen, kantaaottava ja palkitseva tietolähde erityisesti silloin, kun osaa etsiä tietoa niin sanotusti sieltä oikeasta paikasta. Vahva venäjän kielitaito, kulttuurin tuntemus sekä huolellisuus ovat tällaisessa urakassa ehdottomasti hyväksi, mutta myös tämän raportin on määrä olla Venäjä-tutkimusta tekevien apuna. Lähteiden viidakossa seikkailemista ei tarvitse aina aloittaa nollapisteestä. Parhaassa tapauksessa lähdetietopankin eteen tehtyä työtä on mielekästä jatkaa myös tulevaisuudessa yhä monipuolisemman ja kattavamman venäjänkielisen lähdepohjan kartoittamiseksi Venäjä-tutkijoiden käyttöön. Maanpuolustuskorkeakoulun entisen ja nykyisen henkilöstön keskuudessa on arvokkaita Venäjä-tietäjiä, joiden asiantuntijuus ulottuu huomattavasti tätä raporttia pidemmälle ja kenties myös tätä tietolähdettä osataan käyttää tulevaisuudessa entistä ahkerammin hyväksi Venäjä-tutkimuksen edistämiseksi.

2. Lähdetietotyökalut

Tämän raportin olennaisena osana ovat aakkosellinen lähdetietotaulukko ja lähdeperheittäin kartoitettu lähdetietopankki, joihin on kerätty tietoa erilaisista sotilaalliseen tematiikkaan liittyvistä venäjänkielisistä lähteistä. Lähdetietotyökaluissa on pyritty esittelemään lähteitä mahdollisimman monipuolisesti ja kattavasti. Lisäksi samalla on annettu arvioita lähteiden käytettävyydestä ja hyödynnettävyydestä Venäjä-tutkimuksen kannalta katsottuna. Näiden lähdetietotyökalujen ensisijaisena tehtävänä on palvella Venäjä-tutkimusta tekeviä ja muita Venäjä-kiinnostuneita lähdekentän ja eri lähteiden kirjon hahmottamisessa ja kartoittamisessa. Pääasiallisesti eriteltyt lähteet ovat olleet sellaisia, joista on haettu näkökulmia tämän raportin jälkimmäiseen osaan. Joukossa on kuitenkin myös sellaisia lähteitä, joita ei ole käytetty varsinaisena käsittelyosion lähdeaineistona, mutta jotka ovat vaikuttaneet sisältönsä puolesta mainitsemisen arvoisilta. Riippumatta lähdetietotyökalujen hyvin spesifistä tematiikasta, useat lähteistä voivat palvella myös muuta kuin sotilaallisen alan tutkimusta.

Aakkoselliseen lähdetietotaulukkoon on koottu perustietoja lähteistä ja annettu vinkkejä aiheista, joita raportin tekijän mielestä voi kyseisen lähteen avulla kartoittaa ja tutkia. Joissain tapauksissa taulukkoon on myös lisätty huomiota lähteen luonteesta tai sen erityispiirteestä, kun tämä on tuntunut tarpeelliselta lisätiedolta lähteen arvioinnin kannalta. Varsinaisessa lähdetietopankissa lähteet on esitelty lähdeperheinä, jotta lähteiden keskinäissuhteiden hahmottaminen helpottuisi. Samassa lähteistä on pyritty antamaan yksityiskohtaisempia lähdekriittisiä arvioita, joiden tarkoituksena on lähinnä antaa lukijalle perspektiiviä siitä, millaiset asiat saattavat vaikuttaa venäläisten lähteiden luotettavuuteen, käytettävyyteen ja hyödynnettävyyteen tutkimuksessa. Koska lähdekritiikki on aina hyvin yksilöllistä, myös kaikki näissä lähdetietotyökaluissa esitetyt lähdekriittiset mielipiteet edustavat ensikädessä raportintekijän omia käsityksiä venäläisistä lähteistä ja lähdekentästä.

Raportin teon yhteydessä lähteitä on kartoitettu pääasiallisesti internetiä apuna käyttäen, sillä venäjänkielinen verkko on osoittautunut hyvin monipuoliseksi vaikkakin haastavaksi tiedonhakukentäksi. Venäjän kokoisessa maassa on monia eri toimijoita, mikä on korostanut lähteiden alkuperän arvioinnin tarvetta. Venäjällä on olemassa useita maksullisia tiedonhakuportaaleja ja viitetietokantoja, jotka korkeiden käyttökustannustensa vuoksi eivät varsinaisesti tue avoimen tieteellisen tiedon periaatetta. Esimerkiksi Venäjän kansalliskirjasto ylläpitää Venäjällä vuodesta 1994 hyväksytyjen väitöstutkimusten tietokantaa (Digital Dissertation Library of Russian State Library www.diss.rsl.ru), jonka käyttöön kuitenkin

tarvitaan IVY-maiden ulkopuolella vuositasolla lähes 13 000 dollaria maksava lisenssi. Yliopistollinen verkkokirjasto -tietokannan (University Electronic Library System www.biblioclub.ru) käyttöoikeuden saa hieman halvemmalla tilaustyyppistä riippuen 400 – 6800 dollarilla vuodessa. Virallisten maksullisten tietokantojen rinnalle on myös syntynyt epävirallisia tiedonjakelukanavia kuten väitöstutkimusten elektroninen dissercat.com -tietokanta, josta useimpien väitöstutkimusten abstraktit, johdannot ja johtopäätökset ovat luettavissa ilmaiseksi. Saadakseen koko väitöstutkimuksen Dissercatista voi kuitenkin joutua maksamaan pienimuotoista maksua (alle 20 euroa), joka todennäköisesti ei ikinä tavoita itse väittelijää.¹¹

Venäjän kansalliskirjasto luonnehtii Dissercat -tietokantaa laittomaksi, mutta tämä vaikuttaa tällä hetkellä olevan ainoa tapa tavoittaa Venäjän väitöstutkimuskenttää Suomesta käsin. Yksikään suomalainen kirjasto ei toistaiseksi ole ollut valmis maksamaan korkeita lisenssimaksuja virallisen väitöstutkimustietokannan käytöstä, sillä venäläisiä väitöstutkimuksia tarvitaan Suomessa tutkimuskäyttöön vuositasolla vain muutamia. Epävirallisen Dissercatin käytön puolesta puhuu myös se, että sieltä löytyy monipuolisesti ja kattavasti väitöstutkimuksia monilta eri aloilta mukaan lukien sotatieteistä. Vaikka Venäjän kansalliskirjaston luonnehdinnan mukaan Dissercat on melkein väitöstutkimusten PirateBay, kannatan ainakin tietokannan tarjoaman ilmaisen tiedon käyttöä tutkimustarkoitukseen, sillä silloin ei ainakaan tule tukeneeksi suoraan rahallisesti tämänkaltaista toimintaa. Toisaalta Dissercat -tietokannan maksullinen käyttökään ei varsinaisesti riko tieteenteon eettisiä arvoja, sillä väitöstutkimusten kaupallinen verkkomyynti Venäjällä niin virallisia kuin vähemmän virallisia kanavia pitkin asettaa joka tapauksessa avoimen tieteellisen tiedon periaatteen kyseenalaiseksi.¹²

Tämän raportin teon yhteydessä apuna on käytetty erityisesti venäjänkielistä eLIBRARY.ru -hakuportaalia, jonka lisenssin Helsingin yliopisto on ottanut käyttöön vuoden 2012 alusta. Tästä hakuportaalista löytyy 30000 tieteellistä sanoma- ja aikakauslehteä pääasiallisesti yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden aloilta. Portaalista löytyy myös yli 50 sotilaallisen tematiikan sanoma- ja aikakausjulkaisun tiedot. Rekisteröimättömät käyttäjät pystyvät käyttämään eLIBRARY:n viitetietokantoja, mutta eivät varsinaisesti pääse käsiksi aineistoihin. Aineistojen saatavuus puolestaan riippuu lisenssin tyypistä, sillä lisenssillä voi saada käyttöönsä koko tietokannan tai sen tiettyjä aineistoja. Helsingin yliopiston lisenssillä ei

¹¹ Beloblotskaya, Jekaterina; Knyazkova, Julia: Russian electronic resources MIPP international. Seminaariesitys “Web resources for Russian studies” -seminaarissa, Helsingissä, 20.11.2012.

¹² Ibid.

pääse lukemaan ihan kaikkia aineistoja, mutta tietokannasta löytyvien viitetietojen perusteella on mahdollista hakea julkaisuja ja niiden sisältöjä muualta Venäjän verkosta.¹³

Aineiston hankkimisessa oivaksi avuksi ovat osoittautuneet tutkimuskirjallisuuden lähdeluettelot. Samalla yksinkertaisetkin suurhakukoneiden haut esimerkiksi hakusanoilla sotilaallinen reformi (военная реформа), asepalvelus (служба в армии, военная служба, призыв) ja sotilaallinen koulutus (военное образование) ovat usein antaneet osviittaa siihen, mistä kulloisenkin tematiikan aineistoja on kannattanut lähteä etsimään. Arvokasta apua relevanttien lähteiden löytämiseen olen saanut raportin ohjausryhmältä sekä everstiluutnantti Petteri Lalulta, Jukka Hellbergiltä ja kadetti Arttur Raskilta, joita kiitän Venäjäkokemuksensa jakamisesta kanssani. Kiitos kuuluu myös majuri Tommi Lappalaiselle, joka on lupautunut lukemaan ja arvioimaan valmista raporttia. Käymistäni keskusteluista mieleeni on jäänyt ainakin se, että tavoitettavissa oleva lähdekenttä on laaja, ellei jopa ääretön. Tämä raportti yksinään kykenee parhaimmillaankin vain raapaisemaan valtavan lähdepoolin pintaa.

Tämän raportin tarkasteluun ovat valikoituneet 20 potentiaalista lähdettä ja lähdeaineistoa. Kuten lähdetietotyökaluista tulee näkymään valikoituneet lähteet ovat hyvin kirjavia ja keskenään erilaisia, minkä vuoksi erityistä huomiota on kiinnitetty lähteiden luonteiden arviointiin. Valikoitumisprosessissa painoivat eniten lähteen relevanttius tämän raportin aiheiden kannalta sekä lähteen informaatioarvo ja sen mahdollinen sisällöllinen yllättävyys. Lisäksi lähteitä on tietoisesti haettu eri toimijakentiltä mahdollisimman monipuolisen ja toivon mukaan myös edustavan kuvan antamiseksi venäläisessä verkossa olemassa olevista lähteistä ja niiden sisällöistä. Tässä työssä lähteitä ei ole ollut mielekästä priorisoida keskenään vaan kutakin lähdettä on pikemminkin arvioitu suhteessa sen omaan toimijakenttään. Kaikki lähteiden valikoitumiseen vaikuttaneet tekijät ovat lisäksi olleet enimmäkseen raportin tekijän harkinnan alaisia, eikä mikään näin ollen estä valikoitumiskriteerien arvioimista uusista lähtökohdista käsin esimerkiksi jatkotutkimuksen yhteydessä.

¹³ Beloblotskaya, Jekaterina; Knyazkova, Julia, 20.11.2012.

2.1. Aakkosellinen lähdetietotaulukko

Lähde	Tyyppi	Hakusanat	Huomiot
Блог старлея (Starlei.ru)	Yliluutnantti Maksim Kuleshovin pitämä blogi	армия, армейская служба, командир взвода	Kuvaus sotilaspalvelusta suorittavan arjesta ja suhteesta armeijaan. Käsittelee epäsuoraan simputusta ja pennalismia.
Военная реформа: на пути к новому облику российской армии (Puolustusvoimien reformi: kohti Venäjän armeijan uutta ilmettä)	Kansainvälisen Valdai-klubin raportti	военная реформа, российская армия	Vuoden 2008 puolustusvoimien reformin syiden jäsennelty esittely. Suppea saavutusten arviointi. Vrt. Venäjän uusi armeija -raporttiin.
Всероссийский центр изучения общественного мнения ВЦИОМ (Yleisvenäläinen mielipidetutkimuksen keskus VTSIOM)	Venäjän valtion omistama, kaupallinen mielipidetutkimuksen keskus	армия, служба в армии, военные силы	Julkaisee vain vähän avoimia tutkimustietoja. Tutkimustulosten tunnettavuus Venäjällä suurta mediajakelukanavien ansiosta. Huom. viranomaislähtöisyys.
Институт экономической политики имени Е.Т. Гайдара (Gaidar-instituutti)	Taloustutkimuspainotteinen tutkimusinstituutti	военная лаборатория, военная реформа, Василий Цымбал	Erityisesti sotalaboratorion ja Vasili Tsymbalin materiaalit tutustumisen arvoisia.
Клуб Валдая (Valdai-klubi)	Länsiorientoitunut kansainvälinen keskusteluklubi	военная реформа, оборона России, Россия в международных отношениях	Erityisesti Puolustusvoimien reformi: kohti Venäjän armeijan uutta ilmettä -raportti.
Красная звезда (Punatähti)	Venäjän puolustusministeriön julkaisema virallinen puolustusvoimien sanomalehti	армия, армейская служба, призыв, служба по контракту, военное образование, военные вузы, казарменное хулиганство (дедовщина)	Puolustusministeriön tiedotuskanava omaan henkilöstöönsä – sensitiivisten aiheiden käsittely vaikeaa. Kiertoilmaisuna simputukselle mm. kasarmihuliganismi.
Левада-центр (Levada-keskus)	Riippumaton kysely- ja mielipidekeskus	Общественное мнение, опросы, армия, силовые структуры	Erityisesti Yhteiskunnallinen mielipide -raportti, jossa vertailukelpoista tutkimusdataa useilta vuosilta. Myös armeija-osio.

Министерство обороны Российской Федерации (Venäjän puolustusministeriö)	Venäjän puolustusministeriön verkkosivut mil.ru	состав Минобороны, руководство, военные силы, служба по призыву, служба по контракту, военное образование, военные вузы, РФ, армия	Paljon perustietoa Venäjän asevoimista, puolustusministeriöstä ja armeijasta. Huom. Ei tietoja puolustusvoimien reformista. Maininnat organisaation henkilövaihdoksista.
Национальная оборона (Kansallinen puolustus)	Каупallinen, kuukausittainen julkaisu, myös englanninkielinen National Defense	национальная оборона, военная реформа, реформа Сердюкова-Макарова, госпрограмма вооружений, вооружение	Paljon tietoa Venäjän asevarustelusta ja aseviennistä Erityispainotuksena Venäjän USA-suhde ja länsisuhteet.
Независимое военное обозрение (Riippumaton sotilaallinen katsaus)	Verkkojulkaisu, temaattinen lehtiliite	армия, военная реформа, сокращения в армии, проблемы армии, призыв, Министерство обороны, Минобороны, Литовкин Виктор, Храмчихин Александр	Kantaaottavaa, tutkivaa journalismia. Erityisesti Litovkinin ja Hramchihinin artikkelit tutustumisen arvoisia.
Новая армия России (Venäjän uusi armeija)	Strategian ja teknologian analyysikeskuksen toimittama raportti	военная доктрина, мировые тенденции военного реформирования, реформирование флота, воздушно-десантных войск, военно-воздушных войск, Руслан Пухов, Михаил Барабанов	Kirjoittajina reformin muutoskohteena oleva reserviupseeri ja akateemisen sotatieteen asiantuntijoita. Huomattavasti kriittisempi kuin Puhovin ja Barabanovin Valdai-klubille tekemä raportti.
Ориентир (Suunnannäyttävä)	Venäjän puolustusministeriön kuukausittainen julkaisu	воспитательные работы, военное образование, военные силы РФ, армия, оборона, офицеры	Viranomaisten ainoa sotilaallista kasvatusta käsittelevä julkaisu. Paljon maanpuolustustahtoon liittyvää materiaalia.
Отношение к действующей системе призыва на военную службу (Suhtautuminen nykyiseen asepalvelussysteemiin)	Yhteiskunnallisen mielipiteen säätöön FOM:n mielipidetutkimus	массовый опрос, отношение к действующей системе призыва на военную службу	Tietoa venäläisten suhtautumisesta uuteen kutsuntasysteemiin ja maanpuolustukseen. Huom. Tulosten viranomaislähtöisyys.

Правительство Российской Федерации (Venäjän hallitus)	Venäjän hallituksen verkkosivut government.ru	армия, федеральная целевая программа, ФЦП	Erityisesti federatiivisten tulosohjelmien seuranta ja kommentointi. Varsinaiset tulosojelmat Venäjän talouskehityksen ministeriön sivuilla.
Президент Российской Федерации (Venäjän presidentti)	Venäjän presidentin verkkosivut kremlin.ru	президент, Владимир Путин, документы, смена состава, военная доктрина	Sivusto on henkilöitynyt presidenttiin. Kattava asiakirjapankki sisältää mm. Venäjän sotadoktriinin.
Российская газета (Venäläinen lehti)	Viranomaismyönteinen verkkojulkaisu	военная реформа, армия, призыв, военная организация, документы, военная прокуратура	Erityisen hyödyllisiä armeijaprojektisivusto rg.ru/army ja asiakirjatietopankki rg.ru/dok.
Совет безопасности Российской Федерации (Venäjän turvallisuusneuvosto)	Venäjän turvallisuusneuvoston verkkosivut http://www.scrf.gov.ru/	состав Совета Безопасности, направление деятельности, основополагающие документы, национальная стратегия безопасности Российской Федерации	Erityisesti kansallisen puolustuksen perusasiakirjat kuten kansallisen turvallisuuden strategia.
Социологические Исследования (Sosiologiset tutkimukset)	Venäjän tieteiden akatemian kuukausittainen tieteellinen julkaisu	военная социология, Сергей Соловьёв, Сергей Бурда, Алексей Солнышков	Erityisesti sotilaallisen sosiologian osio ja sen kirjoittajat Sergei Solovjov, Sergei Burda ja Aleksei Solnyshkov
Фонд Общественного Мнения ФОМ (Yhteiskunnallisen mielipiteen säätiö FOM)	Kaupallinen mielipidetutkimuskeskus	армия, служба в армии, военные силы, отношение к действующей системе призыва на военную службу	Erityisesti Suhtautuminen nykyiseen asepalvelussysteemiin - mielipidekysely. Huom. Tulosten viranomaislähtöisyys.
Центр Анализа Стратегий и Технологий (Strategian ja teknologian analyysikeskus)	Kaupallinen strategian, teknologian ja turvallisuuden kysymyksiin erikoistuva tutkimuskeskus	армия, военная реформа, вооружение, Руслан Пухов, Михаил Барабанов	Erityisesti Venäjän uusi armeija -raportti, mediakatsaukset sekä Ruslan Puhovin ja Mihail Barabanovin kommentit tutustumisen arvoisia

2.2. Lähdeperheet

2.2.1. Viranomaislähteet

Venäjän viranomaiset ovat 2000-luvulla panostaneet merkittävästi verkkoaineistoihinsa ja verkkosivujensa kehittämiseen osana Venäjän modernisaatioprosessia ja informaatioteknologista kehitystä. Kaikilla ministeriöillä ja keskeisillä valtioelimillä on olemassa omat toimivat verkkosivunsa, joita päivitetään tasaisin väliajoin. Tiettyjä aineistoja hakiessaan kannattaa miettiä tarkkaan, minkä toimijan verkkosivuja käyttää, sillä Venäjän viranomaisilla on selvät roolit, joiden mukaan aineistot ryhmitetään verkkosivuille. Osin ryhmittely voi tuntua epäloogiselta, mutta loppujen lopuksi lähteen sijoituspaikan näyttää ratkaisevan se, kuka on tehnyt asiakirjaan liittyvän viimekätisen päätöksen. Kannattaa huomata, että monien eri toimintakenttien asiakirjat löytyvät Venäjän presidentin verkkosivuilta, sillä presidentin valtaoikeudet ovat laajat ja hänen päätäntävaltansa näkyy hyvin erilaisten sektoreiden päätöksissä.

Venäjän puolustusministeriö (Министерство обороны Российской Федерации, mil.ru) ylläpitää monipuolisia ja informatiivisia verkkosivuja, joista löytyy informaatiopankin lisäksi uutisointia, mediaseurantaa ja asiakirja-arkisto. Puolustusministeriön verkkosivuilta löytyy monipuolisesti perustietoa asepalveluksesta, armeijasta, sotilaallisesta koulutuksesta, sotilaiden sosiaalisesta tuesta sekä yleisesti Venäjän puolustusvoimista. Tietoa voi hakea sotilaspiireittäin interaktiivisen kartan avulla tai yksinkertaisella haulla hakusanoja käyttäen. Puolustusministeriön asiakirja-arkistosta löytyvät valikoidusti puolustusministeriön virkamiesten selonteot, kommentit ja asiakirjat¹⁴. Huomionarvoista on, että Venäjän viralliseen puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvistä perusasiakirjoista sotadoktriini löytyy Venäjän presidentin verkkosivuilta ja kansallisen turvallisuuden strategia Venäjän turvallisuusneuvoston sivuilta.

Vaikka puolustusministeriön verkkosivuilta löytyy monipuolisesti perustietoja Venäjän puolustukseen ja armeijaan liittyen, on tarpeen olla tietoinen myös sellaisista aiheista, joista ei puhuta virallisilla verkkosivuilla. Puolustusministeriön verkkosivut eivät ole analyttinen tietolähde, vaan sen informaatiotarjonta on valikoivaa. Esimerkiksi puolustusvoimien reformista ei löydy tietoa puolustusministeriön verkkosivujen kautta. Samoin henkilöstövaihdoksia sekä näiden syitä tai seurauksia ei eritellä sen enempää kuin

¹⁴ Министерство обороны Российской Федерации: Банк документов. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <http://doc.mil.ru/documents/quick_search.htm>, (viitattu 5.10.2012).

muuttamalla oikeat henkilökuvat ja -nimet entisten tilalle. Puolustusvoimien kannalta hankalia aiheita ei nosteta sivuilla esille, mikä antaa puolustusministeriön toiminnasta vilpillisen tehokkaan ja seesteisen kuvan. Esimerkiksi sotilasrakentamisen osalta verkkosivuilta saa sellaisen käsityksen, että ministeriön teettämissä kuvissa hymyilevät asunnon saaneet perheet edustaisivat keskiverto sotilasarasuntoetuun oikeutettua perhettä. Käytännössä sotilasarasuntoihin liittyvä byrokratia ja asuntojen riittämättömyys ovat olleet Venäjän puolustusministeriön pinttyneimpiä ongelmia, sillä sotilasrakentaminen ei ole pysynyt tarvittavassa tahdissa sotilasarasuntojen riittävyyden varmistamiseksi kaikille asuntoetuun oikeutetuille.

Puolustusministeriön verkkosivujen ehdottomasti hyvänä puolena on niiden interaktiivinen toteutus, sillä puolustusministeriö vastaa virallisesti sivuillaan kansalaisten esittämiin kysymyksiin sekä pitää yllä pienimuotoista puolustusvoimiin liittyvää kyselyä. Sekä verkkosivuille päätyneisiin kysymyksiin että kyselyihin kannattaa suhtautua varauksella, sillä todennäköisesti nämäkin ovat valikoituja ja tarkkaan mietittyjä verkkosisältöjä. Mitään takeita siitä, että FAQ -osion kysymykset ovat aitoja kansalaisten kysymyksiä, ei ole. Sen sijaan kyselyiden osalta puolustusministeriö vaikuttaa esittelevän myös imagoinsa kannalta melko negatiivisiakin kyselytuloksia.

Käytettäessä puolustusministeriön verkkosivuilta löytyvää materiaalia lähteenä kehottaisin lähdekriittisesti miettimään, mitä ja miksi lähde sisältää ja vastaavasti ei sisällä. Puolustusministeriöstä lähtöisin olevia aineistoja tulee mielestäni lukea muiden lähteiden kanssa rinnakkain kokonaisvaltaisemman kuvan saamiseksi varsinaisesta asian tilasta. Puolustusministeriön verkkosivujen käytettävyyttä lähteiden etsintään puoltaa kuitenkin se, että todennäköisesti aineistot, joita ei löydy verkkosivujen infopankista, eivät ole avoimesti saatavilla muutenkaan. Suurin osa puolustusministeriön työpapereista ja asiakirjoista on automaattisesti salassa pidettäviä. Vaikka verkkosivuilta puuttuu analyttinen ote, Venäjän puolustusministeriön verkkosivuihin tutustumista voi suositella jokaiselle Venäjän puolustusvoimista kiinnostuneille.

Venäjän presidentin (Президент России, kremlin.ru) verkkosivut muodostavat puolustusministeriön verkkosivujen tavoin hyvin jäsenellyn kokonaisuuden ja sivuja päivitetään jatkuvasti. Nykyisessä ulkomuodossaan verkkosivut henkilöityvät vahvasti istuvaan presidentti Vladimir Putiniin, sillä verkkosivuilta voi seurata Putinin päiväjärjestystä ja lukea hänen viimeaikaisista edesottamuksistaan. Verkkosivuilla on olemassa myös laaja

asiakirjojen tietopankki, josta voi hakea asiakirjoja niiden luonteen, päivämäärän tai sisällön perusteella. Tietopankki on luotettava ja kattava lähdetietokanta, jonka avulla voi seurata Venäjän presidentin antamia määräyksiä, allekirjoittamia lakeja ja muita presidentin kanslian käyttöön tai kanslian toimesta laadittuja asiakirjoja. Presidentin verkkosivuilla voi seurata reaaliajassa esimerkiksi Venäjän politiikassa tapahtuvia henkilövaihdoksia. Sergei Shoigun nimittämisestä puolustusministeriksi ja Valeri Gerasimovin nimittämisestä pääesikunnan komentajaksi löytyy presidentin verkkosivuilla litteroidut keskustelukuvaukset. Vaikka keskustelut ovat sisältönsä puolesta varsin liturgisia, ne kuitenkin indikoivat presidentin henkilökohtaista valtaa ja kuvaavat menettelytapaa, jolla tällaiset asiat hoidetaan Venäjällä pois päiväjärjestyksestä.

Venäjän presidentin verkkosivuista hyötyy erityisesti silloin, jos on kiinnostunut presidentti-instituutiosta, kulloinkin istuvasta Venäjän presidentistä sekä virallisista politiikkaohjelmista ja päämääristä. Tietopankista löytyviin asiakirjojen aitouteen voi luottaa ja todennäköisesti verkossa avoimesti saatava tieto vastaa myös painettuna avoimesti saatavia lähteitä. Virallisten asiakirjojen analyttinen tarkasteleminen on suhteellisen helppoa, sillä ne on usein laadittu virallisen mallin mukaan. Toisaalta asiakirjoihin ja niiden saatavuuteen liittyy kysymys julkisuuskuvasta, sillä asiakirjat eivät yleensä ilmennä asian ympärillä käytyä keskustelua ja esittävät asioita usein konsensusmaisesti. Monesti suuriakin tunteita herättävät kysymykset kyetään peittämään näkyvistä käyttämällä asiakirjoissa, kommenteissa ja puheenvuoroissa kapulakieltä ja liturgiaa. Lisäksi on hankalaa sanoa, millä perustein verkkosivujen sisällöt valikoidaan. Kysymys ei ole yhtä relevantti virallisten lakien ja säädösten kohdalla, jotka ovat yleisesti saatavissa muutoinkin kuin verkon kautta. Sen sijaan esimerkiksi puheenvuorojen kohdalla on tarpeellista pohtia, mitä tarkoituksena varten tietty kannanotto on päätetty tuoda avoimeksi.

Venäjän hallituksen (Правительство Российской Федерации, government.ru) verkkosivuilla voi seurata hallituksen päiväpolitiikkaa ja infopankista löytyy kattavasti hallituksen hyväksymiä asiakirjoja. Puolustus- ja turvallisuuspolitiikan kannalta Venäjän hallituksella on merkitystä lähinnä puolustusbudjetin hyväksymisen osalta. Federatiiviset tulohjelmat (Федеральная Целевая Программа) hyväksytään hallituksen toimesta ja myös tulohjelmien seuranta on hallituksen vastuulla. Viime vuosina käynnissä ovat olleet muun muassa sotilaallisen koulutuksen kehittämisen tulohjelma ja palkka-armeijan muodostamiseen tähdännyt tulohjelma. Vaikka tulohjelmat ovat lähes yksinomaan hallituksen vastuulla, näistä ei löydy merkittävästi tietoa hallituksen omilta verkkosivuilla.

Sen sijaan tietoa niistä tulee hakea Venäjän talouskehityksen ministeriön (Министерство Экономического Развития Российской Федерации) ylläpitämiltä tulosohjelmien omilta verkkosivuilta (<http://fcp.economy.gov.ru/cgi-bin/cis/fcp.cgi/Fcp/Title/>). Hallituksen verkkosivuilta voi lähinnä löytää tulosojelmiin liittyviä virallisia kommentteja, joissa liikutaan usein melko yleisellä tasolla.

Turvallisuuteen ja puolustukseen liittyneet haut eivät tuottaneet merkille pantavia tuloksia Venäjän liittokokouksen, duuman, ulkoministeriön ja sisäministeriön verkkosivuilla, mikä entisestään vahvisti mielikuvaa Venäjän viranomaisten tarkkaan määritetyistä toimintaosa-aluejaosta. Pällekkäisyyksiä on osattu välttää erittäin hyvin, sillä esimerkiksi ulkoministeriön verkkosivuilta ei löytynyt mainintoja Venäjän sotadoktriinista tai kansallisen puolustuksen strategiasta, vaikka nämä perusasiakirjat määrittävät myös ulkopoliittista päätöksentekoa.

Venäjän turvallisuusneuvoston verkkosivut (<http://www.scrf.gov.ru/>) osoittautuivat puolustusta ja turvallisuutta koskevissa kysymyksissä käytännöllisiksi turvallisuusneuvoston historiikin, päivitetyn toimintakuvauksen sekä kansallisen puolustuksen strategian osalta. Sen sijaan turvallisuusneuvoston sivuilta ei löytynyt relevanttia tietoa neuvoston kokoontumisista ja näissä käsitellyistä aiheista. Turvallisuusneuvoston verkkosivujen päivitys myös ontui kaikista edellä mainituista valtioelimistä eniten.

2.2.2. Tutkimusorientoituneet lähteet

2.2.2.1 Институт экономической политики имени Е.Т. Гайдара - Gaidar-instituutti

Gaidarin talouspoliittinen instituutti (iep.ru) on tieteellinen tutkimus- ja opetuskeskus, joka on säätiöitetty ei-kaupallinen toimija. Vuonna 1990 perustettu instituutti tunnettiin alkuun nimellä Neuvostoliiton kansantalousakatemia ja tieteen akatemian instituutti. Kun Jegor Gaidarista tuli instituutin johtaja vuonna 1992, instituutin nimi muuttui Välimenokauden talousongelmien instituutiksi. Gaidar johti instituuttia aina kuolemaansa saakka vuonna 2009. Vuonna 2010 instituutti nimettiin edesmenneen johtajan mukaan Gaidarin talouspoliittiseksi instituutiksi (Gaidar-instituutti).¹⁵

¹⁵ Об институте. Институт Гайдара. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/ob-institute.html>>, (viitattu 18.9.2012); Направления деятельности. Институт Гайдара. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/napravleniya-deyatelnosti.html>>, (viitattu 18.9.2012).

Instituutti on yhteiskunnallinen ja kansainvälinen toimija, joka tuottaa pääasiallisesti taloustietoutta yhteiskunnallisten päätöksentekijöiden ja tieteellisen yhteisön käyttöön. Instituutilla on konsultointitoimintaa ja se tekee yhteistyötä muun muassa Maailmanpankin, IMF:n ja OECD:n kanssa. Gaidar-instituutissa on yhteensä 21 tieteellisen tutkimuksen laboratoriota, jotka on ryhmitelty kuuden päätutkimussuuntauksen alle. Päätutkimussuuntauksia ovat:

1. makrotalous ja finanssitoiminta,
2. reaalisectori,
3. institutionaalinen kehitys, omistus ja yritysjohtaminen,
4. talouspolitiikka ja alueellinen kehitys,
5. maatalouspolitiikka,
6. oikeustutkimus.¹⁶

Gaidar-instituutti seuraa Venäjän puolustussektorin kehittymistä taloudellisista, institutionaalisista ja poliittisista lähtökohdista käsin. Sotatalouden laboratorioksi kutsutun tutkimusryhmän ytimen muodostavat tutkimusjohtaja ja reservin eversti Vasili Zatsepin, johtava tutkija ja eversti evp. Vasili Tsymbal sekä vanhempi tutkija Elena Trofimova.¹⁷ Sotatalouden laboratorio on toiminut vuodesta 1997 alkaen ja sen tutkimustoiminnan pääsuuntauksia ovat:

1. puolustussektorin taloudellisen kehityksen seuraaminen ja tarkasteleminen suhteessa valtiotalouteen,
2. asevoimissa palvelevien elinvoimaisuus, koulutus ja terveys puolustussektorissa,
3. puolustusvoimien modernisaatioon tähtäävien systeemien ja suunnitelmien taloudellinen ja resurssillinen kehittäminen,
4. puolustusvoimien oikeusjärjestelmän kehittäminen,
5. monipuolisen tieteellisen tiedon tuottaminen kaksoistarkoitukseen (siviili ja asevoimat).¹⁸

Yksinkertaisella haulla iep.ru sivulta hakusanoilla sotilaallinen reformi, sotatalous (военная реформа, военная экономика) löytyy useita instituutin julkaisemia julkaisuja, artikkeleita ja kommentteja aina vuodesta 2001 alkaen. Lisäksi instituutin tutkimustuloksia julkaistaan vuosittain julkaisussa ”Venäläinen talous. Suuntaukset ja odotusnäkymät” (Российская экономика. Тенденции и перспективы), julkaisusarjassa ”Välimenokauden talous” (Экономика переходного периода), kuukausittain ilmestyvässä katsauksessa ”Talouspoliittinen tilanne Venäjällä” (Экономико-политическая ситуация в России), analyytistieteellisessä verkkojulkaisussa ”Gaidar-instituutin tieteellinen kuriiri”

¹⁶ Об институте. Институт Гайдара; Направления деятельности. Институт Гайдара.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Лаборатория военной экономики. Институт Гайдара.<<http://www.iep.ru/ru/nauchnoe-napravlenie-institucionalnoe-razvitiie-sobstvennost-i-korporativnoe-upravlenie-laboratoriya-voennoi-ekonomiki.html>>, (viitattu 18.9.2012).

(Научный вестник ИЭП им. Гайдара.ру) sekä muissa tieteellisissä kokoelmissa ja tutkijoiden omissa julkaisuissa.¹⁹

Vaikka Gaidar-instituutin julkaisut ovat talouspainotteisia, instituutin verkkosivulta voi löytää sotilastemaattisen tutkimuksen käyttöön paljon lisätietoa. Erityisesti sotalaboratorion tutkijoiden tutkimustyöhön ja kannanottoihin perehtymistä voi suositella. Verkkosivuille päivitetään sotalaboratoriotutkijoiden kommentteja, esitelmiä ja jopa PowerPointteja eri foorumeilta ja seminaareista. Esimerkiksi Vasili Tsymbal kommentoi tuoreeltaan Anatoli Serdjukovin eroa puolustusministerin tehtävästä Gaidar-instituutin verkkosivuilla sanomalla eron olleen ennustettavissa.²⁰ Jokaisen sotalaboratorion tukijan henkilökohtaiselta esittelysivulta löytyvät linkit niihin kanaviin, joita pitkin lausuntoja tai haastatteluja on annettu julkisuuteen.²¹ Kokonaisuudessaan Gaidar-instituutti vaikuttaakin olevan poikkeuksellisen avoin ja julkista keskustelua edistävä tutkimuslaitos, jonka verkkosivuja ja julkaisuja kannattaa seurata myös sotilastematiikka silmällä pitäen.

2.2.2.2. Клуб Валдая - Valdai-klubi

Kansainvälinen Valdai-klubi (<http://valdaiclub.com>) sai alkunsa vuonna 2004, kun joukko venäläisiä asiantuntijoita vetäytyi Valdai-järven rannalle pohtimaan Venäjän nykytilaa. Keskusteluklubi on sittemmin saanut jatkoa vuosittaisen Valdai-kokouksen merkeissä ja samalla Valdain toimintaa vauhdittamaan on perustettu myös verkkoportaali, jossa venäläiset ja ulkomaiset Venäjä-asiantuntijat käyvät verkkokeskusteluja, julkaisevat aineistojaan ja vaihtavat keskenään mielipiteitä. Valdai-klubin erikoislaatu on siinä, että kyseessä on vahvasti länteen orientoitunut, englantia pääkielenään käyttävä keskusteluareena, joka nauttii myös Venäjän valtiojohdon luottamusta. Valdai-kokouksiin ovat jokavuotisesti osallistuneet viime vuosien Venäjän johtohahmot Vladimir Putin ja Dmitri Medvedev, vaikka klubi on julkaissut verkossa myös kriittisiä kirjoituksia kyseisestä johtotandemista.

Valdai-klubia voi luonnehtia sekä Venäjän käyntikortiksi että keskusteluyhteydeksi länteen, minkä vuoksi Valdai-klubin julkaisuihin tulisi myös suhtautua peruskriittisesti. Venäjän valtiojohdon luottamus asettaa mitä todennäköisimmin rajat Valdain julkaisemien

¹⁹ Направления деятельности. Институт Гайдара

²⁰ Цымбал, Василий: Отставка А. Сердюкова была предсказуема. WWW-lähde.

<<http://www.iep.ru/ru/kommentarii/otstavka-a-serdyukova-byla-predskazuema.html>>, (viitattu 8.11.2012).

²¹ Персоналии. Институт Гайдара. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/personalii.html>>, (viitattu 8.11.2012).

materiaalien sisällöille ja kriittiselle analyysille. Mahdollisesti Valdai-klubilla on samantyyppinen näyterooli Venäjän länsisuhteessa kuin mitä Venäjä on harjoittanut tiettyjen median edustajien osalta. Venäjän valtiojohdon on sanottu antavan tietyille painetuille julkaisuille enemmän sanavaltaa, jotta länsimaisille sijoittajille voitaisiin osoittaa Venäjän sanavapaustilanteen olevan kunnossa. Samantyyppisesti englanninkieliset venäläiset mediajulkaisut ovat viime vuosina saaneet uutisoida venäjänkielisiä julkaisuja huomattavasti vapaammin Venäjän politiikasta, sillä englanninkielisten julkaisut ovat orientointuneet länsimaisen yleisön uutistarpeisiin ja niiden levikit ovat liian pieniä merkittävän yhteiskunnallisen liikehdinnän aikaansaamiseksi.

Heinäkuussa 2012 Valdai-klubi julkisti oman raporttinsa Venäjän puolustusvoimien reformin edistymisestä vuosina 2008 – 2012. Puolustusvoimien reformi: kohti venäjän armeijan uutta ilmettä -raportin (Военная реформа: на пути к новому облику российской армии) kirjoitusvastuu oli myös Strategian ja teknologian analyysikeskuksen Mihail Barabanovilla ja Ruslan Puhovilla sekä saman analyysikeskuksen varajohtajalla Konstantin Makienkolla. Verrattuna Strategian ja teknologian analyysikeskuksen vuonna 2011 julkaisemaan Venäjän uusi armeija -julkaisuun Valdai-klubin alaisuudessa tehty raportti käytti silmäänpistävästi viranomaislausunnoista lainattua retoriikkaa. Reformin kulun muun muassa todettiin olevan linjassa odotusten kanssa ja reformin nopeaa etenemistä keuhuttiin vuolaasti. Raportin parasta antia on perusteellinen reformin syiden ja tavoitteiden esittely eri asevoimien ja reformoitavien alueiden osalta. Potentiaalisesti hyvin informatiiviselta vaikuttava raportti jää kuitenkin analyysissään melko yleiselle tasolle. Reformien saavutuksista puhutaan yhtä ylimalkaisesti kuin viranomaislähteissä yleensäkin.

Valdai-klubin tuotantoon perehtyminen voi olla hyödyllistä erityisesti silloin, kun on tarvetta tietää, millainen kuva Venäjästä halutaan antaa ulkomaille ja erityisesti länteen. Mainitusta Valdai-klubin puolustusreformia koskevasta julkaisuista voi päätellä, että myös johtavat sotilaalliset asiantuntijat esiintyvät Venäjällä eri tavoin eri yhteyksissä. Vaikka Valdai-klubi tähtää omien sanojensa mukaan riippumattomaan ja puolueettomaan tieteelliseen analyysiin Venäjästä, omat havaintoni viittaavat siihen, että Valdain puolueettomuudella ja riippumattomuudella on olemassa myös rajansa. Tavoitteensa mukaisesti Valdai-keskusteluklubi varmasti edistää globaalia dialogia Venäjästä, mutta kyseenalaiseksi jää kenen ehdoilla ja millaisten päämäärien eteen tällaista julkisuuskuvan ylläpitämistä tehdään.

2.2.2.3. Социологические Исследования - Sosiologiset tutkimukset

Sosiologiset tutkimukset (www.isras.ru/socis.html) on Venäjän tieteiden akatemian (Российская Академия Наук) kuukausittainen julkaisu, joka käsittelee sosiologian teoriaa ja metodologiaa sekä esittelee sosiologisia kokeiluja ja alan viimeisimpiä tutkimuksia. Vuodesta 1974 ilmestynyt julkaisu on yksi Venäjän merkittävimmistä sosiologisen tiedekeskustelun areenoista, jossa keskustelua käyvät Venäjän johtavat sosiologian asiantuntijat. Julkaisun toimitus koostuu yli 20 alan toimijasta, jotka edustavat laaja-alaisesti koko Itsenäisten Valtioiden Yhteisön aluetta.²² Julkaisun ehdottomana hyvänä puolena on se, että kaikista artikkeleista löytyy lyhyt kuvaus englanninkielisenä. Venäjänkielentaito on tästä huolimatta eduksi, sillä julkaisun tietokannasta ei voi tehdä hakuja englanniksi.

Sosiologiset tutkimukset -julkaisun painopiste on yleisesti sosiologiassa, mutta tasaisin väliajoin julkaisussa ilmestyy sotilaallista sosiologiaa käsitteleviä artikkeleita, jotka paikoin jopa yllättävät kantaottavuudellaan. Erityisesti 1990-luvun puolella julkaisussa on ilmestynyt useita armeijan, asepalveluksen ja maanpuolustuksen ongelmia käsitteleviä artikkeleita. Vuosina 1996 – 2003 Venäjän sota-akatemian dosentti Sergei Solovjov on julkaissut useita artikkeleita muun muassa aiheista Venäjän upseerien mentaliteetti ja asepalvelukseen liittyvien arvojen muutos.²³ Samoin esille voidaan nostaa Venäjän puolustusvoimien koulutusyksikön päällikön Sergei Burdan artikkeli vuodelta 1999, joka käsitteli sotilaspalveluksen prestiisiä Venäjällä.²⁴ Tuoreemmissa sotilaallisen sosiologian artikkeleissa asiantuntijoita ovat puhuttaneet erityisesti armeijan käytöshäiriöt. Sotilasyliopiston opettaja Aleksei Solnyshkov on käsitellyt vuosina 2004 – 2010 artikkeleissaan armeijan simputuksen ja pennalismin sosiaalisia syitä sekä keskustellut siitä, millä tavoin keskustelu aiheesta on vinoutunut Venäjällä.²⁵

Sosiologiset tutkimukset -julkaisuun ja erityisesti sen sotilaallista sosiologiaa käsitteleviin artikkeleihin tutustumista voi suositella erityisesti niille, jotka ovat kiinnostuneet Venäjän armeijan tilasta, ongelmista ja näistä käydyistä tieteellisyhteiskunnallisesta keskustelusta. Edellä mainitut artikkelit käsittelevät näitä aiheita huomattavasti avoimemmin ja suoremmin

²² О журнале. Социологические Исследования. WWW-lähde. <<http://www.isras.ru/socis.html>>, (viitattu 9.11.2012).

²³ Соловьёв Сергей Сергеевич. Федеральный образовательный портал ЭСМ. WWW-lähde. <<http://ecsocman.hse.ru/text/16139482/>>, (viitattu 9.11.2012).

²⁴ Бурда, Сергей: Престиж военной службы. Социологические исследования. 1999. № 2. С. 63–69. Myös WWW-lähde. <http://ecsocman.hse.ru/data/775/136/1231/010_burdaVoennaya_sotsiologiya.pdf>, (viitattu 9.11.2012).

²⁵ Солнышков Алексей Юрьевич. Федеральный образовательный портал ЭСМ. WWW-lähde. <<http://ecsocman.hse.ru/text/16167120/>>, (viitattu 9.11.2012).

kuin mitä viranomaislähteet tekevät. Vuoteen 2000 artikkelit ovat saatavilla vapaasti verkon kautta joko julkaisun virallisilta verkkosivuilta <http://www.isras.ru/socis.html> tai opetusportaalin kautta osoitteessa <http://ecsocman.hse.ru/socis/>. Julkaisun virallisilla verkkosivuilla voi tehdä yksinkertaisia hakuja esimerkiksi hakusanoilla sotilaallinen sosiologia (военная социология), Venäjän armeija (российская армия) ja puolustusreformi (военная реформа).

2.2.2.4. Центр Анализа Стратегий и Технологий - Strategian ja teknologian analyysikeskus

Vuodesta 1997 toiminut Strategian ja teknologian analyysikeskus (cast.ru) keskittyy tutkimaan puolustusteollisuuden ja sotilaallisteknisen yhteistyön kysymyksiä ja sen erityisiä kiinnostuksenkohteita ovat puolustusvoimien reformoiminen ja entisen neuvostoalueen konfliktit. Analyysikeskuksen toimintaa rahoitetaan myymällä tutkimustuloksia ja media-aineistoja, tarjoamalla konsultointipalveluja sekä tekemällä projektitöitä. Tässä suhteessa analyysikeskusta tulee pitää kaupallisena toimijana, jonka menestys riippuu täysin sen toiminnan tuloksellisuudesta. Vaikka analyysikeskus painottaa olevansa riippumaton tutkimuskeskus, joka ei saa suoraa rahoitusta valtiolta tai yksityisiltä tahoilta, keskuksen tutkimustoiminta voi tästä huolimatta vinoutua kaupallisen painostuksen alla. Keskuksen tutkimustoiminnan vahvasti kaupallinen luonne herättääkin epäilyt siitä, kuinka objektiivista esimerkiksi keskuksen tutkimuskohteiden valikoituminen loppujen lopuksi on.²⁶

Strategian ja teknologian analyysikeskus on näkyvästi esillä Venäjän mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Keskuksen johtaja Ruslan Puhov on yksi Venäjän johtavista puolustussektorin asiantuntijoista, jonka nimeen törmää aika ajoin puolustuskysymyksiä käsittelevissä aineistoissa. Myös Suomen puolustusministeriön teettämässä Muutosten Venäjä -raportissa Puhovia on asiantuntijana lainattu erityisesti puolustusteollisen sektorin käsittelyn yhteydessä²⁷. Sekä Puhov että analyysikeskuksen päätoimittaja Mihail Barabanov ovat antaneet ahkerasti haastatteluja ja lausuntoja Venäjän mediassa mukaan lukien Venäjän puolustusvoimien varustelusta ja reformiohjelmasta. Tutkimustyötä tekevän urakkaa helpottaa analyysikeskuksen sivuilta löytyvä ja jatkuvasti

²⁶ О Центре. Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/about/>>, (viitattu 8.11.2012).

²⁷ Puolustusministeriö 2012, s. 38.

päivittyvä mediakatsaus, johon on kerätty Puhovin, Barabanovin ja muiden keskuksen työntekijöiden mediapuheenvuoroja.²⁸

Vuonna 2010 Strategian ja teknologian analyysikeskus julkaisi teoksen nimellä Venäjän uusi armeija (Новая Армия России), joka keräsi yhteen riippumattomien kommentaattoreiden näkemyksiä Serdjukovin reformin edistymisestä vuoteen 2010 mennessä.²⁹ Barabanovin toimittamassa teoksessa oli mukana muun muassa reserviupseeri Aleksei Gaidaj, joka joutui henkilökohtaisesti reformin muutoskohteeksi vuonna 2009.³⁰ Riippumattomat kommentaattorit erittelevät artikkeleissaan ilma-, maa- ja merivoimien reformin seurauksena läpikäymiä muutoksia sekä keskustelevat Venäjän uuden sotadoktriinin suhteesta tosiasialliseen Venäjän puolustus- ja turvallisuuspoliittiseen ympäristöön. Teoksen artikkelit tarjoavat jäsenneltyä perustietoa reformin etenemisestä sekä yksityiskohtaisempaa tietoa teknologisen kehityksen edistymisestä Venäjän armeijassa. Lisäksi historioitsijakomentaattorit tarjoavat reformikeskustelulle perspektiiviä kuvaamalle Venäjän asevoimia historiallisesta näkökulmasta käsin. Kokonaisuudessaan julkaisua voi suositella reformista kiinnostuneen tutkijan peruslähteeksi, vaikka mitään mullistavia tietoja tai kaikkein kantaaottavimpia kommentteja julkaisusta löytyy vain vähän. Kantaaottavimmasta päästä on Ruslan Puhovin teokselle kirjoittama esipuhe, missä hän käsittelee nopeasti edenneen reformin edellytyksiä ja arvioi Serdjukovia reformin keulakuvana.³¹

Venäjän uusi armeija -teoksen ohella mainitsemisen arvoisia ovat analyysikeskuksen aikakausjulkaisut Asevientti (Экспорт Вооружений) sekä englanninkielinen Moscow Defense Brief. Asevientti ilmestyy venäjänkielisenä kuusi kertaa vuodessa, ja se käsittelee aseiteollista yhteistyötä ja puolustusteollisuuden kehitystä.³² Sen sijaan neljää kertaa vuodessa ilmestyvä Moscow Defense Brief esittelee laajalla skaalalla Venäjän puolustusta ja turvallisuutta koskevia kysymyksiä kuten neuvostoalueen maiden varustautumista, Venäjän varustelusopimuksia sekä Venäjän ajankohtaisia ulkopolitiikan ja puolustuspolitiikan kysymyksiä.³³ Näiden lisäksi analyysikeskus myy kovaan tilaushintaan puolustus- ja turvallisuuskysymyksiin erikoistunutta mediakatsausjulkaisua Periskooppi (Перископ).

²⁸ Коментарии Центра АСТ. Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/comments/>>, (viitattu 8.11.2012).

²⁹ Kts. Болтенков, Д.Е. и др.: Новая Армия России. Под редакцией Михаила Барабанова. Центр Анализа Стратегий и Технологий, Москва, 2010. Myös WWW-lähde. <<http://www.cast.ru/news/?id=403>>, (viitattu 8.11.2012).

³⁰ Болтенков, Д.Е. и др., 2010, s. 168.

³¹ Болтенков, Д.Е. и др., 2010, s. 5 – 10.

³² Журнал "Экспорт Вооружений". Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/journal/>>, (viitattu 8.11.2012).

³³ Moscow Defense Brief. Centre for Analysis of Strategies and Technologies. WWW-lähde. <<http://mdb.cast.ru/>>, (viitattu 8.11.2012).

Periskopin tilaushinta on 12 kuukaudelta huikeat 160 tuhatta ruplaa, mistä vastineeksi tilaaja saa päivittäisen mediakatsauksen sähköpostiinsa ennen klo 10 aamulla Moskovan aikaa.³⁴

Painettuihin julkaisuihin tutustumista voi suositella kaikille Venäjän puolustusteollisuudesta, varustelusta ja aseviennistä kiinnostuneille. Tosin verkossa julkaisuista ovat nähtävissä vain otsikot. Kovahintaista mediakatsausta kannattaa harkita vain siinä tilanteessa, jossa tutkimus- tai seurantatyö vaatii jatkuvaa Venäjän puolustus- ja turvallisuuskysymysten hermolla pysymistä. Toisaalta katsauksen hinta todennäköisesti maksaa itsensä informaation osalta takaisin. Ennen tilaamista on suositeltavaa pyytää analyysikeskukselta kuukauden ilmaista tutustumisaikaa, jotta tilaaja kykenisi arvioimaan katsauksen hyödynnettävyyttä. Huomio tulisi tällöin suunnata siihen, mitä julkaisuja katsaus seuraa ja sisältääkö se referoinnin ohella myös asiantuntijoiden kommentteja.

2.2.3. Sanomalehdet ja aikakausjulkaisut

Venäläisen median puoleen voi kääntyä erityisesti silloin, kun tavoitteena on yhteiskunnallisen keskustelun tavoittaminen tietystä aiheesta. Median käyttöä lähteenä puoltaa se, että Venäjällä viranomaiset eivät ole valmiita keskustelemaan omien kanaviensa kautta kaikista aiheista. Erityisesti yksityinen media voi ainakin osin paikata tällaisia tietoaukkoja, mutta varsinainen median sananvapaus Venäjällä on edelleen hankala aihe. On ehdotettu, että Venäjällä olisi valloilla itsesensuurin kulttuuri, jolloin media sensuroi itse itseään ilman suoraa ulkopuolista painostusta välttääkseen mahdolliset ongelmat valtaapitävien kanssa. Lehdistöä voi tästä huolimatta pitää kohtuullisen vapaana, sillä negatiivisia ja kanta-aottavia lehtijuttuja löytyy paljon venäjänkielisistä julkaisuista.

Kohtuullista lehdistövapautta voidaan perustella lehdistön heikentyneellä asemalla Venäjällä, sillä Neuvostoliiton romahdettua aiemmin miljoonalevikkisten valtakunnallisten lehtien tilaajaluvut romahtivat dramaattisesti. Muutos on liittynyt lehdistökentän vapautumiseen, erilaisten kiinnostus- ja harrastuspohjaisten lehtien eriytymiseen valtakunnallislehdistöstä ja lukijakunnan segmentoitumiseen. Tämän seurauksena nykypäivänä on mahdotonta ajatella, että yksi valtakunnallinen lehti tavoittaisi Venäjällä suuren osan kansalaisista, kuten esimerkiksi Pravda teki neuvostoaikana. Verkkolehdet ja lehtien verkkoversiot eivät yllä lukijaluvuiltaan valtakunnallislehdistön vastaaviin lukuihin, mutta ne tarjoavat paljon

³⁴ Обзоры СМИ "Перископ". Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/periskop/>>, (viitattu 8.11.2012).

vaihtelevaa ja kannanottavaa materiaalia. Oman kokemukseni mukaan verkkolehdistö on yleensä painettuja versioita kantaottavampaa, sillä siihen ei kohdistu yhtä suurta painetta valtaapitävien taholta. Verkkolehdistön aineistojen kohdalla lähdekritiikin merkitys korostuu entisestään, sillä erilaisia verkkotoimijoita on todella paljon. Suhteellisen vapauden turvin verkosta voi kuitenkin löytää myös kriittistä ainesta sekä valtamediasta selvästi eroavia mielipiteitä.³⁵

Televisio on ollut venäläisille aina keskeinen mediakanava ja sen merkitys on korostunut entisestään 1990-luvulta lähtien. Näyttävät 1990-luvun toimittajamurhat ja kulisseissa käyty valtakilpailu ovat johtaneet tilanteeseen, jossa Venäjällä toimii useita nykyvaltaa kannattavia keskuskanavia. Keskuskanavien pääohjelmisto koostuu uutisista ja viihteestä, jonka osuus on viime vuosina kasvanut jopa 80:een %. Tendenssinä on myös ollut, että ajankohtaisohjelmat sekä yhteiskunnallisia ja poliittisia aiheita ruotivat ohjelmat on sijoitettu enenevässä määrin lähellä puoltayötä katsojayleisön minimoimiseksi³⁶. Venäjän viralliset tv-kanavat ovat Venäjän valtaapitävillä tärkeä voiman ja vallan lähde, sillä niiden kautta voidaan maksimoida oman viestinsä perillemeno ja kanavia voi tarvittaessa käyttää myös informaationsodan tarkoituksiin kuten viimeaikainen keskustelu Suomessa tapahtuneista venäläislapsien huostaanotoista on osoittanut.

Televisiolähetysten analysointi on jätetty tällä kertaa tarkastelun ulkopuolelle, sillä tv-aineistot ovat vaikeasti saatavilla ja hakujen tekeminen tämäntyyppisistä aineistoista on hyvin hidasta. Kun lisäksi otetaan huomioon, että Venäjän katsotuimmat tv-kanavat toimivat viranomaispainostuksen alla, sotilaallista tematiikkaa voidaan Suomesta käsin kartoittaa huomattavasti helpommin käyttämällä muita viranomaislähteitä. Erityisesti Venäjän puolustusvoimat on kunnostautunut tiedotuskanavissaan, sillä se ylläpitää laajaa mediakenttää. Venäjän puolustusministeriön alaisuudessa ilmestyy yli 20 valtakunnallista ja alueellista sotilaallista lehteä ja julkaisua. Puolustusvoimilla on myös omia alueellisia radio- ja tv-ohjelmia.³⁷

³⁵ Murray, John: *The Russian Press from Brezhnev to Yeltsin. Behind the paper curtain*. Edward Elgar Publishing Limited. Hants 1994, s. 262.

³⁶ Mikhailova, Natalia: *Democracy Begins at the Midnight. Changes in Russian TV-schedule (1985-2011)*. Paneelipuheenvuoro Aleksanteri-konferenssissa, Helsingissä, 10.11.2011.

³⁷ Министерство обороны Российской Федерации: Информационное обслуживание в Вооружённых Силах. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://stat.sc.mil.ru/social/media.htm>>, (viitattu 9.11.2012).

Venäjän mediakenttä on ymmärrettävästi hyvin laaja, eikä kaikkien relevanttien julkaisujen esittelemisen tässä raportissa ole ollut mahdollista. Sen sijaan tässä raportissa esitelty medialähteet edustavat jokainen hyvin erityyppistä journalistista tapaa. Joukossa on sekä viranomaisten julkaisuja että suhteellisen kriittisiäkin lehtiä, jotka omilla jutuillaan täydentävät virallista maailmankuvaa. Lehdistön käyttäminen lähteenä on palapelin kasaamista, sillä aiheesta kuin aiheesta löytyy monia mielipiteitä. Parhaiten lehdistölähteitä pystyykin hyödyntämään kartoitettaessa yhteiskunnallista keskustelua ja tavoitellessa aiheita, jotka ovat kulloinkin pinnalla.

2.2.3.1. Красная звезда - Punatähti

Punatähti (www.redstar.ru) on Venäjän puolustusministeriön painotalon viisi kertaa viikossa ilmestynvä sanomalehti, jonka pääasiallisena tarkoituksena on toimia Venäjän puolustusministeriön ja puolustusvoimien virallisena lehdistökanavana. Virallisen määritelmän mukaan painotalo toimii Venäjän puolustusministeriön ja puolustusvoimien intressien mukaisesti ja intressejä edistäen, jolloin myös Punatähti -sanomalehdellä on keskeinen edustusrooli.³⁸ Pääasiallisesti tiistaista lauantaihin ilmestynvä Punatähti käsittelee monipuolisesti ja laaja-alaisesti puolustusministeriön ja puolustusvoimien ajankohtaisaiheita ja uutisia. Lehdessä seurataan erityisesti Venäjän ja IVY-maiden armeijoiden kehitystä, Venäjän ulkopoliittisia suhteita, Venäjän eri alueiden sotilaallista kehitystä sekä puolustusvoimien rakenteellista muutosta. Lehden numerot ovat luettavissa aina vuoteen 2001 asti täysin avoimesti verkossa. Kansalliskirjaston Slavicasta löytyy Punatähden numeroita vuodesta 1924 vuoteen 2007 asti, tosin puutteellisesti.

Lehdestä löytyvistä palstoista nostan esille erityisesti koulutuspalstan (Образование), sillä Punatähti on uutisoinut tasaisella syötöllä sotilaallisen koulutuksen ja koulutuslinjojen tilasta ja kehittymisestä aina vuoden 2008 puolustusreformin alkamisesta lähtien. Vuonna 2012 erityisenä uutisoinnin kohteena on ollut puolustusvoimien reformin vaikutus militäärikoulutukseen, sillä koulutusuudistus on ollut määrä saattaa loppuun vuoden 2012 aikana. Uudistus on merkinnyt koulutuksen tiivistämistä ja opetuspaikkojen lakkauttamista kannattamattomilta alueilta. Lisäksi uudistuksessa on pyritty huomioimaan palkka-armeijan sotilaiden jatkokouluttautumismahdollisuudet, samoin sotilaallisen koulutuksen imagoa ja

³⁸ Министерство обороны Российской Федерации: ОАО Красная звезда. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<http://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=10893@egOrganization>, (viitattu 25.9.2012).

kiinnostavuutta on pyritty kasvattamaan nostamalla sotilastukia. Yleisesti Punatähden koulutusreformiuutisoinnissa korostuukin positiivinen suhtautuminen reformin saavutuksiin.

Punatähden ongelmana on sen hyvin näkyvä puolustusvoimien kannalta sensitiivisten aiheiden välttäminen. Puolustusreformia on Punatähdessä käsitelty vain sen positiivisten saavutusten osalta. Myös vuoden 2012 marraskuussa tapahtuneesta puolustusministerivaihdoksesta oli Punatähdessä vain maininta, kun yksityinen media käsitteli aihetta suurella volyymilla useita päiviä. Koska Punatähden intressit ovat täysin Venäjän puolustusvoimien ja puolustusministeriön sanelemia, Punatähti voi lähteenä indikoida poikkeuksellisen hyvin niitä aiheita, jotka koetaan puolustusvoimien ja puolustusministeriön toimesta ongelmallisiksi ja haasteellisiksi. Esimerkiksi Sergei Shoigun noustua puolustusministeriksi 9.11.2012 Kommersant -lehden toimittaja Oleg Kashin toi sosiaalisessa mediassa esille sen, kuinka Punatähdessä oli puolustusministeriön (ei puolustusministerin) aloitteesta poistettu Venäjän valtiokirkon rahoittama liite ortodoksisesta uskosta Venäjällä. Kashinin mukaan liite poistettiin siksi, että puolustusministeriön edustajat eivät tuoreeltaan osanneet arvioida, miten buddisti-Shoigu suhtautuisi tähän.

Kaikessa subjektiivisuudessaan Punatähti on ehdoton lähde Venäjän puolustusvoimien ja puolustusministeriön toiminnasta kiinnostuneelle. Tilaus- ja toimitusverkkojensa kautta Punatähti tavoittaa koko Venäjän puolustussektorin, ja se toimii yhtenä keskeisimmistä puolustusministeriön viestintäkanavista omaan henkilöstöönsä päin. Punatähden uutisointi kuvastaa erityisesti sitä, millaisen julkisuuskuvaa asioiden tilasta halutaan puolustusvoimien toimesta ylläpitää niin oman henkilöstön keskuudessa kuin yhteiskunnallisestikin. Punatähteä voi suositella luettavaksi rinnan esimerkiksi Riippumattoman sotilaallisen katsauksen kanssa, jonka kanta-aottavampi journalismi helpottaa paikantamaan Punatähden uutisoinnin puutteet ja antaa perspektiiviä Punatähden juttujen arvioimiseen.

2.2.3.2. Национальная оборона - Kansallinen puolustus

Kansallinen puolustus (www.oborona.ru, www.nationaldefense.ru) on vuodesta 2006 ilmestyvä kuukausittainen aikakausjulkaisu, joka keskittyy Venäjän kansallisen puolustuksen kysymyksiin. Julkaisun oman määritelmän mukaan sen tarkoituksena on palvella erityisesti Venäjän poliittisen ja puolustusjohdon tietotarvetta. Kansallisen puolustuksen julkaisemat materiaalit sisällytetään Venäjän poliittista ja puolustusvoimien johtoa varten koottuihin

mediakatsauksiin, ja julkaisu mainostaa kuuluvansa myös osaksi suurlähetystöjen sotilasasiamiesten säännöllistä lukemistoa. Vuodesta 2008 Kansallinen puolustus on ilmestynyt myös englanniksi nimellä National Defense. Englanninkielisen julkaisun pääasiallisena tarkoituksena on ollut toimia virallisena Venäjän esittelyjulkaisuna kansainvälisillä puolustus- ja asevarustelumessuilla. Venäjän- ja englanninkielisiä versioita julkaistaan sekä painettuina että online-versioina. Verkossa pääsee lukemaan joitain venäjänkielisiä Kansallisen puolustuksen numeroita mutta ei kuitenkaan englanninkielisiä julkaisuja. Kansallista puolustusta ei löydy suomalaisten kirjastojen tietokannoista, eikä sitä voi lukea eLIBRARY.ru – portaalin kautta.

Vaikka Kansallinen puolustus on kaupallinen julkaisu, sen ei voida sanoa edustavan tutkivaa tai kriittistä journalismia. Lehden sisältö vastaa pääasiallisesti Venäjän virallisia ulko- ja puolustuspoliittisia suuntauksia. Jokaiseen numeroon sisältyy reportaaseja ja uutisia maa-, ilma- ja merivoimien tilanteesta, aseteollisuudesta sekä erityisesti tietoja eri maiden asevarustelusta ja asekaupoista. Julkaisussa keskustellaan myös puolustussektorin pitkän linjan teemoista kuten ydinaseriisunnasta ja -varustelusta, mutta vahvasti valtiollisella otteella ja viranomaislähtökohtaisesti. Yhtenä Kansallisen puolustuksen keskeisenä sisältönä onkin keskustelu Venäjä – USA -suhteen kehittymisestä.

Kansallisen puolustuksen ominaispiirteenä on se, että julkaisu on vahvasti henkilöitynyt päätoimittajaansa reservin everstiin Igor Korotchenkoon (Игорь Коротченко). Kansallisen puolustuksen ohella Korotchenko työskentelee myös Venäjän puolustusministeriön yhteydessä toimivassa yhteiskunnallisessa neuvostossa (Общественный совет при Министерстве обороны РФ), jonka tarkoituksena on seurata puolustusvoimien johdon päätöksentekoa. Tämän lisäksi Korotchenko toimii Maailman asekaupan analyysikeskuksen (Центр анализа мировой торговли оружием) johtajana. Korotchenkon ajatuksiin voi tutustua Sotilaallinen päiväkirja -verkkosivustolla (Военный дневник Игоря Коротченко), jossa Korotchenko kommentoi välillä kärkeästäkin ajankohtaisia Venäjän politiikkaan, puolustukseen ja asevarusteluun liittyviä teemoja. Venäjän mediassa Korotchenkoon voi törmätä asekauppa-asiantuntijana, joka antaa mielellään lausuntoja ja haastatteluja medialle.

Tyylillisesti Kansallinen puolustus ottaa värikkäämmiin kantaa ajankohtaisasioihin kuin esimerkiksi puolustusministeriön Punatähti. Osasyynä tähän voidaan pitää julkaisun kaupallisuutta. Kansallisella puolustuksella ei myöskään ole taakkanaan puolustusvoimien virallista edustusroolia, minkä vuoksi sillä on tietystä mielessä varaa ottaa kärkevämmin

kantaa ajankohtaisiin asioihin. Esimerkkinä lehden tyylistä voidaan nostaa esille heinäkuussa 2012 julkaistu artikkeli nimeltään Suomen itsemurhan välineet (Финский Нож для Харакири). Artikkelissa käsitellään Yhdysvaltojen ja Suomen asekauppoja (M39 Block 1A (MGM-168)), joita kuvaillaan värikkäin sanakääntein Suomen neutraliteetin hylkäämiseä:

Esiin nousee kysymys, mihin oikeastaan maa nimeltä Suomi tarvitsee aseita, joita ei voi mitenkään pitää vain puolustuskäyttöön tarkoitettuina. Aikooko se ampua Ruotsia vai Norjaa? Vai aikooko se kenties ampumalla tainnuttaa Pohjanlahden kaloja? Näitä selityksiä on vaikea uskoa.³⁹

Artikkelissa korostetaan, että Suomen alueelle sijoitetut MGM-168 raketit ovat strategisia aseita, joiden kantama yltää Pietariin ja muihin Venäjän kaupunkeihin asti. Artikkelin kirjoittaja viittaa siihen, että Suomen johdossa joku on valmis hylkäämään puolueettomuuspolitiikan ja ajaa Suomea Natoon. Esiin on nostettu myös Pietarissa kansainvälisen talousfoorumin yhteydessä tapahtunut presidentti Sauli Niinistön ja presidentti Vladimir Putinin tapaaminen, jossa artikkelin kirjoittajan mukaan Putin joutui keskustelemaan suomalaisen kollegansa kanssa myös ”vähemmän miellyttävistä asioista”.⁴⁰

Vaikka Kansallisen puolustuksen tyyli on kirjava ja värikäs, sitä ei kuitenkaan voida pitää sotilaallisen lehdistön sensaatiohakuksena ”keltaisena lehtenä”. Sen sijaan levikiltään lähes 40000 kappaleen Kansallisen puolustuksen voi kuvitella puhuttelevan tiettyä osaa puolustusvoimista ja aiheesta kiinnostuneita. Kansallista puolustusta voi suositella luettavaksi yhtenä asiantuntijalehtenä muiden joukossa. Usein se onnistuu tarjoamaan kuvainnollisempia ja elävämpiä tulkintoja muuten melko kuivista viranomaisteksteistä sekä soveltuu lähteeksi Venäjän asevoimien ja puolustushallinnon ajankohtaisteemojen seuraamiseen. Tutkimustarkoituksissa Kansallista puolustusta voi tarkastella myös Venäjän ulko- ja puolustuspoltiikan tendenssien paikantamiseksi.

2.2.3.3. Независимое военное обозрение - Riippumaton sotilaallinen katsaus

Riippumaton sotilaallinen katsaus (<http://nvo.ng.ru>) on temaattinen lehtiliite, joka ilmestyy Riippumattoman lehden (Независимая Газета, ng.ru) kylkiäisenä tasaisin väliajoin. Liite käsittelee monipuolisesti Venäjän puolustusvoimia sekä Venäjä ulko-, puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaa. Riippumaton lehti on itsessään yksi Venäjän tunnetuimmista

³⁹ Финский Нож для Харакири. Национальная оборона, номер 7, июль 2012. WWW-artikkeli. <<http://oborona.ru/includes/periodics/geopolitics/2012/0703/15108752/detail.shtml>>, (viitattu 21.9.2012).

⁴⁰ Ibid.

valtakunnallislehdistä, joka keskittyy käsittelemään yhteiskunnallisia ongelmia, politiikkaa ja kulttuurielämää niin Venäjän rajojen sisällä kuin ulkomaillakin. Kyseessä on monipuolinen aikakausjulkaisu, jonka uutisoinnissa ja raporteissa on näkyvissä selkeitä tutkivan journalismin piirteitä. Huomionarvoista on, että lehden nimestä huolimatta sen riippumattomuutta on lehden antamien tietojen perusteella mahdotonta arvioida. Riippumaton lehti ei jaa julkisesti tietoja rahoittajistaan, osakepohjastaan tai muista omistussuhteistaan. Lehden verkkosivuilla ei löydy edes lyhyttä historiikkaa, joka yleensä löytyy useimpien venäläisten sanoma- ja aikakausjulkaisujen tiedoista.⁴¹

Erityisesti marginaalisten aiheiden osalta Riippumattoman lehden mielipide- ja ilmaisuvapaus vaikuttaa olevan suurempi kuin muissa vastaavissa julkaisuissa (vrt. Venäläinen lehti). Kuten puolustusministeri Serdjukovin eroa koskenut uutisointi marraskuussa 2012 on osoittanut, kapea-alainen sotilaallinen tematiikka vetää osakseen suuria lukijakuntia vain poikkeustapauksien yhteydessä. Todennäköisesti juuri sotilaallisen tematiikan marginaalisuuden turvin Riippumaton sotilaallinen katsaus on saanut uutisoida turvallisuutta ja puolustusta koskevista aiheista valtavirrasta poikkeavasti ja erityisen kantaaottavasti. Esimerkiksi puolustusvoimien reformien osalta Riippumaton sotilaallinen julkaisu on uutisoinut monia muita valtakunnallisia julkaisuja huomattavasti enemmän ja paikoin hyvinkin räväkästi. Julkaisu on tarjonnut myös hyvän vastapainon Venäjän puolustusministeriön Punatähdelle, jonka uutisoinnin voidaan perustellusti sanoa muistuttavan enemmän raportoimista kuin journalismia.

Riippumatonta sotilaallista katsausta lukiessa kannattaa pitää silmällä ainakin sanataitureita Viktor Litovkinia (Виктор Литовкин) ja Aleksandr Hramchihinia (Александр Храмчихин), jotka ovat viime vuosina kirjoitelleet ahkerasti puolustusreformin edistymisestä. Ylipäätään riippumattomasta sotilaallisesta katsauksesta voi löytää muissa medioissa käsittelemättömiä aiheita. Esimerkiksi simputtaminen ja pennalismi eivät ole Riippumattomalle sotilaalliselle katsaukselle samalla tavalla arkoja aiheita kuin mitä ne ovat Punatähdelle. Puolustusreformin käsittelyn yhteydessä katsauksen journalistit ovat uskaltaneet kritisoida puolustusreformin perusteita vertailemalla Venäjän puolustusvoimia Yhdysvaltojen puolustusvoimien rakenteeseen.⁴²

⁴¹ О Газете. Независимая газета. WWW-lähde. <<http://www.ng.ru/about/>>, (viitattu 5.20.2012).

⁴² Щербаков, Владимир: Особенности национальной военной реформы: Минобороны РФ избрало свой собственный "российский путь" модернизации Вооруженных сил. Независимое военное обозрение 31.10.2008. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2008-10-31/1_reform.html>, (viitattu 28.9.2012).

Riippumattoman sotilaallisen katsauksen hyödyllisyydestä lähteenä olivat yksimielisiä myös raportin teon yhteydessä konsultoidut Venäjä-asiantuntijat. Samantyyppiseen johtopäätökseen on päätenyt myös tutkija Daivis Petraitis, joka käyttää paljon Riippumattoman lehden ja sen sotilaallisen teemajulkaisun aineistoja käsitellessään Venäjän puolustusvoimien reformia omassa tutkimuksessaan⁴³. Sotilaalliseen tematiikkaan liittyviä aineistoja kannattaa hakea niin Riippumattomasta sotilaallisesta katsauksesta kuin sen emälehdestä, sillä tietyt ajankohtaisaiheet sijoittuvat Riippumattoman lehden aineistoihin sotilaallisen katsauksen sijaan.

2.2.3.4. Ориентир - Suunnannäyttävä

Suunnannäyttävä (<http://orientir.milportal.ru>) on Venäjän puolustusministeriön julkaisema kuukausittainen julkaisu, joka käsittelee laaja-alaisesti Venäjän puolustusvoimia koskevia aiheita. Vuonna 1994 ensi kertaa ilmestynyt Suunnannäyttävä on kehittynyt vuosien saatossa yhdeksi keskeisimmistä Venäjän puolustusministeriön tietojakelukanavista. Suunnannäyttävän toiminnan pääasiallisena fokuksena ei ole uutisointi tai raportointi, vaan pikemmin se keskittyy käsittelemään aiheita tähdäten maanpuolustushenkisyyden ja patrioottisuuden kasvattamiseen. Venäjän puolustusministeriön mukaan Suunnannäyttävä on Venäjän ainoa virallinen julkaisu, joka käsittelee myös sotilaallisen kasvatuksen kysymyksiä pitkällä tähtäimellä. Kasvatusaiheesta on pyritty myös saamaan keskustelemaan nimekkäitä venäläisiä viranomaisedustajia niin puolustusvoimista kuin muista Venäjän valtioelimistä.⁴⁴

Suunnannäyttävän artikkelit ovat usein luonteeltaan patrioottisia ja Venäjää ylistäviä. Julkaisussa muistellaan myös ahkerasti Venäjän sotahistorian suurvoittoja kuten Kulikovin taistelua ja suurta isänmaallista sotaa. Suunnannäyttävässä vaikuttaa myös olevan jatkuvasti kirjoituskilpailuja upseereille niin ikään patrioottisista aiheista. Samansuuntaisesti käsitellään myös sotilaallista koulutusta. Esimerkiksi vuoden 2012 syyskuussa ilmestyi Suunnannäyttävän numero nimellä Sotilaallisen koulutuksen reformi (Модернизация военного образования). Jo numeron esipuheessa ylistettiin sotilaallisen koulutuksen reformin soveltuvuutta nykyiseen tilanteeseen ja kovin sanakääntein kritisoitiin niitä upseereita, jotka eivät ole olleet halukkaita palvelemaan Venäjän kaukaisissa kohteissa. Kirjoittaja Oleg Kobyleckiin mukaan upseerien

⁴³ Kts. Petraitis, Daivis, 2012.

⁴⁴ Министерство обороны Российской Федерации: Журнал Министерства обороны "Ориентир". Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://sc.mil.ru/social/media/magazine/more.htm?id=8767@morfOrgInfo>>, (viitattu 15.11.2012).

kuuluu palvelella siellä, minne isänmaa heidät lähettää. Muussa tapauksessa upseeri kuuluu Kobyleckiin näkemyksen mukaan laittaa ulos armeijasta.⁴⁵

Puolustusministeriön vaikutus näkyy Suunnannäyttäjässä sisällön yksipuolisuutena politiikkaa ja poliittista päätöksentekoa koskevissa kysymyksissä. Suunnannäyttäjä välttää vastaamasta siihen, mitkä tulevat olemaan rajun sotilaallisen koulutuksen muutoksen seuraukset vaan toistaa liturgisesti ja problematisoimatta sotilaallisen reformin tarvetta. Suunnannäyttäjä soveltuu kuitenkin hyvin lähteeksi sellaiseen tutkimukseen, jossa kartoitetaan melko tieteellisiä aiheita kuten sitä, miten johtajuudesta puhutaan Venäjällä. Esimerkiksi Suunnannäyttäjän artikkelissa Eteenpäin puskevien ilmiö (Феномен идущих вперед) on kiinnitetty huomiota tarpeeseen opettaa upseereita johtajiksi, eikä ”virkapukuisiksi kasvottomiksi yksilöiksi”. Artikkelin käsittelee länsimaissa kehitettyä leadership -oppia ja viittaa hienovaraisesti tarpeeseen omaksua kyseinen oppi upseerikoulutuksessa Venäjällä.⁴⁶ Erityisesti tämänkaltaisten artikkeleiden osalta Suunnannäyttäjä voi osoittautua korvaamattomaksi lähteeksi.

2.2.3.5. Российская Газета - Venäläinen lehti

Venäläinen lehti (rg.ru) on yksi Venäjän valtaapitävien luottolehdistä, jolla on monia yhteisprojekteja valtioviranomaisten kanssa. Erityisesti 2000-luvulla Venäläinen lehti on ollut Venäjän poliittiselle johdolle tärkeä julkaisukanava, jonka kautta on julkaistu keskeisten venäläisten poliitikkojen Vladimir Putinin ja Dmitri Medvedevin puheenvuoroja. Verkkolehdenä Venäläinen lehti uutisoi laaja-alaisesti kotimaan ja ulkomaan asioista ja ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun Venäjällä. Kenties lehden parasta antia ovat projektisivustot, jotka keräävät temaattisesti eri aiheisiin liittyvää infoa ja käsittelevät näitä aiheita yhdessä Venäläisen lehden kumppaneiden kanssa. Tällaiset projektit käsittelevät muun muassa suurta isänmaallista sotaa, Neuvostoliittoa, Itsenäisten valtioiden yhteisöä, kiinteistömaailmaa sekä naisten asioita.⁴⁷ Tämän raportin kannalta mielenkiintoisimmaksi on osoittautunut rg.ru/army -sivusto, jonka tarkoituksena on tarjota monipuolisesti tietoa Venäjän voimastruktuureista, sotilaspalveluksesta ja armeijasta.⁴⁸

⁴⁵ Кобылецкий, Олег: Модернизация Военного Образования. Ориентир, номер 9, 2012. Myös WWW-lähde. <<http://orientir.milportal.ru/orientir-9-2012-g/>>, (viitattu 15.11.2012).

⁴⁶ Нестерчук, Александр; Кириллов, Виктор: Феномен идущих вперед. Ориентир 2.9.2012. WWW-lähde. <<http://orientir.milportal.ru/fenomen-idushhih-vpered/>>, (15.11.2012).

⁴⁷ Специальные проекты "РГ". Российская Газета. WWW-lähde. <<http://rg.ru/spec.html>>, (viitattu 14.11.2012).

⁴⁸ Армия. Российская Газета. WWW-lähde. <<http://rg.ru/army/>>, (viitattu 14.11.2012).

Venäläisen lehden armeijaprojektilla on tärkeä informaatiofunktio, sillä se vaikuttaa olevan suunnattu ensisijaisesti armeijassa palveleville tai palvelukseen aikoville. Projektisivustolta löytyy runsaasti perustietoa kutsunnoista, sotilaspalvelusta suorittavien oikeuksista ja heille kuuluvasta valtiotuesta, mutta myös runsaasti perustietoa armeijan toiminnasta. Sivustolla voi esittää kysymyksiä sota-oikeuskanslian edustajalle ja käydä keskustelua armeijafoorumilla. Lisäksi puolustusreformille ja asevarustelulle on projektisivustolla pyhitetty omat osionsa, joten tietoa tietystä aiheesta on helppo etsiä käyttöystävällisen navigoinnin vuoksi. Projektisivuston erityisintona on turvallisuus- ja puolustushallinnon organisaatorakennetta erittelevä osio, jossa on esitelty eri puolustussektorin elimiä ja niiden toimivaltaa.⁴⁹ Samoin tutustumisen arvoinen on projektisivuston asiakirjojen tietopankki. Asiakirjapankista voi hakea dokumentteja tyyppin tai nimen mukaan ja sivustolle on kerätty lähemmäs 20 000 eri turvallisuuden ja puolustuksen asiakirjaa.⁵⁰

Turvallisuus- ja puolustuspoliittista tutkimusta Venäjästä tekeväille voi vahvasti suositella Venäläisen lehden armeijaprojektin aineistoihin tutustumista, sillä sivustolle on koottu yhteen sellaista tietoa, jota normaalisti saa hakea useasta eri lähteestä ja pidemmän aikaa. Venäläinen lehti oli ainoa tämän raportin teon yhteydessä kartoitettu lähde, joka esimerkiksi osasi esitellä jäsennellysti keskeiset puolustusorganisaation elimet kootusti samassa paikassa. Venäläisen lehden materiaaleihin tulisi kuitenkin suhtautua myös lähdekriittisesti, sillä kyseessä on valtiovallasta vahvasti riippuvainen julkaisu. Myös armeijaprojektisivusto ilmentää selkeästi sitä kuvaa armeijasta, sotilaspalveluksesta ja puolustusvoimista, jota on haluttu antaa Venäjän valtaapitävien toimesta. Lehti ei siis kritisoi tai tutki armeijaprojektisivustollaan esittelemiensä aiheita vaan referoi ja kuvailee niitä valtiolinjan mukaisesti. Lähteenä tällainen aineisto tarjoaa erinomaisen kuvan siitä, miten puolustuksen tilannetta halutaan esitellä suurelle yleisölle Venäjällä. Sen sijaan aiheeseen liittyvistä ongelmista käytävää keskustelua tulee hakea muista lähteistä. Venäläistä lehteä voikin suositella luettavaksi rinnan Riippumattoman sotilaallisen katsauksen kanssa.

2.2.4. Kysely- ja mielipidetutkimuskeskukset

Kun puhutaan kysely- ja mielipidetutkimustuloksista lähdeaineistona, on oltava tietoinen tällaisen tiedonkeruumenetelmän ongelmallisuudesta. Usein on nostettu esille se seikka, että

⁴⁹ Армия. Российская Газета.

⁵⁰ Документы. Российская Газета. WWW-lähde. <<http://rg.ru/dok/>>, (viitattu 14.11.2012).

tilastoilla voi osoittaa oikeaksi minkä tahansa asian, sillä tilastollinen esitys riippuu niin otoksesta, kysymysasettelusta kuin tutkimusmenetelmästäkin. Seuraavassa esitellään kolme merkittävää venäläistä kysely- ja mielipidekeskusta, jotka ovat viime vuosina kartoittaneet sotilaalliseen tematiikkaan ja erityisesti armeijaan liittyvää tutkimustietoa. Nämä keskuksat ovat valikoituneet vertailuun niiden hallitsevan aseman ja yhteiskunnallisen tunnettavuuden vuoksi. Lisäksi keskusten välinen vertailu on osoittautunut hyvin hedelmälliseksi. Fundamentaalisista eroista VTSIOM:n, Levadan ja Yhteiskunnallisen mielipiteen keskuksen välillä kertovat näiden verkkosivuilla julkaistavat poliitikoiden luottamusindikaattorit. Syyskuussa 2012 kansalaisten luottamus presidentti Vladimir Putiniin oli VTSIOM:n mukaan 48 %, Levada keskuksen mukaan 30–35% ja FOM:n mukaan yli 50 %. Näistä Levada ja VTSIOM kertoivat avoimesti, millaisten kysymysten varaan indeksit rakentuivat. FOM puolestaan kertoi yksityiskohtaisesti indeksin laskemiskaavasta, mutta ei paljastanut varsinaisia kysymyksiä, joiden vastuksiin tulos perustui.⁵¹

Vaikka kysely- ja mielipidetutkimuksien tuloksia on vaikea arvioida, ne kuitenkin indikoivat yhteiskunnallisia mielialoja ja tulosten takana olevia valtasuhteita. Erityisesti pitkällä aikavälillä kartoitetut tutkimustiedot tarjoavat perspektiiviä siihen, kuinka yhteiskunnallinen mieliala on muuttunut vuosien saatossa. Periaatteessa kysely- ja mielipidetutkimusten tulokset ovat ensikäden tietoa ruohonjuuritason kansalaismielipiteistä, jolloin kaikista menetelmien ongelmallisuuksista huolimatta se on paras tapa päästä lähelle enemmistön käsityksiä. Keskeistä tällaisen tiedon arvioitavuuden kannalta on tutkimuksen tekijän avoimuus käytettävien tutkimus- ja laskentamenetelmien suhteen, mihin on seuraavassa tarkastelussa myös kiinnitetty erityistä huomiota.

2.2.4.1. Всероссийский центр изучения общественного мнения ВЦИОМ - Yleisvenäläinen mielipidetutkimuksen keskus VTSIOM

Yleisvenäläinen mielipidetutkimuksen keskus VTSIOM (<http://wciom.ru>) on Venäjän vanhin ja tunnetuin mielipidetutkimuslaitos. Vuodesta 1987 toimivalla VTSIOM:lla on laaja toimintaverkko Venäjällä ja laaja asiakaskunta, josta kaksi kolmasosaa on yksityisiä asiakkaita. Keskuksen pääasiallisena toimittehtävänä on kuitenkin palvella alueellisten ja valtiollisten toimijoiden tiedontarvetta. VTSIOM:n julkisen puolen asiakkaita ovat muun

⁵¹ Доверие политикам. ВЦИОМ. WWW-lähde. <<http://wciom.ru/confidence-politicians/>>, (viitattu 5.10.2012); Индикаторы. Фонд Общественного Мнения. WWW-lähde. <<http://fom.ru/indikatoriy.html#?vt=47&s=47>>, (viitattu 1.10.2012); Индекс доверия. Левада-центр. WWW-lähde. <<http://www.levada.ru/>>, (viitattu 1.10.2012).

muassa Venäjän presidentin kanslia, oikeusistuimet, ministeriöt, puolue Yhtenäinen Venäjä, valtakunnalliset lehdet sekä Venäjän pää radio- ja tv-kanavat.

VTSIOM perustettiin alunperin Neuvostoliiton työministeriön alaisuuteen. Vuonna 1998 keskuksen status muutettiin valtioyhtiöksi ja vuonna 2003 VTSIOM:sta tuli avoin osakeyhtiö, jonka kokonaisvaltaisena omistajana oli Venäjän valtio. Nykyaikana keskuksen päätutkimuskohteita ovat poliittiset, sosiaaliset ja vaalikäyttäytymisen sosiologiset tutkimukset, joita toteutetaan pääasiallisesti alueellisten ja valtiollisten toimijoiden tilauksesta. Keskus korostaa noudattavansa tutkimustyössä ESOMAR:n eettistä koodistoa. Maailmanlaajuisista yhteiskunnallista ja markkinatutkimusta edistävän ESOMAR:n koodistossa painotetaan tutkijan vastuuta tutkimuskohteisiinsa nähden. ESOMAR korostaa eettisissä ohjeissaan muun muassa sitä, että tutkijan tulee noudattaa tutkimustyössään reilun kilpailun periaatetta.

VTSIOM:n toiminta on vahvasti kaupallista, sillä keskuksen verkkosivuilla voi löytää vain otteita tutkimustuloksista. Se ei julkaise tutkimuksiaan avoimesti vaan avoimeen käyttöön jäävät ainoastaan tutkimuksista tehdyt lyhyet artikkelit, joista voi poimia tutkimustulosten pääpiirteitä. VTSIOM:n verkkosivuilla on olemassa kattava tietopankki, josta voi yksikertaisella haulla hakea tutkimuksia ja kyselyitä. VTSIOM kannustaa yhteydenottoihin, ja jokainen tutkimus on periaatteessa mahdollista tilata käyttöön maksua vastaan. Tutkimusten ohella verkkosivuilta löytyy erilaista materiaalia kuten poliitikoiden luottamusindikaattoreita. Lisäksi VTSIOM seuraa aktiivisesti ja avoimesti mediajulkisuuttaan ja julkaisee verkkosivuillaan VTSIOM mediassa -osiota (СМИ О НАС), jossa on oma erillinen osastonsa keskusta kohtaan esitetylle kritiikille.

Tutkimusten käytettävyyttä lähtienä puoltaa VTSIOM:n tunnettavuus Venäjällä sekä sen etabloituminen maan johtavaksi mielipidetutkimuksen keskuksiksi. Tutkimustuloksia on kuitenkin perusteltua tarkastella varautuneesti, sillä keskuksella on vahvat siteet valtiollisiin ja alueellisiin toimijoihin. On todennäköistä, että valtiolla on vaikutusvaltaa sen omistaman ja sille tilaustutkimuksia tekevän VTSIOM:n tutkimusten tekotapaan sekä tutkimustulosten esitystapaan. Todennäköisesti suurin osa rahoituksesta tulee valtiolta, vaikka VTSIOM ei tätä avoimesti myönnäkään. Tutkimustulosten arvioitavuutta parantavat julkisesti ilmoitetut virhemarginaalit, kyselyn otos ja mahdollinen ikä- tai sukupuolijakauma.

Lähteenä VTSIOM:n tutkimustulokset heijastavat ainakin sitä todellisuutta, jonka Venäjän valtaapitävät hyväksyvät. Käyttämällä VTSIOM:n tutkimustuloksia lähteenä voidaan päästä lähelle sitä kuvaa, joka halutaan antaa Venäjän yhteiskunnallisesta tilanteesta julkisuuteen. Samalla voidaan saada vihjeitä siitä, millaisten käsitysten varaan julkinen poliittinen päätöksenteko halutaan perustaa Venäjällä. VTSIOM:n tutkimustulosten käytettävyyttä lähteenä puoltaa lisäksi se, että laajan asiakasverkon kautta tutkimustulokset leviävät laajasti yhteiskuntaan ja kansalaisten tietoisuuteen muun muassa median kautta.

2.2.4.2. Левада-центр - Levada-keskus

Levada-keskus (www.levada.ru) on vuonna 2003 VTSIOM:sta irtaantunut analyyttinen sosiologisen yhteiskuntatutkimuksen keskus, joka on toiminut lähes samalla kokoonpanolla jo vuodesta 1987 lähtien. Vuonna 2003 Venäjän omistussuhteiden ministeriö muutti VTSIOM:n yhteiskunnallista statusta, minkä johdosta myös keskuksen johto vaihtui kokonaan. Muutoksiin tyytymätön sosiologisen tutkimuksen kollektiivi erosi kokonaisuudessaan VTSIOM:sta ja perusti sosiologi Juri Levadan johdolla Analyyttisen Juri Levada-keskuksen, joka kulkee yleisemmin nimellä Levada-keskus. Valtio ei rahoita Levada-keskusta, minkä vuoksi se myös korostaa tuottavansa tutkimustuloksia ennen kaikkea yksityisten toimijoiden, tutkijoiden ja yhteiskunnan tarpeisiin. Keskusta onkin pidetty suhteellisen riippumattomana tutkimuslaitoksena, jonka tuloksiin on erityisesti lännessä totuttu luottamaan.

Levada-keskus tuottaa monipuolisesti avoimia tutkimuksia, jotka ovat lähes kokonaisuudessaan saatavilla keskuksen verkkosivuilla. Keskuksen tutkijayhteisö aloitti jo vuonna 1988 ensimmäisenä Venäjällä yhteiskunnassa vallitsevien mielipiteiden kartoittamisen sekä laajojen, koko maan kattavien kysely- ja mielipidetutkimusten tekemisen. Keskuksen keskeisimpiä julkaisuja ovat neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Yhteiskunnallisen mielipiteen kuriiri (Вестник Общественного Мнения) sekä vuosittain ilmestyvä koontiteos Yhteiskunnallinen mielipide (Общественное мнение), johon kootaan kuluneen vuoden aikana tehtyjen kysely- ja mielipidetutkimusten tulokset. Vuosittaisessa koonnissa esitellään vertailukelpoisia lukuja eri vuosilta, jolloin myös yhteiskunnallisissa mielipiteissä tapahtuneet muutokset on mahdollista havaita. Yhteiskunnallisen mielipiteen tutkimustuloksissa on vuosittain käsitelty myös Venäjän armeijaan ja puolustusvoimiin liittyviä kysymyksiä.

Levada-keskusta on yleisesti pidetty lännessä laadukkaana tiedontuottajana. Verkkosivuillaan keskus ilmoittaa noudattavansa World Association for Public Opinion

Research WAPOR:n ja ESOMAR:n periaatteita vastuullisesta ja objektiivisesta tutkimuksesta. WAPOR:n eettisessä koodistossa painotetaan tutkijan vastuuta kertoa avoimesti tutkimuksensa sponsoreista. Lisäksi WAPOR kieltää tutkijalta sellaisten tiedonkeruumenetelmien käytön, joka ei ole tutkimuskohteen kannalta tarkoituksenmukaista. Levada-keskuksen ehdottomana ansiona voidaan pitää sen avoimuutta tilastollisen tiedonkeruun suhteen, sillä se ilmoittaa tutkimustulostensa yhteydessä tiedot otoksesta, virhemarginaalista, tulosten representatiivisuudesta ja käytetyistä tutkimusmenetelmistä. Pääasiallisesti tieto on osoittautunut käyttökelpoiseksi ja suhteellisen objektiiviseksi ellei jopa kriittiseksi. Mahdollisimman kattavan kuvan muodostamiseksi Venäjän yhteiskunnallisesta tilanteesta Levada-keskuksen tutkimustuloksia voi suositella luettavaksi rinnan muiden saman toimintakentän toimijoiden tutkimustulosten kanssa.

2.2.4.3. Фонд Общественного Мнения ФОМ - Yhteiskunnallisen mielipiteen säätiö FOM

Yhteiskunnallisen mielipiteen säätiö FOM (www.fom.ru) on yksityinen kaupallisia palveluita tarjoava keskus, joka tuottaa sosiologispainotteisia kysely- ja mielipidetutkimuksia asiakkailleen. Vuonna 1992 FOM irtaantui VTSIOM:sta ja on toiminut siitä asti itsenäisesti. Vuodesta 2006 FOM on julkaissut sosiologista aikakausjulkaisua Sosiaalinen todellisuus (Социальная реальность)⁵², joka kuitenkin vaikuttaa lopettaneen toimintansa vuoden 2008 jälkeen. Sosiaalinen todellisuus on jo perustamisestaan alkaen ollut laskuvireessä, sillä vain perustamisvuonna julkaisua ilmestyi täydet 12 numeroa, kun vuonna 2008 numeroita ilmestyi enää vain 7 vuodessa. Varsinaisesti FOM ei ole tiedottanut julkaisunsa lopettamisesta, mutta julkaisun verkkosivuja on viimeksi päivitetty vuoden 2008 joulukuussa.⁵³

FOM:n omien verkkosivujen mukaan heidän asiakkainaan on valtion, liike-elämän ja kansainvälisen toiminnan edustajia. merkittäviä valtioasiakkaita ovat muun muassa presidentin kanslia, Venäjän talouskehityksen ministeriö, Yhtenäinen Venäjä -puolue, Venäjän alueellisen kehityksen ministeriö sekä moskovalainen yliopisto Higher School of Economics. Liike-elämän toimijoista mainitaan muun muassa sellaisia valtion kontrolloimia yhtiötä kuten Gazprom, Rosneft, Venäjän pankki sekä valtiolliset tv-kanavat Ykköskanava ja

⁵² Журнал Социальная реальность. ФОМ. WWW-lähde. <<http://socreal.fom.ru>>, (viitattu 9.11.2012).

⁵³ История. Фонд Общественного Мнения. WWW-lähde. <<http://corp.fom.ru/kompanija/istorija.html>>, (viitattu 1.10.2012).

NTV. Kansainvälisinä asiakkaina on sellaisia toimijoita kuten Maailmanpankki, BBC, Stanfordin yliopisto ja USA:n informaatiotoimisto USIA:n.⁵⁴

Pääasiallisesti FOM tuottaa yhteiskunnallisia kysely- ja mielipidetutkimuksia sekä tilaustöinä tehtäviä temaattisia projekteja. FOM:lla on 5 toimintahaaraa, jotka seuraavat yhteiskunnan, talouden, finanssimaailman sekä Venäjän internetverkon yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja alueellisia muutoksia.⁵⁵ Säätiön tutkimustulosten arvioitavuutta hankaloittaa se, ettei kyselyjen ja mielipidetutkimusten osalta kerrota kyselyyn vastanneiden määrää tai virhemarginaalia. Toisaalta säätiö on halunnut kertoa verkkosivuillaan tiedonkeruumetodeistaan, mutta kun metodiosiota tarkastelee tarkemmin, huomaa, ettei FOM varsinaisesti kerrokaan mitään konkreettista siitä, millä keinoin kysely- ja mielipidetutkimusten tulokset on saatu aikaan. Näin ollen on lähes mahdotonta arvioida, millä todennäköisyydellä FOM:n tutkimustulokset tosiasiallisesti ilmentävät Venäjän yhteiskunnallista ilmapiiriä. On tietenkin mahdollista, että tiedot metodeista, tutkimusotannasta ja representatiivisuudesta ovat saatavilla maksullisina.

Edellä jo mainittujen syiden lisäksi kysely- ja mielipidetutkimusten tuloksien luotettavuutta heikentää myös se, että FOM on tuskin täysin objektiivinen tiedontuottaja. On todennäköistä, että VTSIOM:n tapauksen tavoin myös FOM:n suurasiakkaat eli Venäjän valtiolliset elimet ja valtioryitykset kykenevät vaikuttamaan tutkimustulosten esittämistapoihin. FOM tuottaa yhteiskunnallista tietoa Venäjän valtaapitäville, jolloin on todennäköistä, että valtiolla on myös merkittävää sanavaltaa, ellei varsinaisiin lopputuloksiin niin ainakin kyselyiden vastaajien määräytymiseen sekä kysely- ja mielipidekartoitusmetodeihin. Vaikka kaiken kaikkiaan FOM:ia voi suositella käytettävän lähdeaineistona, mahdollinen piilovallankäyttö on otettava huomioon FOM:n tutkimustuloksia arvioitaessa. Suosittelen FOM:n yhteiskunnallisia kysely- ja mielipidetuloksia luettavan paitsi yhteiskunnallisen ilmapiirin niin myös valtaapitävien intressien näkökulmasta. FOM:n lähdeaineistot ovat erityisen hedelmällisiä vertailussa muihin kysely- ja mielipidetuottajien vastaaviin tutkimustuloksiin. Erityisen mielenkiintoinen on FOM:n vuonna 2011 julkaisema raportti venäläisten suhtautumisesta vallitsevaan asepalvelussysteemiin (Отношение к действующей системе

⁵⁴ Клиенты. Фонд Общественного Мнения. WWW-lähde. <<http://corp.fom.ru/clients/category/1>>, (viitattu 1.10.2012).

⁵⁵ Тематические проекты. Фонд общественного мнения. WWW-lähde. <<http://corp.fom.ru/dejatelnost/tematicheskie-proekty.html>>, (viitattu 15.11.2012).

призыва на военную службу)⁵⁶ Huomionarvoista on, että tutkimusraportin lopputulokset vaikuttavat olevan vahvasti linjassa viranomaisnäkemysten kanssa.

2.2.5. Blogosfääri

Venäläisen verkon blogosfääri ei ole yhtä laajalle levinnyt kuin länsimaissa, mutta se on selvästi kasvattamassa suosiotaan. Verkkoysteudet ovat monilla Venäjän paikkakunnilla edelleen heikkoja, joten blogosfääri tavoittaa pääasiallisesti kaupunkilaiset verkkokäyttäjät. Blogeja löytyy jo moneen lähtöön, mutta varsinainen blogien aktiivinen seuraaminen ei ole toistaiseksi lyönyt itseään lopullisesti läpi. Myös sotilaallisesta tematiikasta löytyy venäläisessä verkossa paljon erityyppisiä blogeja, joissa korostuu blogipitäjien henkilökohtainen suhde kyseiseen tematiikkaan. Lähdeaineistona tällaiset blogit tarjoavat usein tuoreita ja henkilökohtaisia näkökulmia puolustusvoimien asioihin. Samalla on kuitenkin muistettava blogin edustavan yhden henkilön tai ryhmän mielipidettä, jonka yleistäminen on sinällään mahdotonta.

Tämän raportin teon yhteydessä seurattiin kolmen kuukauden ajan yliluutnantti Maksim Kuleshoviksi itseään kutsuvan henkilön blogia **Starlei.ru** (Блог старлея). Kuleshov kertoo palvelevansa Leningradin oblastissa joukkuejohtajana. Hänen bloginsa on yhdistelmä ajankohtaisasioiden kommentointia, armeijahuumoria ja tosielämän tarinoita työelämästä.⁵⁷ Vaikka blogipitäjän attribuutit voivat olla todellisuudessa tuulesta temmattuja, blogissa on kuitenkin mielenkiintoista sisältöä, joka avaa Venäjän armeijan arkea hieman eri kantilta. Esimerkiksi voidaan nostaa vuoden 2011 vappupäivänä julkaistu kirjoitus ”Mustelma silmän alla – kuvakertomus”, jossa Kuleshov on kuvittanut sotilaiden selityksiä siitä, miten he ovat saaneet mustelman silmänsä alle. Venäjän armeijan sääntöjen mukaan tämäntyyppisestä mustelmasta on aina tehtävä kirjallinen selvitys. Vaikka kuvat (Kuvat 3. ja 4.) on piirretty huumorimielellä, Kuleshov tuo esille myös sen, että hänen näkemyksessään silmän alla oleva mustelma on merkki nyrkin heilumisesta viitaten armeijan käytösongelmiin.⁵⁸

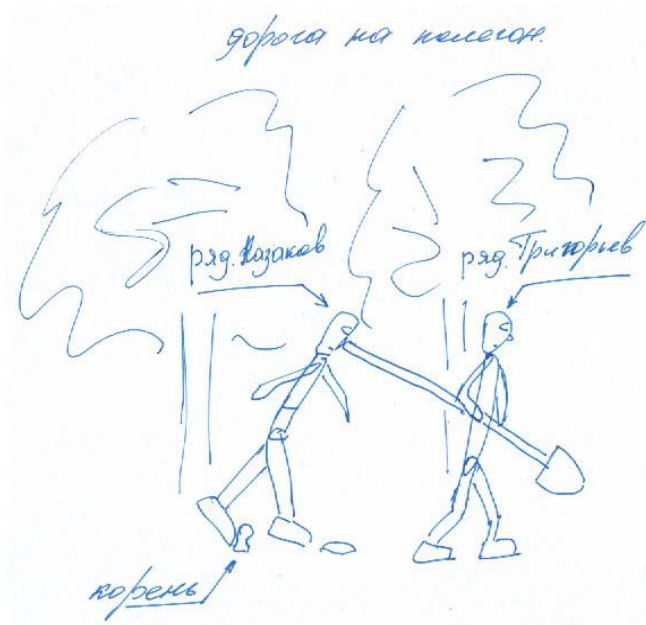
Tämäntyyppistä blogimateriaalia ei voi ottaa liian vakavasti, mutta se antaa perspektiiviä siihen, miten käytöshäiriöt voivat näkyä armeijan arjessa. Blogien sisältöjen kartoittaminen

⁵⁶ Отношение к действующей системе призыва на военную службу. Фонд Общественного Мнения ФОМ. WWW-lähde. <<http://fom.ru/uploads/files/army.pdf>>, (viitattu 5.10.2012).

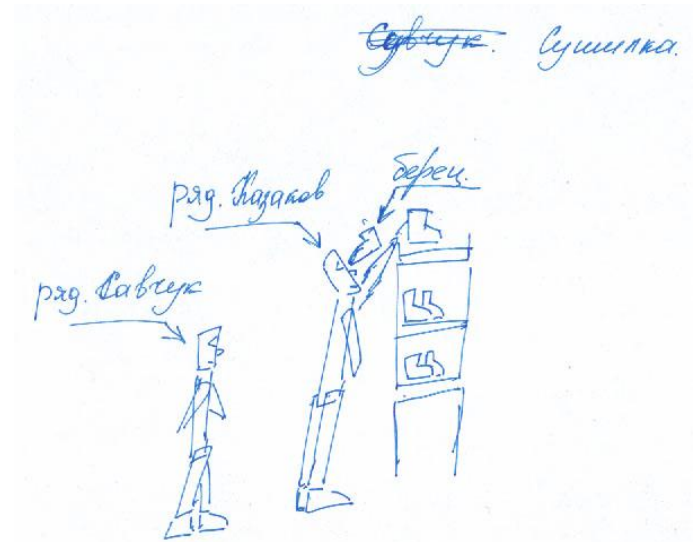
⁵⁷ Кулешов, Максим: Обо мне. WWW-lähde. <<http://starlei.ru/obo-mne/>>, (viitattu 13.11.2012).

⁵⁸ Кулешов, Максим: Фингал - история в картинках. WWW-lähde. <<http://starlei.ru/yumor/fingal-istoriya-v-kartinkax/#comments>>, (viitattu 13.11.2012).

voi olla hyvä tukilähde muulle aineistolle, mutta terve skeptisyys on hyvä säilyttää sisältöjä arvioitaessa. Ainakaan tämän blogin perusteella ei voi sanoa, että jollakin Leningradin oblastin joukkueosastolla on käytöshäiriöongelmia. Pikemmin tämäntyyppistä asian käsittelemistä voi pitää esimerkkinä siitä, miten käytöshäiriöstä keskustellaan omien kesken.



Kuva 3. Rivimies Kazakov kompastuu juureen ja lyö itsensä edellä kulkevan rivimies Grigorijevin lapion varteen saaden silmänsä alle mustelman. Kuvälähde: <http://starlei.ru/yumor/fingal-istoriya-v-kartinkax/#comments>



Kuva 4. Rivimies Kazakov saa mustelman silmänsä alle kurottamalla saappaita kuivaustelineeltä. Rivimies Savchuk todistaa tilannetta. Kuvälähde: <http://starlei.ru/yumor/fingal-istoriya-v-kartinkax/#comments>

3. Näkökulmia Venäjän 2000-luvun turvallisuuteen ja puolustukseen avoimissa lähteissä

Turvallisuus ja puolustus ovat laajoja käsitteitä, joiden sisällöistä on olemassa monia eri mielipiteitä. Perinteisessä merkityksessä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kohteena on ollut valtioiden ja yhteiskuntien turvallisuus ja sen takaaminen, mutta uusien koulukuntien vaikutus on saanut määrittelemään turvallisuutta ja puolustusta myös konstruktiivisista lähtökohdista käsin. Sekä turvallisuutta että puolustuskykyä on arvioitu enenevässä määrin määrittelemällä, mitä, miksi ja millä keinoin halutaan turvata. Huomio keskittyy tällöin turvallisuuspolitiikan ja puolustuskehityksen takana olevaan poliittiseen ohjailuun ja siihen liittyvään määrittelyvallankäyttöön. Aikaamme on liitetty erityisesti turvallistamisen käsite (securitization), joka mahdollistaa turvallisuuden tarkastelemista vähemmän perinteisistä lähtökohdista käsin. Tällöin turvallisuuden piiriin voidaan asettaa myös epäperinteisiä uhkia, jolloin niin sanottu kova turvallisuus saa rinnalleen pehmeän turvallisuuden. Edelleen sekä kovan että pehmeän turvallisuuden määrittelyminen vaikuttaa olevan oma prosessinsa, jonka lopputulos riippuu jälleen kerran määrittelijän lähtökohdista ja tavoitteista.⁵⁹

Tässä raportissa turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa käsitellään sellaisten teemojen kautta, jotka usein liitetään kovan turvallisuuden piiriin. Asevelvollisuus, isänmaallisuuskasvatus ja sotilaallinen koulutus ovat ensisijaisesti valtion välineitä hallita kapea-alaisesti määriteltyä turvallisuutta ja puolustusta. Tässä määritelmässä kansalaisten patriotismi ja maanpuolustusinto ymmärretään suoraan verrannollisina valtion puolustuskykyyn. Raportissa esille tuotuja näkökulmia ei pidä kuitenkaan ymmärtää viittauksena siihen, että Venäjän valtio määritteli turvallisuuttaan vain näiden niin sanotusti kovien teemojen kautta. Kuten Anna-Liisa Heusala on tuonut esille, Venäjän turvallisuusstrategian ja sitä tukevien federatiivisten lakien perustana ovat laajan turvallisuuskäsitteen mukaiset muotoilut, jolloin myös kokonaisturvallisuuden merkitys Venäjä -tutkimuksessa korostuu. Kokonaisturvallisuuden käsitteessä on kyse ennen kaikkea holistisemmasta tavasta lähestyä turvallisuutta, jolloin kyetään myös paremmin ymmärtämään niitä sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden vuorovaikutussuhteita, jotka loppujen lopuksi vastaavat laajasti ymmärretyn turvallisuuden ja puolustuksen perusteiden määrittelystä.⁶⁰

⁵⁹ Heusala, Anna-Liisa: Kokonaisturvallisuus-käsite Venäjän turvallisuuspolitiikan tutkimuksessa. *Kosmopolis* vol. 41:4/2011, s. 23 – 38. Suomen rauhantutkimusyhdistys ry, 2011, s. 23 – 24; Limnell, Jarno: Uhkakuvat ohjaavat turvallisuuspolitiikkaa. Teoksessa Tarvainen Tiina (ed.): *Näkökulmia puolustuskyvyn uskottavuuteen*, s. 5 – 32. Puolustusministeriö, Helsinki, 2012, s. 5 – 7.

⁶⁰ Heusala, Anna-Liisa, 2011, s. 23 – 24, 28.

Turvallisuuden ymmärtäminen laajassa mielessä ja kokonaisturvallisuuden käsite ovat varteenotettavia jatkotutkimusmahdollisuuksia, joille tämä raportti pyrkii luomaan peruspohjaa. Toimijakentän hahmottamiseksi seuraavassa eritellään keskeisiä Venäjän turvallisuus- ja puolustuspoliittisen päätöksenteon elimiä sekä niiden keskinäisiä vuorovaikutussuhteita. Tarkoituksena on lähinnä valaista sitä, millaista on virallinen päätöksenteko Venäjällä, ei niinkään ottaa kantaa siihen, millaiseen käsitykseen Venäjä päätöksenteko varsinaisesti perustuu. Samoin avoimien lähteiden kartoituksen ja niiden pohjalta kirjoitettujen temaattisten avausten ei ole tarkoitus esittää yhtä totuutta asiasta, vaan inspiroida ja kannustaa tutkimaan Venäjän turvallisuutta ja puolustusta yhä monipuolisemman venäjänkielisen lähdeaineiston turvin.

3.1. Venäjän turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta päätöksenteosta

Turvallisuuden ja puolustuksen kysymykset ovat pysyneet Venäjällä pääasiallisesti parlamentaarisen päätöksenteon ulkopuolella, vaikka Venäjän hallitus osallistuukin puolustusbudjetin hyväksymiseen, puolustuskysymysten federatiivisten kehitysohjelmien toteuttamiseen sekä Venäjän virallista puolustuslinjaa tukevien federatiivisten lakien valmisteluun ja hyväksymiseen. Sen sijaan vuonna 1993 hyväksytty Venäjän perustuslaki takaa Venäjän presidentille mittavat valtaoikeudet maansa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa päätöksenteossa. Venäjän puolustusvoimien ylipäällikkönä presidentin keskeisiin toimitteisiin kuuluvat sotadoktriinin, puolustusvoimien konseptin, liikekannallepano- ja puolustussektorin taloussuunnitelmien vahvistaminen. Lisäksi Venäjän puolustusministeriö ja pääesikunta ovat ylipäällikön suoran hallintavallan alaisia yksiköitä, joiden aseman vahvistamisesta vastaa niin ikään ylipäällikkö. Kulloinkin istuva presidentti voi vaikuttaa Venäjän turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan käyttämällä laajaa nimittämis- ja erottamisvaltaansa voimaministeriöiden ja asevoimien henkilöstöön.⁶¹

Venäjän presidentti osallistuu turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen päätöksentekoon myös Venäjän turvallisuusneuvoston puheenjohtajana. Alun perin turvallisuusneuvosto perustettiin vuonna 1992 presidentin päätöksenteon tueksi valmistelevaan päätöksentekoa yksilön, yhteisön ja valtion turvallisuutta koskevissa kysymyksissä. Turvallisuusneuvostoa on lännessä pidetty yhtenä keskeisimmistä turvallisuuspoliittisen päätöksenteon valtaelimistä Venäjällä, sillä sen ensisijaisena tehtävänä on määritellä Venäjän pitkän aikavälin

⁶¹ Президент России: Верховный Главнокомандующий Вооружёнными Силами. WWW-lähde. <<http://state.kremlin.ru/president/commander>>, (viitattu 25.10.2012).

turvallisuuskysymykset ja -uhat, sisä- ja ulkopoliittiset tavoitteet sekä arvioida Venäjän ministeriöiden politiikkaa ja saavutuksia. Käytännössä turvallisuusneuvosto on keskeinen korkean tason piirin keskusteluareena, jota voidaan luonnehtia myös eräänlaiseksi presidentin luottopiiriksi. Kulloinkin istuva presidentti nimittää turvallisuusneuvoston pysyvät ja vaihtuvat jäsenet kuten parhaaksi sen katsoo ja turvallisuusneuvoston pysyvän kokoonpanon jäseninä on perinteisesti nähty ministereitä, johtavia poliitikkoja sekä Venäjän liittokokouksen ja duuman puheenjohtajia. Pysyvän kokoonpanon lisäksi turvallisuusneuvostossa on lähes 20 perusjäsentä, jotka ovat Venäjän johtavia poliitikoita ja oikeuslaitosten edustajia. Turvallisuusneuvoston luonnetta kuvaa myös se, että vuodesta 2008 sen pääsihteerinä on toiminut kenraali ja lakitieteen tohtori Nikolai Patrushev, joka ennen nimitystään turvallisuusneuvostoon toimi lähes vuosikymmenen ajan turvallisuuspalvelu FSB:n johtajana.⁶²

Turvallisuusneuvoston jäsenet käyttävät merkittävää mielipidevaikutusvaltaa, sillä turvallisuusneuvosto vastaa Venäjän kansallisen puolustuksen strategian (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации) ja sotadoktriinin (Военная доктрина Российской Федерации) sisällön määrittelemisestä. Nämä Venäjän turvallisuuden ja puolustuksen perustaksi luonnehditut asiakirjat saatetaan voimaan presidentin ukaaseilla ja ne tarjoavat pitkä aikavälin perspektiivin Venäjän turvallisuuden ja puolustuksen kehittämisen linjoihin. Vaikka suurelta osin kyseiset asiakirjat kuvailevat melko suurpiirteisesti Venäjän turvallisuuden ja puolustuksen tilaa, paikoin niissä on mainittu konkreettisia uhkia nimeltäkin. Esimerkiksi vuonna 2010 omaksutussa Venäjän sotadoktriinissa NATO:n laajeneminen Venäjän lähialueilla on nostettu ensimmäiseksi yksittäiseksi puolustusta ja turvallisuutta uhkaavaksi tekijäksi. Samoin vuoden 2009 kansallisen puolustuksen strategiassa vallitsevan turvallisuustilanteen ykkösuhkana nähdään se, etteivät NATO:n rakenteet vastaa enää globalisoituvan maailman rakenteita.⁶³

Virallisen puolustuspolitiikan hoitaminen kuuluu perustuslain mukaan puolustusministeriölle, jonka työ on pääasiallisesti käytännönläheistä. Puolustusministeriön 23:n eri toimikunnan

⁶² Совет Безопасности Российской Федерации: О Совете Безопасности Российской Федерации: История создания, правовой статус, структура и основные направления деятельности. WWW-lähde.

<<http://www.scrf.gov.ru/documents/11/15.html>>, (viitattu 25.10.2012); Совет Безопасности Российской Федерации: Состав Совета Безопасности Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://www.scrf.gov.ru/persons/sections/6/>>, (viitattu 25.10.2012); Puolustusministeriö, 2012, s. 16 – 17.

⁶³ Президент Российской Федерации: Военная доктрина Российской Федерации. WWW-dokumentti. <http://kremlin.ru/ref_notes/461>, (viitattu 28.9.2012); Совет Безопасности Российской Федерации: Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. WWW-dokumentti. <<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>>, (viitattu 26.10.2012).

vastuulla ovat muun muassa Venäjän hallituksen asettaman puolustusbudjetin toteuttaminen ja seuranta, puolustusvoimien toimintakyvystä huolehtiminen, kutsuntojen järjestäminen, sotilasrakentaminen, asekauppa ja asevarustelusta huolehtiminen. Puolustusvoimien ylipäällikön ohella puolustusministeri on keskeisin Venäjän puolustuspoliittikan johtohahmo, jonka henkilöominaisuuksiin on kiinnitetty perinteisesti paljon huomiota. Puolustusministerillä onkin lähes poikkeuksetta aina ollut sotilastausta. Puolustusministeriön alaisuudessa toimii myös puolustusvoimien pääesikunta, jonka komentaja toimii puolustusministerin kakkosmiehenä. Tämän lisäksi puolustusministerin apuna työskentelee useita varapuolustusministereitä, joista osa on perinteisesti ollut siviilejä ja osa sotilastaustaisia virkamiehiä.⁶⁴

Turvallisuusneuvoston tapaan myös puolustusministeriön päätöksenteko ei ole julkista tai avointa, mikä on 2000-luvun puolustusreformin yhteydessä saanut osakseen poikkeuksellisen paljon yhteiskunnallista kritiikkiä niin kansalaisilta, medialta kuin sotilailtakin. Erityisesti huomiota on kiinnitetty siihen, kuinka sekä yhteiskunnallinen että sotilaiden mielipide on ohitettu reformipäätösten yhteydessä. Puolustusvoimauudistuksen seurauksena tehtävät merkittävät Venäjän puolustusvoimien henkilöstöleikkaukset ovat herättäneet yhteiskunnallista närää ja keskustelua reformin perustasta sekä leikkausten syistä. Reformin aloittaneen puolustusministerin mukaan uudistusta on nimitetty Serdjukovin reformiksi ja häntä on pidetty myös reformin toteutuksen seurauksena syntyvien leikkauksien päävastuullisena.⁶⁵

Todellisuudessa puolustusministerin mahdollisuudet vaikuttaa uudistuksen peruseriaatteisiin vaikuttavat melko rajallisilta, erityisesti kun otetaan huomioon presidentin yksinvaltaoikeudet puolustusministerin nimittämisessä ja erottamisessa. Kuten Anatoli Serdjukovin tapauksessa on arvioitu, hänen valitsemisensa puolustusministeriksi vuonna 2007 oli Venäjän korkeimman poliittisen johdon taktikointia. On epäilty, että poikkeuksellisesti täysin siviilitaustainen Serdjukov nimitettiin vuonna 2007 puolustusministeriksi, jotta hän vuotta myöhemmin voisi mukisematta laittaa alulle puolustusvoimien kannalta kivuliaan uudistuksen. Serdjukovin

⁶⁴ Министерство обороны Российской Федерации: Руководство. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://structure.mil.ru/management.htm>>, (viitattu 26.10.2012); Министерство обороны Российской Федерации: Структура Министерства обороны России. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://structure.mil.ru/structure/structuremorf.htm>>, (viitattu 26.10.2012).

⁶⁵ Литовкин, Виктор: За сокращение армии заплатят командными кадрами. Независимое военное обозрение 17.10.2008. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2008-10-17/1_oficery.html>, (viitattu 26.10.2012); Храмчихин, Александр: Армию ломают через колено. Независимое военное обозрение 24.10.2008. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2008-10-24/1_army.html>, (viitattu 7.11.2012).

siviilitausta takasi siis sen, että uudella puolustusministerillä oli mahdollisimman vähän sanottavaa reformin kulkuun. Lisäksi armeijan ulkopuolisena henkilönä Serdjukovin päätöksenteossa eivät painaneet yhtä merkittävästä henkilökohtaisesta ja lojaaliussuhteesta armeijaan.⁶⁶ Kun viisi vuotta myöhemmin Serdjukov korvattiin armeijan kenraalilla ja entisellä hätätilaministerillä Sergei Shoigulla, uuden puolustusministerin mahdollisuudet siinä vaiheessa rajoittaa reformin etenemistä olivat jo melko kiistanalaiset.

Viime vuosien kehityksen valossa puolustusministeri vaikuttaakin olevan se henkilö, joka on joutunut kantamaan vastuun Venäjän puolustuspoliittisten päätösten seurauksista. Serdjukovin erottamista on luonnehdittu Venäjällä presidentin irtiotoiksi puolustusteollisuuden korruptio-ongelmiin, sillä ministerivalinnoilla presidentti joutuu tasapainottelemaan paitsi yhteiskunnallisen mielipiteen, myös eliittien suosion välillä. Presidentin vallan jatkumisen kannalta erityisesti eliittejä tyydyttävän ratkaisun löytäminen vaikuttaa olevan elinehto. Serdjukovin erottaminen myös jälleen kerran muistutti venäläisiä siitä, että puolustusministerin valtaoikeudet eivät ole niin laajat kuin julkisuuteen on kenties annettu ymmärtää. Vahvasti Serdjukoviin henkilöitynyt puolustusvoimien reformi tulee nyt jatkumaan toisen henkilön alaisuudessa, mikä viittaa osaltaan siihen, ettei puolustusministeri ole se, joka takaa reformin onnistumisen ja jatkuvuuden Venäjällä.

Venäläinen sotilasasiantuntija Ruslan Puhov on arvioinut, että puolustusvoimien reformi on aiheuttanut yhden voimakkaimmista yhteiskunnallisista reaktioista Venäjällä, ja hänen mielestään voidaan puhua jopa yhteiskunnallisen mielipiteen kahtiajaosta reformia koskevissa kysymyksissä. Vaikka Puhov on selvästi sitä mieltä, että yhteiskunnalta tulevat kriittiset signaalit pakottavat Venäjän valtaapitäviä muokkautumaan tilanteeseen ja huomioimaan arvostelijat, mitään takeita puolustuspoliittisen päätöksenteon siirtymisestä Venäjällä kohti avoimempaa keskustelutapaa ei ole näkyvissä.⁶⁷ Ministerivaihdoksien myötä Venäjän istuva presidentti on lähettänyt jälleen kerran vahvan poliittisen viestin siitä, että harvainvalta turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa päätöksenteossa tulee säilymään vastaisuudessaakin maan tapana. Tilanteessa, jossa lähivuosien turvallisuus- ja puolustuspoliittikkaa ohjaavat periaatteet on jo julkistettu, huomio kannattaakin pikemmin

⁶⁶ Пухов, Руслан, Предисловие. В докладе: Новая армия России под редакцией Барабанова Михаила. Центр анализа стратегий и технологий, Москва, 2010, s. 5 – 6.

⁶⁷ Пухов, Руслан 2010, s. 5 – 6.

suunnata siihen, kykeneekö Venäjä suoriutumaan asettamistaan puolustuspoliittista tavoitteista ja miten harvainvalta kestää osakseen saaman kritiikin ja arvostelun.⁶⁸

3.2. Puolustusvoimien reformit avoimissa lähteissä

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä on kanavoinut puolustusvoimiinsa merkittäviä resursseja ja voimavaroja kansallisen turvallisuutensa varmistamiseksi ja kansainvälisen tunnustuksen saamiseksi. Venäjän puolustusvoimat perustettiin Neuvostoliiton puna-armeijan rakenteiden pohjalta vuonna 1992 sillä seurauksella, että ne perivät samalla myös neuvostoaikaiset armeijan ja puolustuskyvyn ongelmat. Venäjän turvallisuus- ja puolustushallinnon toistuvista reformiyrityksistä huolimatta mikään toistaiseksi päättyneistä reformeista ei ole täysin onnistunut karistamaan puolustusvoimien neuvostoperintöä. Syynä reformikierteeseen on pääasiallisesti pidetty valtiojohdon vahvan tahtotilan ja riittävän reformirahoituksen puuttumista. Valtionhallinto on kuitenkin priorisoinut puolustusreformieja 2000-luvulla aiempaa enemmän, ja puolustusvoimien uudistamiseen on varattu huomattavasti enemmän varoja.⁶⁹

Uudella vuosituhannella on julkaistu kaksi puolustusvoimien reformointiohjelmaa, joista aikaisempi julistettiin alkaneeksi Sergei Ivanovin puolustusministerikauden alkaessa vuonna 2001. Ivanovin reformiksi kutsutun kehitysehdotuksen kantavana ideana oli perustaa Venäjän puolustuskyky kokonaisuudessaan palkka-armeijan varaan. Ideasta jouduttiin kuitenkin luopumaan, sillä muutoksia ei kyetty viemään läpi tarpeeksi nopeasti. Palkka-armeijan idean tilalle otettiin seka-armeijamalli, jossa pysyvän valmiuden joukkojen määrää ja niissä palvelevien palkkasotilaiden määrää oli tarkoitus lisätä tuntuvasti. Vaikka yleinen asepalvelus säilyi, asepalvelusaika lyheni aiemmasta kahdesta vuodesta ensin puoleentoista ja myöhemmin vuodesta 2008 alkaen yhteen palvelusvuoteen.⁷⁰ Reformin seurauksena Venäjällä otettiin käyttöön myös 21 kuukauden pituinen siviilipalvelus, joka ulotettiin jokaisen asevelvollisen oikeudeksi. Käytännössä siviilipalvelus ei ole saavuttanut suurta suosiota venäläisen nuorison keskuudessa muun muassa siksi, että siviilipalveluksen kesto on lähes kaksinkertainen varsinaiseen asepalvelukseen verrattuna.⁷¹

⁶⁸ Владыкин, Олег; Литовкин, Виктор; Самарина, Александра: Кадровое отчаяние президента. Новое военное обозрение 7.11.2012. WWW-artikkeli. <http://www.ng.ru/politics/2012-11-07/1_kadry.html#>, (viitattu 7.11.2012).

⁶⁹ Взгляд 9.2.2009.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Министерство обороны Российской Федерации: В Краснодарском крае среди призывников на четверть снизилось число желающих проходить альтернативную службу. Министерство обороны Российской

Kun vuonna 2004 Sergei Ivanov julisti varsinaisen reformiajan päättyneeksi ja aktiivisen puolustusvoimien modernisaatiokauden alkaneeksi, puolustusvoimissa oli havaittavissa jo selkeää reformiuupumusta. Armeijan reformit tuntuivat monista loputtomilta, minkä eversti evp. Vasili Tsymbal kiteytti toteamalla, että puolustusministeriö on siirtynyt käyttämään armeijan modernisaatio -ilmaisua vain sen vuoksi, että armeijan reformi oli käsitteenä saanut vuosien saatossa negatiivisen sävyn.⁷² Reformiuupumuksesta huolimatta uusi puolustusministeri Anatoli Serdjukov ilmoitti vuoden 2008 lokakuussa uudesta puolustusvoimien reformintiohjelmasta, jonka tarkoituksena oli olla huomattavasti perustavanlaatuisempi kuin edeltäjänsä. Viimeistään vuoteen 2016 mennessä reformin oli määrä supistaa armeijan koko reiluun miljoonaan henkilöön entistä mobiilimman ja nykyaikaisemman armeijakokoonpanon saavuttamiseksi. Henkilöstöleikkaukset tulivat koskemaan suurelta osin upseeriston ja alipäällystön rakennetta, sillä reformin tavoitteena oli vähentää upseeriston määrää lähes 200 000 hengellä. Vuonna 2008 Venäjän puolustusvoimissa palveli yli 300 000 ylempää upseeria, mikä käytännössä tarkoitti yhtä upseeria 15 sotilasta kohden.⁷³

Puolustusvoimien rakennemuutokseen liittyi vahvasti sotilaspiiriuudistus (Kuva 1.), jossa siirryttiin aiemmasta kuudesta sotilaspiiristä neljään. Samalla joukko-osastot oli tarkoitus mukauttaa uutta sotilaspiirijakoa vastaaviksi, jotta päällekkäisiä rakenteita ja käskyvaltaongelmia kyettäisiin tulevaisuudessa välttämään mahdollisimman tehokkaasti. Puolustusvoimien mobiiliutta ja rakenteiden keventymistä haettiin puolustusvoimien ja puolustusministeriön keskushallinnon henkilöstön leikkauksilla sekä sotilaallisen koulutussysteemin keskittämistoimilla. Reformin loppuun mennessä puolustusvoimien keskushallintohenkilöstön oli määrä vähentyä reilusta 50 tuhannesta hengestä hieman yli 13 tuhanteen. Samoin sotilaallista opetusta oli määrä antaa vain 10 keskitetyssä sotilaallisessa oppilaitoksessa entisen 65 oppilaitoksen sijaan. Puolustusvoimien henkilöstön resursseja aiottiin säästää myös ulkoistamalla puolustusvoimien huoltotyöt siviilipuolen yrityksille.

Федерации, 25.4.2012. WWW-artikkeli.

<http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11089097@egNews>, (viitattu 28.9.20129); Министерство обороны Российской Федерации: На юге России альтернативная гражданская служба популярности не имеет. Министерство обороны Российской Федерации, 27.4.2012. WWW-artikkeli. <http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11093833@egNews>, (viitattu 28.9.2012).

⁷² Взгляд 9.2.2009; Цымбал, Васили; Кардашевский, Н: Социально-экономические проблемы начавшегося перевода военной организации России на новую систему комплектования. Институт Гайдара, 25.2.2004. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/socialno-ekonomicheskie-problemy-nachavshegosya-perevoda-voennoi-organizacii-rossii-na-novuyu-sistemu-komplektovaniya.html>>, (viitattu 28.9.2012).

⁷³ Гаврилов, Юрий: Генеральское сокращение. Российская газета 15.10.2008. WWW-artikkeli. <<http://www.rg.ru/2008/10/15/vooruzh-sily.html>>, (viitattu 3.11.2012); Храпчихин, Александр, 24.10.2008.

Näiden ohella reformin oli määrä kasvattaa sotilasammattin prestiisiä korottamalla sotilaiden palkkoja ja vauhdittamalla sotilasasuntojen rakentamista. Asevelvollisuuden osalta erityisenmuutoksen kohteeksi asetettiin palvelusajan inhimillistäminen ja asevelvollisuuden maineen kohentaminen.⁷⁴



Uudella reformilla on alusta alkaen ollut takanaan valtiojohton vahva tuki. Daivid Pertraitis on tuonut esille sen, että puolustusvoimien reformi on oletettavasti alkanut jo Sergei Ivanovin kaudella vuosina 2003 – 2005, joten reformin käytäntöjä on harjoiteltu jo vuosia ennen sen julkituomista. Todennäköisesti kyseessä on ollut 10 – 20 vuoden hanke, johon on haettu kokemusta länsimaista ja Venäjän lähihistorian aseellisista konflikteista. Petraitis korostaakin, että tällä kertaa mitään ei ole jätetty sattuman varaan.⁷⁵ Vahvasta tahtotilasta kielii myös se, että puolustusvoimien reformin tueksi on lanseerattu vuoteen 2020 kestävä varusteluohjelma, jonka tarkoituksena on täydellisesti uudistaa puolustusvoimien kalusto 10 vuodessa. Varusteluohjelman toteutumista on puolestaan siivitetty puolustusteollisen sektorin uudistusohjelmalla, joka tähtää kannattavien, kansainvälisesti kilpailukykyisten ja vertikaalisti integroitujen suuryrityksien luomiseen puolustusteollisuuden tarpeisiin. Samalla sektorilta

⁷⁴ Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан: Военная реформа: на пути к новому облику российской армии. Аналитический доклад Международного дискуссионного клуба «Валдай», s. 15 – 17, 20. Myös WWW-lähde. <<http://valdaiclub.com/publication/46540.html>>, (viitattu 26.10.2012).

⁷⁵ Petraitis, Daivis 2012, s. 1 – 2, 4, 6, 11, 15 ja 24.

karsitaan lähes puolet alalla toimivista yrityksistä tuottavuuden ja kannattavuuden kasvattamiseksi.⁷⁶ Valtiojohtoon vahvan tahtotilan lisäksi reformeja siivittävät myös niihin budjetoidut suurvarat. Vuoteen 2020 mennessä varusteluun on tarkoitus käyttää 22,5 biljoonaa ruplaa ja puolustusvoimien ja puolustusteollisen sektorin reformien toteuttamiseen yhteensä 23 triljoonaa ruplaa seuraavan kymmenen vuoden aikana.⁷⁷

Serdjukovin reformi on otettu ristiriitaisesti vastaan Venäjällä. Eniten huomiota on herättänyt informaation puute, sillä Venäjän puolustusministeriö ei ole panostanut reformista tai sen kulusta tiedottamiseen. Anatoli Serdjukovin on sanottu jopa välttelevän julkisia esiintymisiä.⁷⁸ Alun perinkin reformista ilmoitettiin ainoastaan valtiojohtoa lähellä olevassa Venäläisessä lehdessä (Российская газета), eikä puolustusministeriön virallisia tiedotuskanavia pitkin.⁷⁹ Edelleenkin Venäjän puolustusministeriön verkkosivuilta ei löydy relevanttia tietoa reformin kulusta, eikä Venäjän puolustusministeriön sanomalehti Punatähti (Красная звезда) ole ollut aktiivinen reformiuutisoinnissaan. Virallisten tahojen tiedottamisen puute on korostanut muun keskuslehdistön merkitystä reformikeskustelun ylläpitämisessä. Esimerkiksi Riippumaton sotilaallinen katsaus (Независимое военное обозрение) on julkaissut Anatoli Serdjukovia ja reformiohjelmaa kritisoivia artikkeleita, joissa on laajasti peräänkuulutettu avoimuuden tarvetta reformikeskustelussa.

Riippumaton sotilaallinen katsaus on nostanut aktiivisesti esille sen, että kansalaisten on mahdotonta arvioida, millä perusteella armeijan valtavat henkilöstösupistukset ja ylipäänsä koko reformi tehdään. Julkaisussa on jopa epäilty, että summittaisilla henkilöstövähennyksillä on pyritty vähentämään omistusasuntoetuun oikeutettujen sotilaiden määrää, sillä valtio ei ole kyennyt tuottamaan asuntoja suunnitelmiensa mukaisesti kaikille asuntoetuun oikeutetuille.⁸⁰ Katsauksen mukaan on olemassa myös viitteitä siitä, että useita armeijan kenraaleja on eronnut virastaan reformin julkistamisen jälkeen vuonna 2008, sillä he eivät ole olleet samanmielisiä reformin tavoitteiden kanssa. Kaiken lisäksi julkisuuteen on vuotanut tietoja siitä, että Venäjän pääesikunnan komentaja, kenraali Nikolai Makarov olisi kieltänyt tuoreeltaan varusmiehiä ja

⁷⁶ Puolustusministeriö 2012, s. 33 – 37.

⁷⁷ Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан 2012, s. 3 – 4; Puolustusministeriö 2012, s. 33.

⁷⁸ Литовкин, Виктор 17.10.2008.

⁷⁹ Гаврилов, Юрий 15.10.2008

⁸⁰ Литовкин, Виктор 17.10.2008; Щербаков, Владимир 31.10.2008.

sotilaita puhumasta julkisesti reformin aiheuttamista ongelmista puolustusvoimissa sekä sotilaiden mielialoista reformiin liittyen.⁸¹

Jos puolustusministeriön tarkoituksena on ollut pitää reformia mahdollisimman vähän julkisuudessa ja yleisen keskustelun kohteena, tämän suhteen on nähtävästi myös onnistuttu. Kysely- ja mielipidekeskusten tutkimusten mukaan puolustusreformi on yltänyt vain harvan venäläisen tietoisuuteen. Esimerkiksi kysely- ja mielipidekeskus VTSIOM (ВЦИОМ) esitteli helmikuussa 2011 tulokset teettämästään mielipidekyselystä, jossa kartoitettiin yhteensä 1600:n eri paikkakunnalta kotoisin olevan henkilön näkemyksiä armeijan reformista. Tuloksista näkyi, että vain 13 % kyselyyn vastanneista oli tietoisia reformista ja sen sisällöstä. Ehdoton enemmistö (57 %) vastasi olevansa tietoinen reformista, mutta olevansa epätietoinen sen tarkoituksesta ja 25 % vastaajista kertoi kuulleensa reformista ensi kertaa vasta kyseisen kyselyn yhteydessä.⁸² Toisaalta reformin piilottaminen julkisuudelta tuskin on auttanut parantamaan puolustusvoimien mainetta.. Venäjän puolustusministeriön verkkosivuilla olevasta yleisöäänestyksestä käy ilmi, että 2169 vastaajasta lähes 60 % on sitä mieltä, ettei reformi ole vaikuttanut millään lailla puolustusvoimien maineeseen. Yli 30 % vastaajista ei osannut sanoa asiasta mitään, ja vain alle 10 % vastanneista koki reformin vaikutuksen olleen positiivinen. Huomionarvoista on, että negatiivisen vaikutuksen vaihtoehtoa ei ollut.⁸³



Kuva 2. Reformiuupumus välittyy myös yliluutnantti Maksim Kuleshovin blogista. Kuleshovin tulkinta Serdjukovin erosta:

Yläteksti: ”Hyvää matkaa!”

Alateksti: ”Olen väsynyt, olen ryövännyt tarpeeksi, olen lähdössä.”

Kuvalähde: <http://starlei.ru/arme/doprygalsya-dovorovalsya/>

⁸¹ Литовкин, Виктор: Неубедительное опровержение Минобороны. Независимое военное обозрение 1.12.2008. WWW-artikkeli. <http://www.ng.ru/politics/2008-12-01/1_minoborony.html>, (viitattu 2.11.2012).

⁸² Реформа армии глазами Россиян. ВЦИОМ 22.2.2011. WWW-lähde. <<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=111384>>, (viitattu 28.9.2012).

⁸³ Министерство обороны Российской Федерации: Опросы. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <[http://mil.ru/index.htm?_pageId=10326992@cmsSitePage&idPoll\[0\]=10943517@cmsPoll](http://mil.ru/index.htm?_pageId=10326992@cmsSitePage&idPoll[0]=10943517@cmsPoll)>, (viitattu 28.9.2012).

Serdjukovin reformin edistymisestä vuoteen 2012 mennessä löytyy vain vähän konkreettista sanottavaa. Valtiojohtoa lähellä olevat lähteet raportoivat reformin nopeasta etenemisestä, mutta eivät erittele millä sektoreilla reformi on purrut parhaiten. Eniten esillä on ollut pikaisesti voimaan saatettu sotilaspiirijaon muutos. Tämänkään muutoksen osalta ei ole kerrottu konkreettisia esimerkkejä reformin vaikutuksesta sotilaspiirien joukko-osastoihin.⁸⁴ Kaiken lisäksi reformin mainetta ovat horjuttaneet viime aikoina paljastuneet puolustusteollisuuden omistusyhtiö Oboronservisiin (Оборонсервис) kohdistuneet rikosepäilyt ja korruptiosyytteet. Oboronservis luotiin osana puolustusteollisuuden uudistamisohjelmaa vastaamaan puolustusteollisuuden omaisuuskyksymyksistä. Julkisuuteen vuotaneiden tietojen mukaan puolustusministeriön edustajat käyttivät asemaansa hyödykseen ja valitsivat Oboronservisin omistuksista kannattavimmat ja halutuimmat sijoituskohteet, joihin myös sijoittivat suurvaroja, minkä ne jälkeen kohteet myytiin Oboronservisin kumppaneille pilkkahintaan. Liikevoittoa rikollisesta liiketoiminnasta on arvioitu syntyneen yli 3 miljardin ruplan edestä. Skandaalimaisen Oboronservisin tapauksesta tekee se, että Venäjän puolustusministeriö ja liittokokous tiesivät yrityksen toimintaan liitetystä korruptioväitteistä jo vuoden 2012 alussa, mutta toimeen ryhdyttiin vasta vuoden 2012 lokakuussa.⁸⁵

Venäjän uudella puolustusministerillä Sergei Shoigulla on tulevana vuosina edessään useita haasteita. Puolustusministeriö joutuu lähivuosina ponnistelemaan maineensa palauttamiseksi ja ajamiensa reformien uskottavuuden osoittamiseksi, mikä todennäköisesti tulee vaatimaan puolustusministeriöltä aikaisempaa ahkerampaa uutisointia puolustusreformin kulusta. Reformien edistyminen riippuu tulevana vuosina myös olennaisesti puolustusbudjetin kasvusta, johon vaikuttavat Venäjän talouden ja energiahintojen kehitys sekä valtion budjettitulojen kasvu. On mahdollista, että tulevaisuudessa puolustusbudjettia joudutaan karsimaan, vaikka valtion johto olisikin vahvasti sitoutunut budjettilisäyksiin.⁸⁶ Eniten paineita puolustusvoimien reformin ja varusteluohjelman onnistumisen ympärille kasaa kuitenkin Venäjän kasvanut ulkopoliittinen tarve näyttää suurvaltakapasiteettinsa kansainvälisen politiikan areenalla. Jääkin nähtäväksi, enteileekö Venäjän puolustusuudistus maan ulkopoliittisen linjan kovenemista, mistä on kovasti huhuttu Vladimir Putinin noustua jälleen presidentiksi keväällä 2012.

⁸⁴ Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан 2012, s. 3 – 4.

⁸⁵ Бизнес на сервисе. Независимое военное обозрение 2.11.2012. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/concepts/2012-11-02/2_red.html>, (viitattu 6.11.2012).

⁸⁶ Puolustusministeriö 2012, s. 42 – 44.

3.3. Asevelvollisuus, asepalvelus ja maanpuolustustahto avoimissa lähteissä

Asevelvollisuuden ongelmat ja armeijan tilanne nousevat pinnalle Venäjän yhteiskunnallisessa keskustelussa erityisesti kaksi kertaa vuodessa kutsuntojen yhteydessä. Vuosittain huhtikuusta kesäkuuhun ja lokakuusta joulukuuhun Venäjällä ovat käynnissä mittavat kutsunnat, joiden aikana kutsuntaviranomaisten on pidettävä huoli presidentin asettaman kutsumiskiintiöiden täyttymisestä. Asepalvelusvelvollisia ovat kaikki 18 – 27-vuotiaat miehet, joilla ei ole perusteltua syytä lykätä asepalvelusta tai vapautua siitä. Vaihtoehtoinen siviilipalvelus on mahdollinen esimerkiksi uskonnollisen vakaumuksen perusteella, mutta käytännössä se ei ole kovin suosittua, sillä siviilipalvelus suoritetaan lähes poikkeuksetta oman kotialueen ulkopuolella. Asepalveluksen kesto on vuodesta 2008 alkaen ollut 12 kuukautta ja siviilipalveluksen kesto yhteensä 18 – 21 kuukautta sijoituspaikasta riippuen.⁸⁷

Venäjän demografinen tilanne on näyttänyt armeijan kannalta huolestuttavalta jo vuosia. Kun vuonna 2010 Venäjän asevoimien johto ilmoitti, että pakollista asepalvelusta on tarkoitus laajentaa koskemaan jopa 350 tuhatta henkeä puolivuositain, ilmoitus tyrmättiin heti alkuunsa sen mahdottomuuden vuoksi. Heikentynyt demografinen tilanne on näkynyt akuutisti siinä, että vuoteen 2010 asti asepalvelusikäisiä nuoria oli tullut joka vuosi lisää yhden miljoonan verran. Vuonna 2010 tilastollisesti 18 vuotta sitten syntyneitä ja asepalvelusikään ehtineitä oli jäljellä enää 746 000. Alhaisen syntyvyyden myötä määrä on edelleen laskenut seuraavinakin vuosina, sillä vuonna 2011 vastaava luku oli enää vain 669 000 ja vuonna 2012 uusia asepalvelusikäisiä tuli enää 620 000.⁸⁸ Asevelvollisten määrän hupeneminen on lopulta pakottanut muuttamaan odotuksia ja karsimaan kutsuttavien määriä. Presidentin määräyksellä vuoden 2012 kevään kutsunnoissa kutsuttiin asepalvelukseen enää noin 156 000 henkeä ja syksyllä 2012 kutsuttavien listalla oli enää reilut 140 000 henkeä.⁸⁹

⁸⁷ Министерство обороны Российской Федерации: Альтернативная служба. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://recrut.mil.ru/career/alternative.htm>>, (viitattu 8.10.2012).

⁸⁸ Цымбал, Василий: Комментарий: Проблемы военного призыва в России. Институт Гайдара, 2010. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/kommentarii/problemny-voennogo-prizyva-v-rossii.html>>, (viitattu 29.9.2012).

⁸⁹ Президент России: Указ об осеннем призыве на военную службу. Президент России, 30.9.2012. WWW-dokumentti. <<http://www.kremlin.ru/news/16553>>, (viitattu 5.10.2012); Президент России: Указ о призыве на военную службу. Президент России, 30.3.2012. WWW-dokumentti. <<http://www.kremlin.ru/news/14878>>, (viitattu 5.10.2012); Министерство обороны Российской Федерации: Указ Президента России о призыве граждан на военную службу выполнен в полном объеме. Министерство обороны Российской Федерации, 16.7.2012. WWW-artikkeli. <http://www.function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11241553@egNews>, (viitattu 5.10.2012).

Venäjällä poikkeuksellisen suuri määrä asepalvelusvelvollisia vuosittain joko lykkää asepalveluksen suorittamista tai vapautuu siitä kokonaan sairauden, opiskelun tai muun kyvyttömyyden vuoksi. Vuonna 2009 asepalveluun kelpollisia nuoria miehiä oli enää 68,4 % ikäryhmästä. Asepalvelusvelvollisten katoa on selitetty erityisesti nuorison heikentyneellä kunnolla, sillä monilla Venäjän paikkakunnilla terveydenhuollon tila on huono. Suurimpia asepalveluksesta vapautumiseen johtavia syitä vuonna 2009 olivatkin luuston, lihaksien, psyyken ja ruuansulatuksen ongelmat. Toiseksi suurin syy asepalveluksen lykkäykseen on opiskelu, jolloin lykkäystä saa jatkettua kerralla vuodeksi eteenpäin. Tällöin asepalvelusvelvollisuus astuu voimaan heti opiskeluoikeuden loputtua, mutta käytännössä jatko-opiskelijat pystyvät venyttämään opiskeluaan niin pitkään kunnes he eivät enää ole ikänsä puolesta asepalvelusvelvollisia. Näiden lisäksi asepalvelusta saa lykättyä eteenpäin siinä tilanteessa, jos asepalvelusvelvollinen on lapsen, vaikeasti sairaan, vammaisen tai vanhan lähiomaisensa ainoa huoltaja tai hoitaja.⁹⁰

Heikko demografinen tilanne ja nuorten miesten kunnan heikkeneminen tarjoavat osaselityksen kutsuntojen ongelmiin, mutta ne eivät pysty kokonaisvaltaisesti selittämään, miksi suuri osa ikäryhmästä ei ikinä suorita asevelvollisuuttaan. Huomionarvoista on, että vuosina 1996 – 2004 asepalveluksen suoritti Venäjällä 3,3 miljoonaa nuorta, mikä oli noin kolmasosa koko Venäjän asepalveluikäisten miesten väestömäärästä.⁹¹ Jo vuoden 1996 tilastoista näkyy, että asepalveluksen suorittivat enenevässä määrin vähiten koulutetut ja yksihuoltajaperheiden lapset.⁹² Asepalvelusvelvollisten heikentyneellä kunnolla on nähty olevan myös käänteinen suhde urbanisaatioon, sillä eniten kaupungistuneilla ja vaurailta Venäjän alueilla asepalveluksen kelpollisten nuorten miesten määrä on ollut alhaisempi kuin muualla. Näin ollen vuonna 2009 Moskovan sotilaspiirissä asepalvelukseen kelpollisia oli 66,89 %, kun vastaava luku oli Pohjois-Kaukasuksella 72,6 % ja Kaukoidän sotilaspiirissä 72,2 %.⁹³

Vaikka Venäjän puolustusvoimat ja puolustusministeriö eivät myönnä armeijan huonolla maineella olevan vaikutusta nuorten halukkuuteen suorittaa asepalvelusta, mielipidekyselyjen valossa tilanne vaikuttaa johtuvan juuri tästä. Levada-keskuksen vuosittaisessa

⁹⁰ Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан 2012, s. 13 – 14; Призывников вновь не хватает. Независимое военное обозрение, 14.12.2007. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2007-12-14/1_prizyv.html>, (viitattu 6.10.2012).

⁹¹ Независимое военное обозрение 14.12.2007.

⁹² Певень, Л.В.: Готовность к военной службе: Проблемы формирования оборонного сознания Российской молодёжи. Higher School of Economics, Moskova, 1997, s. 21 – 23. Myös WWW-lähde. <<http://ecsocman.hse.ru/data/784/862/1231/003.PEVEN.pdf>>, (viitattu 28.9.2012).

⁹³ Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан 2012, s. 13 – 14.

armeijakyselyssä on vuodesta 1998 kartoitettu tietoa armeijan tilasta Venäjällä. Vuonna 1998 vain 13 % vastanneista halusi poikansa, veljensä tai muun läheisensä suorittavan asepalveluksen. Vuonna 2011 luku oli noussut jo 36 prosenttiin, mutta syyt asepalveluksesta kieltäytymiselle pysyivät tällä aikavälillä suhteellisen samoina. Vuoden 2011 vastausten perusteella 29 % vastanneista ei halunnut läheistensä suorittavan asepalvelusta simputuksen tai pennalismin vuoksi. Samoin 23 % vastanneista oli huolissaan varusmiesten kuolemariskistä Tšetšenia-tyyppisessä aseellisessa konfliktissa.⁹⁴ Asepalveluksen vaaroina nähdään edelleen sotilasyhteisön käytösrikkomukset, korkeat varusmiesten itsemurhaluvut, muu varusmiesten kuolleisuus sekä korkea varusmiesten tapaturmariski. Ongelmallisina on pidetty myös asepalveluksen aikana sotilailla teetätettäviä ei-sotilaallisia huoltotöitä kuten perunoiden kuorimista.⁹⁵

Armeijan sosiaaliset ongelmat ovat heijastuneet nuorison maanpuolustusintoon, mikä on ollut nähtävissä jo 1990-luvulta lähtien. Esimerkiksi Sevastopolin alueella 1990-luvun lopulla toteutetussa nuorisotutkimuksessa vain 3 % nuorista miehistä kertoi aikovansa suorittaa asepalveluksen ja 18 % vastanneista kertoi, ettei aio suorittaa asepalvelusta, vaikka yleisesti arvostaisikin armeijaa.⁹⁶ Tämänkaltaisen tilanteen pohjalta Venäjällä on kehittynyt varjosysteemi, joka tehtailee asepalvelusvelvollisille perättömiä asepalveluksen lykkäyksiä tai vapautuksia sekä antaa juridisia neuvoja asepalveluksesta vapautumiselle. Tämän toimintamallin syntymisen edellytyksenä ovat toisaalta olleet paikoin hyvin alhaiset lääkärien ja armeijan henkilöstön palkat ja toisaalta taas asepalvelusvelvollisten halu maksaa itsensä ulos asepalveluksen suorittamisesta. Lykkäyksen tai vapautuksen voi saada hyvillä suhteilla, lahjomalla kutsuntaviranomaiset tai saamalla lääkäriltä perätön asepalveluksen lykkäykseen tai vapautukseen oikeuttava sairausdiagnoosi maksua vastaan. Verkossa toimii useita konsulttiapua tarjoavia yrityksiä, jotka profiloituvat asepalvelusvelvollisille suunnattuun juridiseen ja lääkinnälliseen konsulttitoimintaan. Esimerkiksi Antipriziv.ru -sivusto kertoo avustavansa asepalvelusvelvollisia nuoria lykkäämään palvelustaan tai saamaan siitä vapautus täysin rehellisin keinoin. Keinojen rehellisyyttä on tosin täysin mahdotonta varmentaa, sillä tämäntyyppisillä konsulttiyrityksillä on omat suhdeverkostonsa lääkäreihin ja juristeihin. Antipriziv.ru tarjoaa konsultointipaketteja asepalvelusvelvollisille melko kohtuullisella hintahaarukalla 5000 – 45 000 ruplaa (n. 100 – 1200 euroa).⁹⁷ Tavanomaisesti

⁹⁴ Общественное мнение - 2011. Левада-центр, s. 113. WWW-lähde.

<<http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2011>>, (viitattu 5.10.2012).

⁹⁵ Независимое военное обозрение 14.12.2007.

⁹⁶ Певень, Л.В. 1997, s. 21 – 23.

⁹⁷ Услуги Антипризыв.ру, Антипризыв.ру. WWW-lähde. <<http://www.antipriziv.ru/price.htm>>, (viitattu 5.10.2012).

asepalveluksesta vapautumiseen johtavat sairausdiagnoosit ovat olleet kaikkein halutuimpia ja myös kaikkein kalleimmasta päästä.

Vaikka Venäjän puolustusvoimat ei käy avointa keskustelua armeijan maineesta, läpi 2000-luvun armeijan sosiaalisia ongelmia on kuitenkin pyritty patoamaan ja asepalveluksen houkuttelevuutta parantamaan inhimillistämällä sen olosuhteita. Vuonna 2008 asepalvelusta lyhennettiin kahdesta palvelusvuodesta yhteen vuoteen, ja asepalvelusvelvollisille luvattiin mahdollisuuden mukaan palveluspaikka mahdollisimman läheltä kotoa.⁹⁸ Lisäksi vuonna 2010 julkistettiin varusmiesten uusi päiväjärjestys, jossa käyttöön otettiin viisipäiväinen työviikko ja sotilaskoulutuksen aikataulua tiivistettiin. Lähellä palveluspaikkaansa asuville varusmiehille tarjottiin mahdollisuutta käydä lomilla viikonloppuisin, ja kaukana palveluspaikasta asuvat varusmiehet saivat mahdollisuuden kerätä lomapäiviä ja lyhentää niillä palvelusaikaansa. Uuden päiväjärjestyksen mukaan päivän ohjelma tuli alkamaan vasta klo 7.00 ja päättymään klo 23.00. Lisäksi päiväruokailun yhteyteen lisättiin pidettäväksi ylimääräinen tunnin lepoetki. Uudistuksen seurauksena myös aiemmin varusmiehillä teetetetyt ei-sotilaalliset huoltotyöt oli tarkoitus ulkoistaa kokonaan siviilipuolen yksityisyrityksille.⁹⁹

Tšetšenia-kokemuksesta oppineena Venäjän puolustusvoimat ei enää käytä pakollista asepalvelusta suorittavia varusmiehiä aseellisissa konflikteissa, vaan pysyvän valmiuden joukot kootaan kokonaisuudessaan palkkasotilaista.¹⁰⁰ Palkkasotilaiden määrää on pyritty jatkuvasti lisäämään 2000-luvulla, mutta ongelmaksi on muodostunut erityisesti korkeaan riskiin nähden liian alhainen palkkaus. Näistä ongelmista huolimatta Venäjän palkkasotilaiden määrää on presidentin käskyllä tarkoitus lisätä vuoteen 2017 mennessä koskemaan 425 tuhatta henkilöä.¹⁰¹ Sen sijaan simputtamisen, pennalismin ja sotilaiden käytöshäiriöihin on ollut huomattavasti vaikeampi puuttua. Asepalvelusta suorittavien koulutustaso on jo pitkään laskenut ja yhä useammalla varusmiehellä on rikostausta, alkoholi- tai huumeongelma palvelukseen astuessa. Käytöshäiriöistä on myös syytetty Pohjois-Kaukasuksen ja erityisesti

⁹⁸ Взгляд 9.2.2009.

⁹⁹ Министерство обороны Российской Федерации: Распорядок дня. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <http://recrut.mil.ru/for_conscripts/routine.htm>, (viitattu 3.11.2012); Toivola, Riku, 2011, s. 37.

¹⁰⁰ Hynynen, Raimo: Venäjän asevoimain sotilasreformi. Tiivistelmä eversti evp. Ari Rautalan pitämästä esitelmästä sekä käydyistä keskustelusta Kanta-Helsingin reserviupseerikerhon järjestämässä tilaisuudessa 29.3.2010. Kanta-Helsingin reserviupseerikerho, 2010. WWW-lähde. <http://www.khru.net/esitelmät/KHRU_Tiivistelmä_Ari_Rautalan_esitelmasta.pdf>, (viitattu 28.9.2012).

¹⁰¹ Министерство обороны Российской Федерации: Служба по контракту. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://recrut.mil.ru/career/soldiering.htm>>, (viitattu 8.10.2012).

Dagestanin alueelta tulevia varusmiehiä, joiden lojaaliutta Venäjän armeijaa kohtaan on kyseenalaistettu.¹⁰²

Vaikka kyselytulosten valossa simputusta ja pennalismia on pidettävä nykypäivänä keskeisimpänä asepalveluksen maineeseen negatiivisesti vaikuttavana tekijänä, puolustusvoimat on tehokkaasti välttänyt ongelman nostamista osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Esimerkiksi puolustusministeriön Punatähti -lehdessä oli vuoden 2012 syksyyn mennessä ilmestynyt vain yksi varsinaisesti simputusta ja pennalismia käsitellyt artikkeli. ”Isänmaan palveleminen on pyhä asia” -nimisessä artikkelissa joukko valikoituja asiantuntijoita keskusteli siitä, miten entisestä kahdesta vuodesta vuoteen lyhentynyt asepalvelus on vaikuttanut simputuksen ja pennalismien määrään. Silmiinpistävästi asiantuntijat välttivät käyttämästä varsinaista simputus-sanaa sen sijaan puhuen kasarmihuliganismista, epämiellyttävästä sosiaalisesta ongelmasta, armeijarikollisuudesta sekä ”simputuksesta” lainausmerkeissä. Vaikka yleisesti huolestuttavana pidettiin kyseisen ilmiön sinnikkyyttä ja elinvoimaisuutta armeijassa, kaikki asiantuntijat korostivat armeijan ulkopuolisia simputuksen ja pennalismien syitä kuten yksihuoltajaperheistä tulevien varusmiesten määrän kasvua ja nuorisotyön puutteen näkymistä armeijassa.¹⁰³

Nykypäivänä simputtamisen ja pennalismien vaikutuksia ei kuitenkaan kyetä peittelemään yhtä tehokkaasti kuin neuvostoaikana, ja valtakunnallislehdistö tarttuukin helpommin juttuihin simputtamisesta ja väkivaltaisesta käytöksestä armeijassa. 2000-luvulla esiin on nostettu useita skandaalitapauksia, joissa nuoret miehet ovat päätyneet simputtamisen vuoksi itsemurhiin tai kärsineet mittavia henkisiä ja fyysisiä vahinkoja simputtamisväkivallan seurauksena. Tästä huolimatta puolustusministeriön Punatähti -lehdessä simputtamiskeskustelu loistaa poissaolollaan. Yksinkertaisella haulla lehden nettisivuilta hakusanalla simputus, pennalismi (дедовщина) löytyy vain muutamia varsinaiseen aiheeseen liittyviä artikkeleita. Pääosin simputusta sivutaan sivulauseissa haastatteluaineistoissa. Mielenkiintoisesti vuoden 2012 alkupuolella Punatähti viittasi jo mainitun Levada-keskuksen vuosittaisen armeijakyselyn tuloksiin, joista kävi ilmi, että 31 % vastanneista ei haluaisi

¹⁰² Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан 2012, s. 13 – 14; Певень, Л.В. 1997, s. 21 – 23.

¹⁰³ Святое дело - Родине служить. Красная звезда, 11.07.2012. WWW-artikkeli.

[<http://www.redstar.ru/index.php/newspaper/item/3376-svyatoe-delo-%E2%80%94-rodine-sluzhit>], (viitattu 10.9.2012).

läheistensä suorittavan asepalvelusta simputuksen ja pennaliskin vuoksi. Aiheesta ei kuitenkaan lehdessä käyty sen enempää keskustelua.¹⁰⁴

Asepalveluksen ongelmista huolimatta venäläiset eivät tunnu olevan valmiita täysin luopumaan pakollisesta asepalveluksesta. Levada-keskuksen vuonna 2011 teettämän kyselyn mukaan ”Onko tulevaisuudessa tarpeen säilyttää yleinen ja pakollinen asepalvelus?” -kysymyksen osalta vastaajien äänet menivät melko lailla tasan, sillä sekä yleisen asepalveluksen säilyttämisen että lakkauttamisen puolesta äänesti 47 % vastanneista.¹⁰⁵ Mielipidekeskus FOM:n samana vuonna julkaisemien mielipidetutkimustulosten mukaan seka-armeijamallia piti toimivana 52 % vastanneista, mutta vain 5 % vastanneista piti pakollista asepalvelusta tarpeellisenä. Sen sijaan FOM:n tutkimustulosten mukaan 23 % vastanneista oli valmiita siirtymään täysin palkka-armeijan varaan.¹⁰⁶ Levadan ja FOM:n tutkimustulosten eroja on hankala selittää ja arvioida, sillä FOM ei kerro kenen tilauksesta tutkimus on tehty. FOM:n tutkimustulokset ovat usein olleet enemmän linjassa Venäjän viranomaisten toiveiden ja tavoitteiden kanssa, sillä Venäjän valtiolla on tiivis asiakassuhde FOM:iin. Käytännössä todellisen yhteiskunnallisen mielipiteen tavoittaminen vaikuttaa tällaisessa tilanteessa kuitenkin mahdottomalta, sillä kyselytutkimusten välinen hajonta on tämän asian suhteen poikkeuksellisen suuri. Todennäköisesti yhteiskunnallinen mielipide sijoittuu johonkin Levadan ja FOM:n tulosten välille.

Myös laantuneen maanpuolustusinnon vaikutusta venäläisten maanpuolustushenkisyyteen on vaikeaa arvioida, sillä kuten edellä on esitetty, armeijan käytösongelmat ja nuorison heikentynyt kunto vaikuttavat eniten asepalveluksen suorittavien määrään. Venäjällä on valloilla vahva patrioottinen kulttuuri, jonka näkyvimpiä merkkejä ovat 9. toukokuuta voiton päivänä järjestettävä paraati sekä 23. helmikuuta vietettävä maanpuolustajanpäivä. Myös ilma- ja desanttijoukkojen päivänä 2. elokuuta venäläinen yhteisö sulkee silmänsä sinibarettipäisten miesten räikeältä käytökseltä, sillä päivää pidetään erikoisjoukkojen edustajien vapaapäivänä muutoin niin raskaalta palvelukselta.

Maanpuolustukseen liittyy Venäjällä edelleen miehisyyden erityisleima ja FOM:n tutkimustulosten mukaan 54 % sen kyselyyn vastanneista syyllisti asepalvelusta vältteleviä

¹⁰⁴ Россияне верят в боеспособность армии. Красная звезда, 21.02.2012. WWW-artikkeli. [<http://www.redstar.ru/index.php/2011-07-25-15-57-07/item/770-rossiyane-veryat-v-boesposobnost-armii>], (viitattu 10.9.2012).

¹⁰⁵ Левада-центр 2011, s. 112.

¹⁰⁶ Отношение к действующей системе призыва на военную службу. Фонд Общественного Мнения ФОМ, s. 4 – 5.

nuoria miehiä maanpuolustusvastuun pakoilemisesta.¹⁰⁷ Myös Venäjän puolustusministeriön verkkosivuilla armeijapalvelusta luonnehditaan edelleenkin patrioottisin ja miehekkäin elkein:

Armeija on tietenkin aina armeija. Riippumatta siitä, missä asepalveluksensa suorittaa, palvelusaika ei tule olemaan helppoa. Mutta tosimiehethän eivät mene puolustusvoimiin helpon elämän perässä, vaan suorittaakseen velvollisuutensa isänmaata kohtaan ja oppiakseen suojelemaan itseään, perhettään ja maataan ase kädessä.¹⁰⁸

Lopuksi voidaan vielä spekuloida, miten maanpuolustusinto ja maanpuolustushenkisyys korreloivat tulevaisuudessa. Todennäköisesti Venäjällä valloilla oleva patrioottinen kulttuuri on tehnyt tehtävänsä ja asepalvelukseen lähtisi palvelusolojen parantuessa huomattavasti enemmän nuoria. Sotilaat saavat Venäjällä edelleen osakseen kunniaa ja ihannointia, ja sotilasammatin prestiisiä tuntuvat nykyoloissa laskevan lähinnä armeijan heikko palkkaustaso sekä sosiaaliset ongelmat. Seuraavien vuosien aikana tullaan näkemään, kykeneekö puolustusvoimien reformi tyydyttävästi ratkomaan Venäjän asepalveluksen ongelmat määrääjassa. Sotilaiden palkkoja on jo jonkin verran nostettu, mutta lisänostoja on varmasti pakko tehdä. Kuitenkin FOM:n kyselytulosten mukaan 34,5 tuhannen ruplan kuukausiansio olisi venäläisten mielestä riittävä pysyvän valmiuden joukoissa palveleville.¹⁰⁹ Nähtäväksi jääkin, kuinka moni venäläinen mies osoittautuu olemaan halukas palvelemaan henkensä uhalla palkkasotilaana Venäjän pysyvän valmiuden joukoissa alle tuhannen euron kuukausikorvausta vastaan.

3.4. Isänmaallisuuskasvatus ja sotilaallinen koulutus avoimissa lähteissä

Viimeisimmän Venäjän puolustusreformin tarkoituksena on ollut perustavanlaaisesti remontoida Venäjän upseerikoulutusta. Reformin seurauksena 65 upseerien koulutuslaitoksesta on reformin loppuun mennessä määrä muodostaa 10 keskitettyä koulutuslaitosta upseerikoulutuksen ja kasvatuksen tehostamiseksi ja nykyaikaistamiseksi. Koulutussysteemin muutoksella on ennen kaikkea haluttu tehostaa upseerien sitouttamista sotilaspalvelukseen, sillä vanhan systeemin puitteissa useat upseerikoulutuksen saaneet eivät ole valmistaututtuaan lähteneet suorittamaan sotilaspalvelusta. Huono palkkaus ja

¹⁰⁷ Отношение к действующей системе призыва на военную службу. Фонд Общественного Мнения ФОМ, s. 4.

¹⁰⁸ Министерство обороны Российской Федерации: Добро пожаловать в Вооруженные Силы!, Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <http://recrut.mil.ru/for_recruits.htm>, (viitattu 9.11.2012).

¹⁰⁹ Отношение к действующей системе призыва на военную службу. Фонд Общественного Мнения ФОМ, s.4.

sotilasammatin vähäinen arvostus ovat olleet syynä myös siihen, että upseerit ovat olleet haluttomia palvelemaan maantieteellisesti laajan Venäjän etäisimmissä kolkissa kuten Kaukoidässä.¹¹⁰ Upseerien sitouttamista sotilaspalvelukseen on pyritty kehittämään nostamalla upseerikoulutettavien ja sotilaspalveluksessa olevien palkkaustasoa, ja ensimmäiset merkit palkkakehityksen tuloksista ovat jo näkyvissä.¹¹¹

Sotilaallisen koulutuksen muutosta on hedelmällistä tarkastella Venäjän koulutuspolitiikan kehittymisen kontekstissa. Venäjän koulutuspolitiikka on ollut jatkuvan muutoksen ja kamppailun kohteena aina Neuvostoliiton loppuajoista lähtien. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen siirtymistä komentopedagogiikasta opiskelijoiden tarpeet paremmin huomioivaan yhteistyöpedagogiikkaan ovat häirinneet koulutusresurssien supistuminen, Venäjän yleinen taloudellis-henkinen kriisi sekä koulutuspolitiikkaa ohjaavien virkamiesten huono hallinto. Tultaessa 2000-luvulle Venäjän viranomaiset ovat kuitenkin alkaneet lähestyä systemaattisemmin koulutussysteemin kehittämisen tarvetta. Koulutuksessa on korostettu entistä enemmän kansallisia arvoja ja valtion roolin merkitystä, mikä on näkynyt keskeisesti myös vuonna 2000 Venäjällä omaksutusta koulutuksen kansallisesta doktriinista (Национальная доктрина образования в Российской Федерации).¹¹²

Koulutuksen kansallinen doktriini on määrittelyt ne strategiset tavoitteet, joiden varassa koulutusta ja koulutuspolitiikkaa tulee Venäjällä toteuttaa aina vuoteen 2025 saakka. Doktriinissa koulutus on määritelty valtion prioriteetiksi ja erityisesti kansalaiskasvatuksen merkitystä on korostettu. Kansalaiskasvatuksen tulisikin doktriinin mukaan enenevässä määrin tähdätä patrioottisten sekä demokraattisen oikeusvaltion periaatteita, normeja ja säädöksiä kunnioittavien ja noudattavien kansalaisten kasvattamiseen.¹¹³ Vuodesta 2000 alkaen on ilmestynyt jo kolme isänmaallisuuskasvatuksen ohjelmaa (Государственная программа "Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации"), joiden ensisijaisena tavoitteena on ollut kasvattaa valtiollisten ja alueellisten struktuurien merkitystä patrioottisessa kasvatuksessa sekä tehostaa patrioottisuuntautunutta opetusta. Isänmaallisuusohjelmien perustana on ollut pyrkimys lujittaa kansalaisten

¹¹⁰ Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан 2012, s. 16; Кобылецкий, Олег 2012.

¹¹¹ Служить теперь будет лучше. Красная звезда, 4.9.2012. WWW-artikkeli. [<http://www.redstar.ru/index.php/2011-07-25-15-57-8/item/4461-sluzhit-teper-budet-luchshe>], (viitattu 10.9.2012).

¹¹² Laihiala-Kankainen, Sirkka: Venäjän koulutuspolitiikka kamppailujen kohteena. Kasvatus, 4/2010, s 331 – 341. Suomen kasvatustieteellinen seura ja Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä. s. 333 – 337.

¹¹³ Laihiala-Kankainen, Sirkka 2010, s. 336 – 337; Правительство Российской Федерации: Постановление: О национальной доктрине. Институт стратегических исследований в образовании Российской академии образования. WWW-lähde. <<http://do.isiorao.ru/document/postanovlenie%20o%20nacdoctrine.php>>, (viitattu 20.11.2012).

maanpuolustushenkisyyttä sekä rakentaa kansalaisten positiivista suhdetta asepalvelukseen. Käytännössä ohjelmien tavoitteita on toteutettu tuomalla patrioottisuuntautuneeseen opetukseen uusia tekniikoita, täydennyskouluttamalla patrioottisen kasvatuksen asiantuntijoita sekä hakemalla kokemusta muiden maiden kehityksestä. Myös määrärahoja on keskeisesti suunnattu paikallistason isänmaallisuutta korostavaan kerho- ja vapaa-ajan toimintaan, ja yhteensä kauden 2011 – 2015 tavoitteiden toteutumiseen onkin varattu yli 770 miljoonaa ruplaa.¹¹⁴

Omassa väitöstutkimuksessaan Nelli Piattoeva on tuonut esille sen, että Venäjän isänmaallisuuskasvatuksen ohjelmien myötä valloille on noussut käsitys ideaalikansalaisesta, joka pitää yhteisöä ja sen intressejä itseänsä ja oman yksilöllisyytensä yläpuolella.¹¹⁵ Piattoevan kuvailemaa kehitystä edustaa myös maa-, ilma- ja merivoimien yhteistyöjärjestö DOSAAF (Общероссийская общественно-государственная организация "Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту России"), jonka pyrkii antamaan entistä holistisemmin ja koordinoitummin isänmaallisuuskasvatusta venäläisille nuorille. DOSAAF onkin saanut 2000-luvulla keskeisen roolin isänmaallisuuskasvatuksen toteuttamisessa Venäjällä, sillä järjestöllä on laaja, lähes 22 000 toimipistettä ympäri Venäjää kattava toimintaverkko.¹¹⁶

Nuorison sotilaallispatrioottisen kasvatuksen konsepti korostaa ryhmähengen ja kollektiivin merkitystä sekä romantisoi asevelvollisuutta isänmaanrakkauden osoituksena. DOSAAF on konseptinsa puolesta ollut valmis viemään tämänkaltaista ihannepatriootin mallia kaikkiin opetusasteisiin tekemällä muutoksia opetuslaitosten kansalaiskasvatussuunnitelmiin. Elämän turvallisuuden perusteet -oppitunnilla (Основы безопасности жизнедеятельности ОБЖ) onkin ollut tarkoitus opettaa isänmaallisuutta ja patriotismia jopa kaikkein pienimmille lapsille erilaisten leikkien ja leikkimielisten kilpailujen avulla.¹¹⁷ Esimerkiksi Patriootti -nimisessä kilpailussa tarkoituksena on kilpailla joukkueittain erilaisissa urheilu- ja taitolajeissa kuten pallonheitossa, tasapainossa, ammunnoissa ja sotalaulussa. Kilpailun

¹¹⁴ Федеральное Архивное Агентство: Государственная программа "Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации на 2011–2015 годы". Федеральное Архивное Агентство. WWW-lähde. <http://archives.ru/programs/patriot_2015.shtml>, (viitattu 20.11.2012).

¹¹⁵ Piattoeva, Nelli: Citizenship Education Policies and the State: Russia and Finland in a comparative perspective. University of Tampere, 2010, s. 9, 75 – 76.

¹¹⁶ ДОСААФ России: История организации. ДОСААФ России. WWW-lähde. <<http://www.dosaaf.ru/home/istoriya>>, (viitattu 20.11.2012); ДОСААФ России: Концепция патриотического воспитания молодежи. ДОСААФ России. WWW-lähde. <<http://www.dosaaf.ru/deyatelnost/2011-11-23-07-18-27>>, (viitattu 20.11.2012).

¹¹⁷ ДОСААФ России: Концепция патриотического воспитания молодежи.

alkuun ja loppuun sijoitetaan lisäksi seremoniallisia menoja, joihin kuuluu muun muassa Venäjän hymnin soittaminen ja lipun nostaminen salkoon.¹¹⁸

Kuten edellä on esitetty, systemaattinen patriootinen kasvatus aloitetaan Venäjällä jo varhain ja sillä on alusta alkaen sotilaallisia piirteitä. Myös varsinainen sotilaalliseen koulutukseen tähtäävä opetus aloitetaan Venäjällä varhain, sillä sotilaallisiksi kutsutuissa opistoissa voi opiskella jo viidenneltä luokalta lähtien. Pääsääntöisesti tällaiset opistot tarjoavat kahden asteen opetusta: perusopetusta 5 – 9 luokan opiskelijoille sekä Suomen toisen asteen tutkintoon rinnastettavaa jatko-opetusta 10 – 11 luokan opiskelijoille. Tällöin ennen korkeakoulututkinnon aloittamista voi opiskella yhteensä jo 7 vuotta sotilaalliseksi luokitellussa opetuslaitoksessa. Tämänäyttöiset opetuslaitokset tähtäävätkin opiskelijoidensa valmentamiseen sotilaallisia korkeakouluopintoja varten sekä pyrkivät tutustuttamaan nuoria jo varhaisessa vaiheessa sotataitoon ja sen perusteisiin ammatillisen kiinnostuksen lujittamiseksi.¹¹⁹

Sotilaallista perus- ja toiseen asteen koulutusta on kutsuttu Venäjällä kadettikoulutukseksi, jonka juuret ulottuvat monarkia-Venäjän aikoihin asti. Suurin osa sotilaallista perusopetusta antavista opetuslaitoksista on nykymuodossaan perustettu kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen ja nimetty legendaarisen venäläisen sotasankarin mukaan Suvorovin opistoiksi. Näiden rinnalla tällä hetkellä toimii 3 presidentillistä kadettiopistoa, joita on perustettu presidentti Dmitri Medvedevin aloitteesta vuodesta 2010 lähtien. Presidentilliset kadettiopistot ovat osa Venäjän puolustusreformin uudistuksia ja lähitulevaisuudessa on määrä perustaa vielä viisi uudentyyppistä kadettiopistoa, jolloin jokaisessa Venäjän federatiivisessa piirissä toimii yksi presidentillinen kadettiopisto. Opistosta riippuen opiskelijoita kutsutaan kadeteiksi tai suvoroveiksi pois lukien merivoimien amiraalin mukaan nimetyn Nahimovin sotameriopiston opiskelijat, joita kutsutaan nahimoveiksi.¹²⁰

Suvorovin opistoihin verrattuna presidentilliset kadettiopistot edustavat modernimpaa koulutustapaa, sillä niiden opetuksessa painottuu informaatioteknologian ja uusien opetustapojen merkitys. Presidentilliset kadettiopistot hyödyntävät LMS-systeemiä (Learning

¹¹⁸ Огнерубова, Татьяна; Сливинский, Анатолий: Военно-спортивная игра "Патриот" в рамках Всероссийской игры "Победа-60". Фестиваль педагогических идей "Открытый урок". WWW-lähde. <<http://festival.1september.ru/articles/212853/>>, (viitattu 20.11.2012).

¹¹⁹ Министерство обороны Российской Федерации: Московское суворовское военное училище. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://ens.mil.ru/education/secondary/more.htm?id=10650@morfOrgEduc>>, (viitattu 24.11.2012).

¹²⁰ Министерство обороны Российской Федерации: Образование. Среднее общее. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://ens.mil.ru/education/secondary.htm>>, (viitattu 24.11.2012).

management system, Система управления обучением), jolloin opetuksen hallinnoinnissa ja opetusprosessin organisoimisessa painottuu niiden automatisointi. Käytännössä LMS hyödyntää informaatioteknologiaa luodakseen opetuslaitoksen hallinnon, pedagogien ja opiskelijoiden käyttöön yhteisen informaatioympäristön opetustoiminnan tehostamiseksi. Myös presidentillisten kadettiopistojen tilat ja teknologiavarustus ovat uusia ja niissä painottuu ajatus ajan hermolla pysymisestä.¹²¹

Sekä presidentillisillä kadettiopistoilla että Suvorovin ja Nahimovin opistoilla on tärkeä yleissivistävä tehtävä, minkä lisäksi niiden tarkoituksena on kasvattaa opiskelijoissa patriotismin tunnetta ja maanpuolustusvalmiutta. Suvorovin opistojen opetustavoitteissa painottuu kansalaiskasvatus, uskollisuuden tunteen kasvattaminen suhteessa sotilasvelvollisuuteen, kurinalaisuus sekä vastuullisen suhteen muodostaminen opetukseen. Kadettikoulutus pyrkii myös kasvattamaan opiskelijoita moraalisesti ja henkisesti sekä kannustaa tavoittelemaan ammattiupseerin uraa sekä osoittamaan rakkautta sotilaspalvelukseen. Huomionarvoista onkin se, että venäjäksi kadettikoulutettavia kutsutaan usein opiskelijoiden (учащиеся) rinnalla *kasvatettaviksi* (воспитанники, воспитанницы), mikä viittaa keskeisesti kadettikoulutuksen kasvatusfunktiioon.¹²²

Sotilaallinen perus- ja toisen asteen koulutus on edelleen pääsääntöisesti suunnattu nuorille pojille, joiden kuuluu erikseen hakea haluamaansa opistoon. Hakuprosessissa painotetaan hakijoiden taustaa, saavutuksia, opetusmenestystä, fyysistä kuntoa sekä perheen vakavaraisuutta. Haussa priorisoitavia ryhmiä ovat orvot, Venäjän sotasankareiden jälkeläiset sekä sotilaspalvelusta suorittavien, sotilaspalveluksen aikana menehtyneiden sekä sotatoimissa palvelleiden lapset. Perinteisistä kadettiopistoista vain Nahimovin sotameriopistossa voivat opiskella myös naiset. Sen sijaan vuonna 2008 Venäjän puolustusministeriö perusti erikseen tyttöjen opetuslaitoksen, johon voivat hakea muun muassa kaukaisissa palveluspisteissä sotilaspalvelusta suorittavien, yksinhuoltaja- ja suurperheiden sekä sotatoimissa ansioituneiden sotilaiden tyttäret.¹²³

¹²¹ Министерство обороны Российской Федерации: Краснодарское президентское училище. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://ens.mil.ru/education/secondary/more.htm?id=11274@morfOrgEduc>>, (viitattu 24.11.2012).

¹²² Министерство обороны Российской Федерации: Московское суворовское военное училище.

¹²³ Министерство обороны Российской Федерации: ИНФОРМАЦИЯ по отбору кандидатов в довузовские образовательные учреждения в 2012 г. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://ens.mil.ru/education/documents/more.htm?id=11008949@egNPA>>, (viitattu 24.11.2012);

Министерство обороны Российской Федерации: Пансион воспитанниц Министерства обороны Российской Федерации. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://ens.mil.ru/education/secondary/more.htm?id=8652@morfOrgEduc>>, (viitattu 24.11.2012).

Varsinainen sotilaallinen koulutus on Venäjällä varjeltu aihe ja sotilaalliset korkeakoulut eivät saa ylläpitää omia verkkosivujaan, vaan niiden lyhyet kuvaukset on keskitetty Venäjän puolustusministeriön verkkosivuille. Varsinaisia sotilaallisia korkeakouluja on yhteensä 15, joiden lisäksi sotilaallista korkeakouluopetusta annetaan myös siviiliyliopistojen sotatieteiden laitoksilla. Sotilaallisista korkeakouluista korkea-arvoisin on Venäjän pääesikunnan alainen sota-akatemia, jossa koulutetaan upseereita, joilla on jo operatiivisstrategisia valmiuksia, sekä Venäjän kansallisen turvallisuuden ja puolustuksen ammattilaisia. Sota-akatemian kolmesta laitoksesta kansallisen turvallisuuden ja puolustuksen laitos (Факультет национальной безопасности и обороны государства) opettaa sotilas- ja valtiohallinnon johtamista vanhimille upseereille enintään 10 kuukauden ajan. Lisäksi sota-akatemiassa on kansainvälisten opiskelijoiden 3 – 10 kuukautta kestävä Venäjän turvallisuuden perusteet - koulutusohjelma sekä 2 – 4 kuukautta kestävä erikoistumiskoulutus kuudella eri alalla. Sota-akatemia ei näin ollen kouluta aliupseereita tai anna perustutkintoja, vaan keskittyy erikois- ja jatkokouluttamaan armeijan korkean tason henkilöstöä.¹²⁴

Muissa sotilaallisissa korkeakouluissa annetaan pääasiallisesti sekä perus- että erikoistumis- ja jatko-opetusta eri sotataidon aloilta. Eri asevoimille on omat korkeakoulunsa, joiden lisäksi omiksi korkeakouluikseen ovat eriytyneet:

- sotalääketieteen akatemia
- ydinase-, biologisen ja kemiallisen turvallisuuden korkeakoulu
- ilmailu- ja avaruusturvallisuuden korkeakoulu
- sotilaallinen avaruusakatemia
- sotaviestinnän korkeakoulu
- materiaalisteknologisen huollon korkeakoulu.¹²⁵

Oman poikkeuksensa muodostaa Venäjän puolustusministeriön sotilaallinen yliopisto, joka opetukseltaan muistuttaa suuresti siviiliyliopistoja. Sotilaallinen yliopisto kouluttaa abiturientteja luutnanteiksi sekä aliupseereita ja vanhimpia upseereita puolustusministeriön ja muun Venäjän valtiohallinnon johtotehtäviin sekä tarjoaa täydennyskoulutusmahdollisuuksia. Opetuksessa painottuvat myös ei-sotilaalliset opetusaineet, sillä yliopistossa opetetaan

¹²⁴ Министерство обороны Российской Федерации: Военная академия Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://ens.mil.ru/education/higher/academy/more.htm?id=8654@morfOrgEduc>>, (viitattu 25.11.2012).

¹²⁵ Министерство обороны Российской Федерации: Высшее профессиональное. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://ens.mil.ru/education/higher.htm>>, (viitattu 25.11.2012).

humanistisia aineita sekä annetaan finanssi-, talous- ja lakiovetusta. Poikkeuksellisesti Venäjän puolustusministeriön sotilaallisessa yliopistossa voivat opiskella myös naiset.¹²⁶

Sotilaallinen korkeakoulutus on ollut Venäjällä erityisen kiinnostuksen kohteena viime vuosina, sillä siihen on kohdistettu suuria organisaatiomuutoksia. Vuonna 2012 sotilaallisia korkeakouluja oli jo 3,5-kertaisesti vähemmän kuin Venäjän puolustusreformin alkaessa vuonna 2008. Sotilaallisen yliopistokoulutukseen oli myös määrä ottaa entistä vähemmän opiskelijoita ja vuonna 2012 määrä onkin asetettu 8000 henkilöön. Puolustusministeriö on pyrkinyt ohjaamaan korkeakouluihin hakeutuvia niille aloille, joilla on eniten tarvetta uudelle henkilöstölle. Tämän seurauksena hallinnollisiin työtehtäviin tähtäävään koulutukseen ei otettu lainkaan sisään hakijoita vuonna 2012, mutta ilmailudesanttikoulutukseen hyväksytyjen määrää kaksinkertaistettiin.¹²⁷ Syynä koulutuksen organisaatiomuutoksiin on ollut jatkuva luutnanttien ja aliupseerien ylitarjonta. Kun vuonna 2012 sotilaallisista korkeakouluista valmistui yhteensä 12000 henkeä, oli jo alkujaan tiedossa, että jokaiselle ei löydy armeijasta ja sotilaspalveluksesta työpaikkaa. Puolustusministeriön sotilaallisessa yliopistossa valmistuvia oli esimerkiksi jo etukäteen varoitettu siitä, että he saavat niin sanotun avoimen diplomin, joka siirtää vastuun työpaikan hankkimisesta opiskelijalle itselleen.¹²⁸

Kun syyskuussa 2012 tunnettu venäläinen lehti Izvestija (Известия) uutisoi puolustusministeriön koulutusreformin epäonnistumisesta, uutinen levisi Venäjän verkossa kulovalkean tavoin. Uutisen mukaan reformin tarkoituksena oli ollut lyhentää sotilaallisissa korkeakouluissa opiskelevien opiskelijoiden eli kursanttien opetuksen kestoa aiemmasta viidestä vuodesta kolmeen vuoteen karsimalla pois muut kuin sotilaalliseen ammattiin tähtäävät opinnot opetussuunnitelmasta. Izvestijan mukaan reformi kuitenkin epäonnistui ja syyskuussa 2012 sotilaallisissa korkeakouluissa aloittaneet kursantit tulisivat opiskelemaan edelleen pitkän kaavan mukaan.¹²⁹ Uutisesta teki poikkeuksellisen se, että puolustusministeriö reagoi siihen voimakkaasti ja kiisti virallisessa tiedotteessa kovin sanakääntein sen, että opetusta olisi missään vaiheessa ollut tarkoitus lyhentää. Kuten tiedotteessa mainittiin,

¹²⁶ Министерство обороны Российской Федерации: Военный университет Министерства обороны. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://ens.mil.ru/education/higher/academy/more.htm?id=8676@morfOrgEduc>>, (viitattu 25.11.2012).

¹²⁷ Гаврилов, Юрий: В военные вузы примут восемь тысяч абитуриентов. Российская газета, 12.4.2012. WWW-lähde. <<http://www.rg.ru/2012/06/19/vuzy-site.html>>, (viitattu 25.11.2012).

¹²⁸ Гаврилов, Юрий: Диплом с увольнением: Вузы Минобороны опять выпускают лишних лейтенантов. Российская газета, 12.4.2012. WWW-lähde. <<http://www.rg.ru/2012/04/11/voenvuz-site.html>>, (viitattu 25.11.2012).

¹²⁹ Михайлов, Алексей: Минобороны провалило реформу образования. Известия, 3.9.2012. WWW-lähde. <<http://izvestia.ru/news/534160>>, (viitattu 25.11.2012).

sotilaallinen koulutus oli alkujaankin tarkoitus jättää viiden vuoden pituiseksi, jonka ohella valmistuneille oli tarkoitus tarjota mahdollisuus täydennyskoulutukseen enintään 10 kuukauden koulutusjaksoilla. Puolustusministeriön virallinen tiedote vaikuttaakin olevan toistaiseksi ainoa virallinen tietolähde, joka on valaissut sotilaallisen korkeakoulutuksen reformin etenemistä. Muilta osin sotilaallisen korkeakoulutuksen uudelleenorganisoinnin tuloksia voidaan joutua vielä odottamaan.¹³⁰

¹³⁰ Управление пресс-службы и информации Министерства обороны Российской Федерации: Минобороны России опровергает публикацию газеты «Известия» о якобы проваленной реформе военного образования. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11338234@egNews>, (viitattu 25.11.2012).

4. Johtopäätöksiä

Monipuolinen ja hyvin toteutettu lähdetietopankki voi tulevaisuudessa palvella monia eri suomalaisia toimijoita ja auttaa Venäjä-kiinnostuneita hahmottamaan ja arvioimaan Venäjän toimijakenttää yhä monipuolisemmin ja syvemmin. Kaikessa subjektiivisuudessaan **lähdetietotyökalut ovat potentiaalinen resurssi Venäjä-tutkimuksen kehittämiseen niin Maanpuolustuskorkeakoulussa kuin muuallakin.** Ehdottomasti parasta lähdetietotyökaluissa ovat niiden jatkokehitysmahdollisuudet niin uusien lähteiden kartoittamisen kuin temaattisten hakujen laajentamisenkin osalta. Käytännössä venäjänkielisten lähteiden kartoittaminen tulee olemaan loputon mutta palkitseva tehtävä, jota tulisi toteuttaa mahdollisimman pitkäjänteisesti ja mahdollisuuden mukaan myös useamman henkilön ja verkoston voimin. Lähdekritiikki ja kehittynyt medialukutaito ovat tällaisen urakan ehdoton edellytys.

Tämän raportin teon yhteydessä lähteiden kartoituksen suurimmiksi haasteiksi ovat osoittautuneet lähdeaineiston suuri määrä sekä lähdekritiikin soveltaminen verkkolähteisiin. Venäjä on suuri maa ja toimijoita on paljon, minkä vuoksi myös lähteitä löytyy aiheesta kuin aiheesta melkeinpä äärettömästi. Pelkästään puolustus- ja turvallisuussektorin toimijoita on kymmeniä ja virallinen sotilaallinen lehdistö kattaa noin parikymmentä julkaisua. Viranomaislähteiden verkkosivuilta poimitut dokumentit ja muut lähteet ovat luotettavia ainakin alkuperänsä suhteen, mutta tällaisten lähteiden sisältö on osoittautunut usein hyvin pinnalliseksi ja vähemmän kantaaottavaksi. Toisaalta sotilaallisen tematiikan lehdistö on tarjonnut monipuolisen lähdepohjan, sillä sieltä on löytynyt niin viranomaisten kuin yksityistenkin tahojen julkaisuja.

Tämän raportin tekemisen kuluessa hedelmälliseksi lähdepohjaksi on osoittautunut viranomais- ja yksityislähteiden yhdisteleminen. Yleensä mitä etäämmällä viranomaisista lähde on ollut, sitä kantaaottavamaksi ja värikkäämmäksi on sen sisältö myös osoittautunut. Yksityisten ja kaupallisten tahojen kohdalla on kuitenkin pitänyt tarkoin punnita, millaiset tekijät ovat vaikuttaneet lähteen sisältöön. Myös yleistämistä kaupallisista ja yksityislähteistä voi pitää hankalana, mutta tiettyjen aiheiden kohdalla tällaiset lähteet ovat osoittautuneet ainoiksi ja myös informatiivisimmiksi lähteiksi. Esimerkiksi simputtamisen osalta tutkija törmää toisaalta viranomaisiin, jotka yllättävät vaikenemisellaan ja toisaalta yksityisten tahojen lähteisiin, jotka kertovat simputtamisen olevan edelleen vakava ongelma Venäjän armeijassa. Tällaisessa tilanteessa joudutaan tekemään päätöksiä siitä, kumpaa lähdetä

uskotaan ja millä perustein. Yksittäiset viittaukset simputtamiseen eivät vielä anna aihetta julistaa simputusta armeijan suurongelmaksi, mutta vuodesta toiseen simputtamisen pelkoon viittaavat kyselytutkimustulokset osoittavat sen, että simputtaminen on edelleen monen venäläisen huolenaiheena. Vastuu lähteen oikeellisuuden, luotettavuuden ja sisällön arvioinnista lepää loppujen lopuksi aina lähdettä käyttävän henkilön vastuulla.

Tämän raportin tarkoituksena on ollut raottaa venäjänkielisten avoimien lähteiden maailmaa ja näyttää, millaista tietoa sieltä voi potentiaalisesti löytää. Venäjä-tutkimuksen sujuvoittamiseksi on myös luotu lähdetyökaluja, jotta aina ei tarvitsisi aloittaa ikään kuin tyhjältä pöydältä. Mahdollisesti tässä raportissa kartoitetut lähteet palvelevat vain harvan tarpeita, mutta nämäkin lähteet merkittävästi indikoivat venäläisen toimijakentän ja lähdepoolin luonnetta. *Venäläisen lähdemateriaalin lähdetietopankki: Näkökulmia Venäjän 2000-luvun turvallisuuteen ja puolustukseen avoimissa lähteissä* -raporttia olisikin tarkoituksenmukaista pitää avauksena kohti entistä monipuolisempaa avoimien venäjänkielisten lähteiden käyttöä. Mikään ei estä tämän lähdetietopankin lähteiden määrän kasvattamista, luonteen tarkastamista tai jopa sen irrottamista temaattisista rajoituksistaan. Tutkimusmateriaalista tuskin tulee ikinä loppua.

Venäjä-tutkimuksen ympäriltä tulisi lisäksi hälventää käsitystä siitä, että Venäjä olisi jollain tapaa erikoinen ja ainutlaatuinen tapaus, joka tarvitsee täysin omanlaisensa tavan tarkastella ja ymmärtää sitä. Käsitys Venäjästä mysteerinä on perustettu venäläisen runoilijaklassikon Tjutshevin (1803–1873) säkeisiin: "Venäjää ei voi ymmärtää järjellä, sitä ei voi tavallisella mitalla mitata, Venäjä on oma itsensä, Venäjään voi vain uskoa."¹³¹ Venäjä-tutkija myös liian usein törmää Winston Churchillin kuuluisaan ”Russia is a riddle, wrapped in a mystery, inside an enigma” -lausahdukseen, joka tuntuu edelleen vaikuttavan suurelle yleisölle näkemyksiin Venäjästä. Venäjä toisaalta on myös itse pitäytynyt mystisyyttä korostavassa omakuvauksessaan lisäten lännen epäluuloisuutta Venäjän normaaliutta kohtaan.

Suomessa on oikeutetusti kyseenalaistettu Venäjän erikoisuutta, ja esimerkiksi Pekka Sutela on viitannut siihen, että Venäjä on maailman mittakaavassa huomattavasti Suomea normaalimpi valtio. Samoin venäläinen nykyrunoilija Timur Kibirov on ottanut tjutsheviläisen Venäjä-kuvauksen uuteen tarkasteluun ja päätyntä seuraavanlaiseen lopputulokseen:

¹³¹ Raportin tekijän vapaamuotoinen käännös alkuperäisrunosta: Умом Россию не понять, Аршином общим не измерить: У ней особенная стать — В Россию можно только верить.

Venäjää ei voi järjellä ymmärtää,
 Kuten ei Ranskaa, Espanjaa,
 Nigeriaa, Kamputseaa, Tanskaa,
 Karthagoa, Britanniaa,
 Roomaa, Itävalta-Unkaria, Albaniaakaan.
 Niillä kaikilla on oma erityinen olemuksensa.
 Venäjäänkö voi vain uskoa?
 Ei, uskoa voi vain Jumalaan -
 Kaikki muu on toivotonta.
 Millä mitalla mitataankin,
 Jää meille silti paljon:

Venäjällä voi vain elää,
 Palvella tsaaria ja isänmaata.¹³²

Toivoisin, että myös tästä raportista syntyy keskustelua Maanpuolustuskorkeakoulun ja puolustusvoimien Venäjä-kiinnostuneiden kesken, jotta tulevaisuudessa tämäntyyppisillä projekteilla kyettäisiin tavoittamaan ja realisoimaan entistä suuremman joukon tarpeita. Kuten raportin teon yhteydessä on tullut ilmi, Maanpuolustuskorkeakoulun ja puolustusvoimien nykyisellä ja entisellä henkilöstöllä on käsissään valtavasti muilta piilossa olevaa julkista Venäjä-tietoa, jonka saaminen paperille ja kansiin palvelisi myös tulevia turvallisuuden ja puolustuksen asiantuntijoita. Venäjä-tutkimuksen lähtökohdista ja tavoitteista tulisi käydä keskustelua laajalla ja monipuolisella asiantuntijapohjalla, sillä Venäjä-asiantuntijoista ei ole Suomessa pulaa. Suomi on kansainvälisesti tunnustettu Venäjä-osaaja, jonka osaamisen kehittymisestä tulee myös pitää aktiivisesti huolta. Tämä raportti kutsuukin tutkimaan Venäjää enenevässä määrin sen omista lähtökohdista käsin. Parhaassa tapauksessa joku ottaa tässä raportissa analysoiduista lähteistä vielä kopin.

132 Pekka Pesosen käännös alkuperäisrunosta: ”Умом Россию не понять — равно как Францию, Испанию, Нигерию, Камбоджу, Данию, Урарту, Карфаген, Британию, Рим, Австро-Венгрию, Албанию — у всех особенная статья. В Россию можно только верить? Нет, верить можно только в Бога. Всё остальное — безнадёга. Какой мерою ни мерить — нам всё равно досталось много: в России можно просто жить. Царю с Отечеством служить”.

5. Lähdeluettelo

Verkkolähteet

Армия. Российская Газета. WWW-lähde. <<http://rg.ru/army/>>, (viitattu 14.11.2012).

Бизнес на сервисе. Независимое военное обозрение 2.11.2012. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/concepts/2012-11-02/2_red.html>, (viitattu 6.11.2012).

Владыкин, Олег; Литовкин, Виктор; Самарина, Александра: Кадровое отчаяние президента. Новое военное обозрение 7.11.2012. WWW-artikkeli. <http://www.ng.ru/politics/2012-11-07/1_kadry.html#>, (viitattu 7.11.2012).

Взгляд: Военные реформы. 1992–2009. Взгляд 9.2.2009. WWW-artikkeli. <<http://vz.ru/information/2009/2/9/254417.html>>, (viitattu 28.9.2012).

Военный дневник Игоря Коротченко. WWW-lähde. <<http://i-korotchenko.livejournal.com/>>, (viitattu 19.9.2012).

Военный университет министерства обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://www.vumo.ru/index.php>>, (viitattu 25.10.2012).

Гаврилов, Юрий: В военные вузы примут восемь тысяч абитуриентов. Российская газета, 12.4.2012. WWW-lähde. <<http://www.rg.ru/2012/06/19/vuzy-site.html>>, (viitattu 25.11.2012).

Гаврилов, Юрий: Генеральское сокращение. Российская газета 15.10.2008. WWW-artikkeli. <<http://www.rg.ru/2008/10/15/vooruzh-sily.html>>, (viitattu 3.11.2012).

Гаврилов, Юрий: Диплом с увольнением: Вузы Минобороны опять выпустят лишних лейтенантов. Российская газета, 12.4.2012. WWW-lähde. <<http://www.rg.ru/2012/04/11/voenvuz-site.html>>, (viitattu 25.11.2012).

Доверие политикам. ВЦИОМ. WWW-lähde. <<http://wciom.ru/confidence-politicians/>>, (viitattu 5.10.2012).

Документы. Российская Газета. WWW-lähde. <<http://rg.ru/dok/>>, (viitattu 14.11.2012).

ДОСААФ России: История оргазинации. ДОСААФ России. WWW-lähde. <<http://www.dosaaf.ru/home/istoriya>>, (viitattu 20.11.2012).

ДОСААФ России: Концепция патриотического воспитания молодежи. ДОСААФ России. WWW-lähde. <<http://www.dosaaf.ru/deyatelnost/2011-11-23-07-18-27>>, (viitattu 20.11.2012).

Журнал Социальная реальность. ФОМ. WWW-lähde. <<http://socreal.fom.ru>>, (viitattu 9.11.2012).

Журнал "Экспорт Вооружений". Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/journal/>>, (viitattu 8.11.2012).

ICC/ESOMAR International Code on Market and Social research. ESOMAR. WWW-lähde. <http://www.esomar.org/uploads/public/knowledge-and-standards/codes-and-guidelines/ICCESOMAR_Code_English_.pdf>, (viitattu 1.10.2012).

Индикаторы. Фонд Общественного Мнения. WWW-lähde. <<http://fom.ru/indikatory.html#?vt=47&s=47>>, (viitattu 1.10.2012).

Индекс доверия. Левада-центр. WWW-lähde. <<http://www.levada.ru/>>, (viitattu 1.10.2012).

История и принципы. ВЦИОМ. WWW-lähde. <<http://wciom.ru/history-principles/>>, (viitattu 5.10.2012).

История. Фонд Общественного Мнения. WWW-lähde. <<http://corp.fom.ru/kompanija/istorija.html>>, (viitattu 1.10.2012).

Клиенты и партнёры. ВЦИОМ. WWW-lähde. <<http://wciom.ru/partners-clients/>>, (viitattu 5.10.2012).

Клиенты. Фонд Общественного Мнения. WWW-lähde. <<http://corp.fom.ru/clients/category/1>>, (viitattu 1.10.2012).

Кобылецкий, Олег: Модернизация Военного Образования. Ориентир, номер 9, 2012. Myös WWW-lähde. <<http://orientir.milportal.ru/orientir-9-2012-g/>>, (viitattu 15.11.2012).

Комментарии Центра АСТ. Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/comments/>>, (viitattu 8.11.2012).

Кулешов, Максим: Фингал - история в картинках. WWW-lähde. <<http://starlei.ru/yumor/fingal-istoriya-v-kartinkax/#comments>>, (viitattu 13.11.2012).

Кулешов, Максим: Обо мне. WWW-lähde. <<http://starlei.ru/obo-mne/>>, (viitattu 13.11.2012).

Лаборатория военной экономики. Институт Гайдара. <<http://www.iep.ru/ru/nauchnoe-napravlenie-institucionalnoe-razvitie-sobstvennost-i-korporativnoe-upravlenie-laboratoriya-voennoi-ekonomiki.html>>, (viitattu 18.9.2012).

Литовкин, Виктор: За сокращение армии заплатят командными кадрами. Независимое военное обозрение 17.10.2008. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2008-10-17/1_oficery.html>, (viitattu 26.10.2012).

Литовкин, Виктор: Неубедительное опровержение Минобороны. Независимое военное обозрение 1.12.2008. WWW-artikkeli. <http://www.ng.ru/politics/2008-12-01/1_minoborony.html>, (viitattu 2.11.2012).

Михайлов, Алексей: Минобороны провалило реформу образования. Известия, 3.9.2012. WWW-lähde. <<http://izvestia.ru/news/534160>>, (viitattu 25.11.2012).

Moscow Defense Brief. Centre for Analysis of Strategies and Technologies. WWW-lähde. <<http://mdb.cast.ru/>>, (viitattu 8.11.2012).

Направления деятельности. Институт Гайдара. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/napravleniya-deyatelnosti.html>>, (viitattu 18.9.2012).

Нестерчук, Александр; Кириллов, Виктор: Феномен идущих вперёд. Ориентир 2.9.2012. WWW-lähde. <<http://orientir.milportal.ru/fenomen-idushhih-vpered/>>, (15.11.2012).

Обзоры СМИ "Перископ". Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/periskop/>>, (viitattu 8.11.2012).

Об институте. Институт Гайдара. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/ob-institute.html>>, (viitattu 18.9.2012).

Общественное мнение - 2011. Левада-центр, s. 113. WWW-lähde. <<http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2011>>, (viitattu 5.10.2012).

Общественный совет при Министерстве обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://sovet.mil.ru/>>, (viitattu 19.9.2012).

О Газете. Независимая газета. WWW-lähde. <<http://www.ng.ru/about/>>, (viitattu 5.20.2012).

Огнерубова, Татьяна; Сливинский, Анатолий: Военно-спортивная игра "Патриот" в рамках Всероссийской игры "Победа-60". Фестиваль педагогических идей "Открытый урок". WWW-lähde. <<http://festival.1september.ru/articles/212853/>>, (viitattu 20.11.2012).

О Журнале. Национальная оборона. WWW-lähde. <<http://www.oborona.ru/pages/mainpage/about/index.shtml>>, (viitattu 19.9.2012).

О журнале. Социологические Исследования. WWW-lähde. <<http://www.isras.ru/socis.html>>, (viitattu 9.11.2012).

О Нас. ВЦИОМ. WWW-lähde. <<http://wciom.ru/index.php?id=57#>>, (viitattu 5.10.2012).

Отношение к действующей системе призыва на военную службу. Фонд Общественного Мнения ФОМ. WWW-lähde. <<http://fom.ru/uploads/files/army.pdf>>, (viitattu 5.10.2012).

О центре. Левада-центр. WWW-lähde. <<http://www.levada.ru/o-tsentre>>, (viitattu 1.10.2012).

О Центре. Центр Анализа Стратегий и Технологий. WWW-lähde. <<http://cast.ru/about/>>, (viitattu 8.11.2012).

Персоналии. Институт Гайдара. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/personalii.html>>, (viitattu 8.11.2012).

Призывников вновь не хватает. Независимое военное обозрение, 14.12.2007. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2007-12-14/1_prizyv.html>, (viitattu 6.10.2012).

Публикации. Левада-центр. WWW-lähde. <<http://www.levada.ru/publikatsii>>, (viitattu 1.10.2012).

Реформа армии глазами Россиян. ВЦИОМ 22.2.2011. WWW-lähde.
<<http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=111384>>, (viitattu 28.9.2012).

Риа Новости: Шойгу назначен министром обороны вместо Сердюкова. Риа Новости 6.11.2012. WWW-artikkeli.
<<http://ria.ru/politics/20121106/909667683.html?ria=5h7ot7q4r4cv85cal9gv1kap4nlie43i>>, (viitattu 6.11.2012).

Россияне верят в боеспособность армии. Красная звезда, 21.02.2012. WWW-artikkeli.
[<http://www.redstar.ru/index.php/2011-07-25-15-57-07/item/770-rossiyane-veryat-v-boesposobnost-armii>], (viitattu 10.9.2012).

Святое дело - Родине служить. Красная звезда, 11.07.2012. WWW-artikkeli.
[<http://www.redstar.ru/index.php/newspaper/item/3376-svyatoye-delo-%E2%80%94-rodine-sluzhit>], (viitattu 10.9.2012).

Служить теперь будет лучше. Красная звезда, 4.9.2012. WWW-artikkeli.
[<http://www.redstar.ru/index.php/2011-07-25-15-57-8/item/4461-sluzhit-teper-budet-luchshe>], (viitattu 10.9.2012).

Солнышков Алексей Юрьевич. Федеральный образовательный портал ЭСМ. WWW-lähde. <<http://ecsocman.hse.ru/text/16167120/>>, (viitattu 9.11.2012).

Соловьёв Сергей Сергеевич. Федеральный образовательный портал ЭСМ. WWW-lähde. <<http://ecsocman.hse.ru/text/16139482/>>, (viitattu 9.11.2012).

Специальные проекты "РГ". Российская Газета. WWW-lähde. <<http://rg.ru/spec.html>>, (viitattu 14.11.2012).

Тематические проекты. Фонд общественного мнения. WWW-lähde. <<http://corp.fom.ru/dejatelnost/tematicheskie-proekty.html>>, (viitattu 15.11.2012).

The Club. Valdai Discussion Club. WWW-lähde. <<http://valdaiclub.com/about/>>, (viitattu 9.11.2012).

Услуги Антипризыв.ру, Антипризыв.ру. WWW-lähde. <<http://www.antipriziv.ru/price.htm>>, (viitattu 5.10.2012).

Федеральное Архивное Агентство: Государственная программа "Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации на 2011–2015 годы". Федеральное Архивное Агентство. WWW-lähde. <http://archives.ru/programs/patriot_2015.shtml>, (viitattu 20.11.2012).

Финский Нож для Харакири. Национальная оборона, номер 7, июль 2012. WWW-artikkeli. <<http://oborona.ru/includes/periodics/geopolitics/2012/0703/15108752/detail.shtml>>, (viitattu 21.9.2012).

Храмчихин, Александр: Армию ломают через колено. Независимое военное обозрение 24.10.2008. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2008-10-24/1_army.html>, (viitattu 7.11.2012).

Центр анализа мировой торговли оружия. WWW-lähde. <<http://www.armstrade.org/>>, (viitattu 19.9.2012).

Цымбал, Василий: Отставка А. Сердюкова была предсказуема. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/kommentarii/otstavka-a-serdyukova-byla-predskazuema.html>>, (viitattu 8.11.2012).

Цымбал, Василий: Комментарий: Проблемы военного призыва в России. Институт Гайдара, 2010. WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/kommentarii/problemy-voennogo-prizyva-v-rossii.html>>, (viitattu 29.9.2012).

Щербаков, Владимир: Особенности национальной военной реформы: Минобороны РФ избрало свой собственный "российский путь" модернизации Вооруженных сил. Независимое военное обозрение 31.10.2008. WWW-artikkeli. <http://nvo.ng.ru/forces/2008-10-31/1_reform.html>, (viitattu 28.9.2012).

WAPOR Code of Ethics. WAPOR. WWW-lähde. <<http://wapor.unl.edu/wapor-code-of-ethics/>>, (viitattu 1.10.2012).

Viranomaislähteet

Venäjän hallitus

Правительство Российской Федерации: Постановление: О национальной доктрине. Институт стратегических исследований в образовании Российской академии образования. WWW-lähde. <<http://do.isiorao.ru/document/postanovlenie%20o%20nacdoctrine.php>>, (viitattu 20.11.2012).

Venäjän presidentti

Президент России: Верховный Главнокомандующий Вооружёнными Силами. WWW-lähde. <<http://state.kremlin.ru/president/commander>>, (viitattu 25.10.2012).

Президент Российской Федерации: Военная доктрина Российской Федерации. WWW-dokumentti. <http://kremlin.ru/ref_notes/461>, (viitattu 28.9.2012).

Президент России: Указ об осеннем призыве на военную службу. Президент России, 30.9.2012. WWW-dokumentti. <<http://www.kremlin.ru/news/16553>>, (viitattu 5.10.2012).

Президент России: Указ о призыве на военную службу. Президент России, 30.3.2012. WWW-dokumentti. <<http://www.kremlin.ru/news/14878>>, (viitattu 5.10.2012).

Venäjän puolustusministeriö

Министерство обороны Российской Федерации: Альтернативная служба. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://recrut.mil.ru/career/alternative.htm>>, (viitattu 8.10.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Банк документов. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<http://doc.mil.ru/documents/quick_search.htm>, (viitattu 5.10.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: В Краснодарском крае среди призывников на четверть снизилось число желающих проходить альтернативную службу. Министерство обороны Российской Федерации, 25.4.2012. WWW-artikkeli.
<http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11089097@egNews>, (viitattu 28.9.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Военная академия Генерального штаба Военных Сил Российской Федерации. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://ens.mil.ru/education/higher/academy/more.htm?id=8654@morfOrgEduc>>, (viitattu 25.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Военный университет Министерства обороны. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://ens.mil.ru/education/higher/academy/more.htm?id=8676@morfOrgEduc>>, (viitattu 25.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Высшее профессиональное. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://ens.mil.ru/education/higher.htm>>, (viitattu 25.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Добро пожаловать в Вооружённые Силы!, Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://stat.recrut.mil.ru/career/conscription.htm>>, (viitattu 9.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Журнал Министерства обороны "Ориентир". Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://sc.mil.ru/social/media/magazine/more.htm?id=8767@morfOrgInfo>>, (viitattu 15.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Информационное обслуживание в Вооружённых Силах. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://stat.sc.mil.ru/social/media.htm>>, (viitattu 9.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: ИНФОРМАЦИЯ по отбору кандидатов в довузовские образовательные учреждения в 2012 г. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://ens.mil.ru/education/documents/more.htm?id=11008949@egNPA>>, (viitattu 24.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Краснодарское президентское училище. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.
<<http://ens.mil.ru/education/secondary/more.htm?id=11274@morfOrgEduc>>, (viitattu 24.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Московское суворовское военное училище. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://ens.mil.ru/education/secondary/more.htm?id=10650@morfOrgEduc>>, (viitattu 24.10.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: На юге России альтернативная гражданская служба популярности не имеет. Министерство обороны Российской Федерации, 27.4.2012. WWW-artikkeli.

<http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11093833@egNews>, (viitattu 28.9.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: ОАО Красная звезда. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<http://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=10893@egOrganizatio>, (viitattu 25.9.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Образование. Среднее общее.

Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://ens.mil.ru/education/secondary.htm>>, (viitattu 24.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Опросы. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<[http://mil.ru/index.htm?_pageId=10326992@cmsSitePage&idPoll\[0\]=10943517@cmsPoll](http://mil.ru/index.htm?_pageId=10326992@cmsSitePage&idPoll[0]=10943517@cmsPoll)>, (viitattu 28.9.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Пансион воспитанниц Министерства обороны Российской Федерации. Министерство обороны Российской Федерации.

WWW-lähde. <<http://ens.mil.ru/education/secondary/more.htm?id=8652@morfOrgEduc>>, (viitattu 24.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Распорядок дня. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<http://recrut.mil.ru/for_conscripts/routine.htm>, (viitattu 3.11.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Руководство. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://structure.mil.ru/management.htm>>, (viitattu 26.10.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Служба по контракту. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://recrut.mil.ru/career/soldiering.htm>>, (viitattu 8.10.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Структура Министерства обороны России. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde.

<<http://structure.mil.ru/structure/structuremorf.htm>>, (viitattu 26.10.2012).

Министерство обороны Российской Федерации: Указ Президента России о призыве граждан на военную службу выполнен в полном объеме. Министерство обороны Российской Федерации, 16.7.2012. WWW-artikkeli.

<http://www.function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11241553@egNews>, (viitattu 5.0.2012).

Управление пресс-службы и информации Министерства обороны Российской Федерации: Минобороны России опровергает публикацию газеты «Известия» о якобы

проваленной реформе военного образования. Министерство обороны Российской Федерации. WWW-lähde. <http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=11338234@egNews>, (viitattu 25.11.2012).

Venäjän turvallisuusneuvosto

Совет Безопасности Российской Федерации: О Совете Безопасности Российской Федерации: История создания, правовой статус, структура и основные направления деятельности. WWW-lähde. <<http://www.scrf.gov.ru/documents/11/15.html>>, (viitattu 25.10.2012).

Совет Безопасности Российской Федерации: Состав Совета Безопасности Российской Федерации. WWW-lähde. <<http://www.scrf.gov.ru/persons/sections/6/>>, (viitattu 25.10.2012).

Совет Безопасности Российской Федерации: Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. WWW-dokumentti. <<http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>>, (viitattu 26.10.2012).

Tutkimuskirjallisuus

Forss, Stefan: Russian Military Thinking and Threat Perception – A Finnish View. Series 4: Working Papers, No 36. National Defence University, Department of Strategic and Defence Studies, Helsinki, 2010.

Forss, Stefan et. al.: Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi. Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita, No 47. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki, 2011.

Juntunen, Alpo: Venäjän imperiumin paluu. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki, 2009.

Murray, John: The Russian Press from Brezhnev to Yeltsin. Behind the paper curtain. Edward Elgar Publishing Limited. Hants 1994.

Nokkala, Arto: Uhka ja kumppani: Venäjä Suomen puolustushallinnossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Helsinki, 2009.

Petratis, Daivis: Reorganisation of the Russian Armed Forces (2005 – 2015). Series 4: Working Papers, No 43. National Defence University, Department of Strategy and Defence studies, Helsinki, 2012.

Piattoeva, Nelli: Citizenship Education Policies and the State: Russia and Finland in a comparative perspective. University of Tampere, 2010, s. 9, 75 – 76.

Puolustusministeriö: Haasteiden Venäjä. Puolustusministeriö, Helsinki, 2008. Myös WWW-lähde <http://www.defmin.fi/files/1232/Haasteiden_Venaja.pdf>, (viitattu 28.9.2012).

Puolustusministeriö: Muutosten Venäjä. Puolustusministeriö, Helsinki, 2012.. Myös WWW-lähde <http://www.defmin.fi/files/2118/muutosten_venaja_nettiin.pdf>, (viitattu 28.9.2012).

Toivola, Riku: Henkisen kunnon tukemiseen liittyvät järjestelyt ja menetelmät Venäjän armeijassa. Maasotakoulu, Lappeenranta, 2011.

Raportit ja artikkelit

Барабанов, Михаил; Макиенко, Константин; Пухов, Руслан: Военная реформа: на пути к новому облику российской армии. Аналитический доклад Международного дискуссионного клуба «Валдай». WWW-lähde. <<http://valdaiclub.com/publication/46540.html>>, (viitattu 26.10.2012).

Болтенков, Д.Е. и др.: Новая Армия России. Под редакцией Михаила Барабанова. Центр Анализа Стратегий и Технологий, Москва, 2010. Myös WWW-lähde. <<http://www.cast.ru/news/?id=403>>, (viitattu 8.11.2012).

Бурда, Сергей: Престиж военной службы. Социологические исследования. 1999. № 2. С. 63–69. Myös WWW-lähde. <http://ecsocman.hse.ru/data/775/136/1231/010_burdaVoennaya_sotsiologiya.pdf>, (viitattu 9.11.2012).

Heusala, Anna-Liisa: Kokonaisturvallisuus-käsite Venäjän turvallisuuspolitiikan tutkimuksessa. Kosmopolis vol. 41:4/2011, s. 23 – 38. Suomen rauhan tutkimusyhdistys ry, 2011.

Laihiala-Kankainen, Sirkka: Venäjän koulutuspolitiikka kamppailujen kohteena. Kasvatus, 4/2010, s. 331 – 341. Suomen kasvatustieteellinen seura ja Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä.

Limnell, Jarno: Uhkakuvat ohjaavat turvallisuuspolitiikkaa. Teoksessa Tarvainen Tiina (ed.): Näkökulmia puolustuskyvyn uskottavuuteen, s. 5 – 32. Puolustusministeriö, Helsinki, 2012.

Певень, Л.В.: Готовность к военной службе: Проблемы формирования оборонного сознания Российской молодежи. Higher School of Economics, Moskova, 1997, s. 21 – 23. Myös WWW-lähde. <<http://ecsocman.hse.ru/data/784/862/1231/003.PEVEN.pdf>>, (viitattu 28.9.2012).

Пухов, Руслан: Предисловие. В докладе: Новая армия России под редакцией Барабанова Михаила. Центр анализа стратегий и технологий, Москва, 2010.

Цымбал, Василий; Кардашевский, Н.: Социально-экономические проблемы начавшегося перевода военной организации России на новую систему комплектования. Институт Гайдара, 25.2.2004. Myös WWW-lähde. <<http://www.iep.ru/ru/socialno-ekonomicheskie-problemy-nachavshegosya-perevoda-voennoi-organizacii-rossii-na-novuyu-sistemu-komplektovaniya.html>>, (viitattu 28.9.2012).

Muut lähteet

Beloblotskaya, Jekaterina; Knyazkova, Julia: Russian electronic resources MIPP international. Seminaariesitys “Web resources for Russian studies” -seminaarissa, Helsingissä, 20.11.2012.

Hynynen, Raimo: Venäjän asevoimain sotilasreformi. Tiivistelmä eversti evp. Ari Rautalan pitämästä esitelmästä sekä käydystä keskustelusta Kanta-Helsingin reserviupseerikerhon järjestämässä tilaisuudessa 29.3.2010. Kanta-Helsingin reserviupseerikerho, 2010. WWW-lähde.<http://www.khru.net/esitelmat/KHRU_Tiivistelma_Ari_Rautalan_esitelmasta.pdf>, (viitattu 28.9.2012).

Mikhailova, Natalia: Democracy Begins at the Midnight. Changes in Russian TV-schedule (1985-2011). Paneelipuheenvuoro Aleksanteri-konferenssissa, Helsingissä, 10.11.2011.